

T.C.
İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜTERCİM VE TERCÜMANLIK ANABİLİM DALI

AZİZ NESİN'İN ESERLERİNİN ARAPÇA
ÇEVİRİLERİNİN TOPLUMSAL VE SİYASİ MİZAH
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Sema SEVİL

Danışman:

Prof. Dr. İsmail DURMUŞ

İkinci Danışman:

Prof. Dr. Kerim AÇIK

İSTANBUL

2023

T. C.
İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜTERCİM VE TERCÜMANLIK ANABİLİM DALI

**AZİZ NESİN'İN ESERLERİNİN ARAPÇA
ÇEVİRİLERİNİN TOPLUMSAL VE SİYASİ MİZAH
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Sema SEVİL

Danışman:
Prof. Dr. İsmail DURMUŞ

İkinci Danışman:
Prof. Dr. Kerim AÇIK

İSTANBUL
2023

T. C.
İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı Çeviribilim (%30 Arapça) Tezli Yüksek Lisans Programı'nda 200420YL03 numaralı Sema SEVİL'in hazırladığı “*Aziz Nesin'in Eserlerinin Arapça Çevirilerinin Toplumsal ve Siyasi Mizah Açısından Değerlendirilmesi*” konulu yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 18/07/2023 günü (14:00 – 16:00) saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. İsmail DURMUŞ
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Prof. Dr. Kerim AÇIK
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
(İkinci Danışman)

Doç. Dr. İbrahim ŞABAN
İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Ömer İSHAKOĞLU
İstanbul Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mahmoud ABS
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Sema SEVİL

18/07/2023

ÖZ

Bu çalışmada genel hatlarıyla mizah çevirisi üzerinde durularak Aziz Nesin'in Ölmüş Eşek, Memleketin Birinde, Surnâme ve Tek Yol adlı eserlerindeki toplumsal ve siyasi mizahi öğelerin çevirmen 'Abdu'l-Kâdir 'Abdelli tarafından nasıl çevrildiği Peter Newmark'ın çeviri yöntemleri ve stratejileri ışığında incelenmiştir. Hans J. Vermeer'in ve Katharina Reiss'in Skopos Kuramı ve Christiane Nord'un 'işlev artı bağlılık' yaklaşımı çerçevesinde kaynak metinler ile erek metinler arasında amaç açısından bir farklılık olup olmadığı ve çevirmenin çeviri sürecindeki ortaklarına (kaynak metin göndericisi, hedef metin muhatapları ve çeviri başlatıcısı) bağlılık düzeyi değerlendirilmiştir. Ayrıca kaynak metinlerin yazıldığı dönem ile çevirilerin yapıldığı dönem benzerlik ve farklılık açısından incelenmiştir. Aziz Nesin'in Arap dünyasındaki rolü merceğe altına alınmış ve özellikle Suriye'de 1990'lı yıllarda Aziz Nesin'in eserlerinin çevirilerinde patlama yaşanmasının arkasındaki olası sebepler araştırılmıştır. Bu araştırmanın genel olarak amacı, işlevsel bir kuram çerçevesinde Türkçe-Arapça toplumsal ve siyasi mizah çevirilerini değerlendirmek, çevirmenin bu süreçte oynadığı role ışık tutmak ve sansürü aşma aracı olarak çevirinin önemini ortaya çıkarmaktır.

Anahtar Kelimeler: Mizah çevirisi, toplumsal ve siyasi mizah, çeviri stratejileri, skopos, işlev, bağlılık

ABSTRACT

In this study, focusing on the framework of humor translation, the political and societal humorous elements in Aziz Nesin's works *Ölmüş Eşek*, *Memleketin Birinde*, *Surnâme*, and *Tek Yol* were examined in terms of how they were translated by the translator Abdulkadir Abdelli, using Peter Newmark's translation methods and procedures. Within the scope of Hans J. Vermeer's and Katharina Reiss's Skopos Theory and Christiane Nord's Function plus Loyalty approach, the potential differences in terms of purpose between the source texts and target texts were analyzed, and the level of loyalty of the translator to their partners (the source-text sender, the target-text addressees, and initiator) in the translation process was evaluated. Furthermore, the periods in which the source texts were written and the translations were made were examined in terms of the similarities and differences. Aziz Nesin's role in the Arab world was scrutinized, and the possible reasons behind the surge in translations of Aziz Nesin's works in Syria in the 1990s were investigated. The overall aim of this research is to evaluate Turkish-Arabic political and societal humor translations within a functional theory framework, shed light on the role of the translator in this process, and reveal the importance of translation as a means of surpassing censorship.

Key Words: Translating humor, societal and political humor, translation methods, skopos, function, loyalty

ÖNSÖZ

Mizah bir toplumun kültürü, düşünce yapısı, bakış açısı ve değer sistemlerinin yanı sıra muzdarip olduğu sorunları, sınıfsal çatışmaları, anlaşmazlıkları ve farklılıklarını yansıtan bir aynadır. Bu bakımdan çeviri, toplumlar ve kültürler arasında bir köprü görevi görürken mizah da bu köprünün taşlarından birini oluşturmaktadır. Ancak genellikle mecazi söylemler, atasözleri ve deyimler, söz oyunları ve dil dışı göndergeler gibi karmaşık ifadeler kullanıldığı için mizah çevirisi zorlu görülen bir alandır. Zira çevirmen, hem kaynak dilde yapılan mizahın anlamını hem de komik etkiyi koruyarak, hedef dilde benzer etkiyi oluşturmak gibi çetrefilli ve karmaşık bir süreç ile karşı karşıya kalır. Bu açıdan mizah çevirilerinin betimleyici çalışmalara daha fazla konu edilmesi hem bu süreçlerin aydınlatılmasına hem de bu süreci kolaylaştıracak çözümler üretilmesine katkı sağlayacaktır.

Mizahın çeviribilimdeki bu öneminden hareketle bu çalışmada, Aziz Nesin'in dört eserinin 'Abdu'l-Ğādir 'Abdelli tarafından yapılan çevirilerindeki mizahi öğeler işlevsel bir kuram ve çeviri stratejileri açısından değerlendirilmiş ve burada çevirmenin oynadığı role dikkat çekilmiştir. Aynı zamanda çevirinin bir ülkede uygulanan sansürün aşılmasına katkısı ortaya konulmuştur. Yapılan bu çalışmanın gelecek çalışmalara ışık tutması temenni edilmektedir.

Bu tez çalışmasında öncelikli olarak her sıkıştığım da yolumu açan, çıkmaz bir tünele girdim dediğim zaman ansızın bana ışık tutan, kalbimi teskin eden ve vaktimi bereketlendiren Yüce Rabbime şükranlarımı sunarım. Ardından bu tez çalışmasında gerek vaktini ayırarak gerek eserleriyle bana yol gösteren ve sahip olduğuengin bilgi birikimiyle lisans dönemimden bugüne kadar bu güzel dilde şu anda bulunduğum seviyeye gelmeme yardımcı olan kıymetli danışmanım Prof. Dr. İsmail DURMUŞ'a ve çalışma sürecimin en başından beri beni dinleyen, bana tavsiyelerde bulunan ve en önemlisi beni cesaretlendirip bu yükün altından kalkmama yardımcı olan çok değerli eş danışmanım Prof. Dr. Kerim AÇIK'a teşekkürlerimi sunarım. Bunun ardından beni bugünlere getiren, hayatta sahip olduğum bütün güzel özellikleri bana kazandıran ve dualarından beni hiç eksik etmeyen canım annem Sevim SEVİL'e, zekası ve bilgi birikimiyle sadece tezimde değil, hayatımın her anında zorluk yaşadığımda bana yol gösteren babam Muharrem SEVİL'e, yaşamımda her zaman daha iyi bir noktaya gelmem için beni cesaretlendiren, tez sürecimde gerek yemekleri gerek tatlıları gerekse

ihlamurlarıyla beni destekleyen, komşum, kahve dostum, canım ablam Büşra Nur TÜRKER'e, eşine ve neşe kaynağım olan yeğenim Emir Yahya TÜRKER'e, her sıkıntıya girdiğimde manevi ama en önemlisi de maddi olarak yanımda olan cömert abim Muhammed Mahir SEVİL'e ve eşine, yine benim için her zaman dua eden merhametli, kalbi güzel kardeşim Zeynep Sümeyye SEVİL'e teşekkürü bir borç bilirim. Tez yazma sürecimde sevincimde, üzüntümde ya da endişemde her zaman duygularıma ortak olup benimle konuşan, bana yol gösteren, derdimi kendi derdi gibi sırtlanan çok sevdiğim kıdemli oda arkadaşım Sena Nur SEVİMLİ'ye ve tezimdeki İngilizce kaynakları araştırırken anlamakta güçlük çektiğim yerlerde bana çok yardımcı dokunan kıymetli eşi Kerem SEVİMLİ'ye, hem lisans hem yüksek lisans hayatım boyunca en zorlandığım zamanlarda bana omuz olan, tez konumu bulmamda yardım eden, tezimi okuyan, kütüphanede akşamlara kadar benimle kalan ve bunaldığımda Üsküdar'a kadar benimle yürüyen yoldaşım, güzel arkadaşım Şule DEMİRAY'a, Arap diline hakimiyeti ile tezimdeki metin karşılaştırmalarını yaparken bana çok yardımcı dokunan sevgili arkadaşım Emine KARAKUŞ'a ve Arap toplumu, kültürü ve dilindeki engin bilgisiyle tezimde bana çok yardımcı olan sevgili Abdulfattah ALKAMEL'e teşekkür ederim. Onlar olmasa bu tezi yazamazdım. Son olarak Aziz Nesin'in Arap dünyasındaki yerini anlamamda bana oldukça yardımcı dokunan ve benimle röportaj yapmayı kabul eden kıymetli çevirmen Ahmet ZEKERİYA'ya teşekkür ederim.

Sema SEVİL
30/05/2023
İstanbul

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
BEYAN.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR.....	ix
TABLolar	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	7
1. KURAMSAL ÇERÇEVE	7
1.1. Mizah Kavramı	7
1.1.1. Mizah Çeşitleri.....	11
1.1.2. Siyasi ve Toplumsal Mizah.....	14
1.1.3. Mizah Çevirisi ve Zorlukları.....	25
1.2. Çeviride Skopos, İşlev Artı Bağlılık Modeli ve Çeviri Stratejileri.....	31
İKİNCİ BÖLÜM.....	50
2. AZİZ NESİN, ‘ABDU’L-KÂDİR ‘ABDELLİ VE ÜLKELERİNİN SİYASİ VE TOPLUMSAL DURUMU	50
2.1. Aziz Nesin.....	50
2.1.1. Arap Dünyasında Aziz Nesin	50
2.1.2. Aziz Nesin’in Eserlerini Yazdığı Dönemde Türkiye’nin Durumu	55
2.2. Çevirmen ‘Abdu’l-Kâdir ‘Abdelli	64
2.2.1. Çevirilerin Yapıldığı Dönemde Suriye’nin Durumu	68
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	76
3. AZİZ NESİN’İN ÖLMÜŞ EŞEK, MEMLEKETİN BİRİNDE, SÛRNAME, TEK YOL ADLI ESERLERİNDEKİ TOPLUMSAL VE SİYASİ MİZAH ÖGELERİNİN ARAPÇA ÇEVİRİLERİNİN İNCELENMESİ.....	76
3.1. Romanların Genel Çeviri Durumu.....	76
3.2 Romanlardaki Toplumsal Mizah Ögelerinin Arapça Çevirilerinin İncelenmesi .	79
3.3. Romanlardaki Siyasi Mizah Ögelerinin Arapça Çevirilerinin İncelenmesi	95
SONUÇ.....	109
KAYNAKLAR	113
EKLER.....	121
ÖZGEÇMİŞ	123

KISALTMALAR

Kısaltma	
Adalet Partisi	AP
Amerika Birleşik Devletleri	ABD
Bağdat Paktı	BP
Cumhuriyet Halk Partisi	CHP
Cumhuriyetçi Güven Partisi	CGP
Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi	CKMP
Demokrat Parti	DP
Filistin Kurtuluş Örgütü	FKÖ
İnsan Hakları İzleme Örgütü	HRW
Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü	NATO
Millî Birlik Komitesi	MBK
Millî Selamet Partisi	MSP
Milliyetçi Cephe	MC
Milliyetçi Hareket Partisi	MHP
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği	SSCB
Türk Dil Kurumu	TDK
Türk Diyanet Vakfı	TDV
Uluslararası Af Örgütü	AI
Vatan Cephesi	VC
Yeni Türkiye Partisi	YTP

TABLÖLAR

Tablo 1: Çeviri Yöntemleri Örnekleri	43
Tablo 2: Çeviri Stratejileri Örnekleri	46
Tablo 3: Örnek İnceleme 1	79
Tablo 4: Örnek İnceleme 2	80
Tablo 5: Örnek İnceleme 3	81
Tablo 6: Örnek İnceleme 4	82
Tablo 7: Örnek İnceleme 5	82
Tablo 8: Örnek İnceleme 6	83
Tablo 9: Örnek İnceleme 7	84
Tablo 10: Örnek İnceleme 8	85
Tablo 11: Örnek İnceleme 9	86
Tablo 12: Örnek İnceleme 10	87
Tablo 13: Örnek İnceleme 11	88
Tablo 14: Örnek İnceleme 12	88
Tablo 15: Örnek İnceleme 13	89
Tablo 16: Örnek İnceleme 14	89
Tablo 17: Örnek İnceleme 15	90
Tablo 18: Örnek İnceleme 16	91
Tablo 19: Örnek İnceleme 17	92
Tablo 20: Örnek İnceleme 18	92
Tablo 21: Örnek İnceleme 19	93
Tablo 22: Örnek İnceleme 20	94
Tablo 23: Örnek İnceleme 21	95
Tablo 24: Örnek İnceleme 22	95
Tablo 25: Örnek İnceleme 23	96
Tablo 26: Örnek İnceleme 24	96
Tablo 27: Örnek İnceleme 25	97
Tablo 28: Örnek İnceleme 26	97
Tablo 29: Örnek İnceleme 27	98
Tablo 30: Örnek İnceleme 28	99
Tablo 31: Örnek İnceleme 29	99
Tablo 32: Örnek İnceleme 30	100
Tablo 33: Örnek İnceleme 31	100
Tablo 34: Örnek İnceleme 32	101
Tablo 35: Örnek İnceleme 33	101
Tablo 36: Örnek İnceleme 34	102
Tablo 37: Örnek İnceleme 35	102
Tablo 38: Örnek İnceleme 36	103
Tablo 39: Örnek İnceleme 37	104
Tablo 40: Örnek İnceleme 38	104
Tablo 41: Örnek İnceleme 39	105
Tablo 42: Örnek İnceleme 40	107

GİRİŞ

Yazılı metinlerde halkların tarihlerinin, yaşadıkları dönemin koşullarının, kültürlerinin, geleneklerinin, göreneklerinin, inançlarının ve düşünce dünyalarının izleri vardır. Dolayısıyla çeviri yalnızca kelimelerin karşı dildeki anlamlarını bulmak değildir. Çeviri bundan daha karmaşık ve zor bir süreçtir. Bu zorluğun çeşitli sebepleri vardır ve metin türü de bunlardan biridir. Sadece bilgi aktarmayı amaçlayan teknik bir metni çevirmek söz sanatları, kelime oyunları, mecazi söylemler, deyimler ve hayal gücü ile yoğrulmuş edebi bir metnin çevirisine nazaran daha kolaydır. Mizahi öğelerin yoğunlukla kullanıldığı edebi metinlerin çevirisi de bu açıdan hiç de kolay bir iş değildir.

Her toplumun kendine has bir mizah anlayışı vardır. Bu anlayışı da oluşturan insanın içinde yaşadığı toplumun kültürüdür. Dolayısıyla çeviri sürecinde çevirmen önünde duran kelimelerden ziyade o mizahın altında yatan düşünce dünyasını, kültürü ve yaşamışlığı çevirmekle mükelleftir. Tam olarak zorluk da buradan kaynaklanmaktadır. Zira kaynak metin, kaynak kitlenin mizah anlayışına göre şekillendirilmiş olur. Ancak metni çevirirken artık kitle değişmiş olduğundan farklı bir mizah anlayışına hitaben çeviri yapılması gerekir. Bu zorlu iş esnasında çevirmen, çeşitli kararlar almak durumundadır ve bu süreçlerin incelenmesi çeviribilim açısından oldukça önem arz eder.

Bu noktadan hareketle Türkiye’de mizah ustası olarak nam salmış olan Aziz Nesin’in Türkçeden Arapçaya en çok çevrilen yazar olması, özellikle 1990’larda eserlerinin çevirisinde büyük bir patlama yaşanması; ancak bunun arkasında yatan sebeplerin, eserlerindeki mizahi öğelerin çevirisinde yaşanan zorlukların ne gibi stratejilerle aşmaya çalışıldığının, kaynak metinlerle erek metinlerin skoposlarının (amaç) örtüşüp örtüşmediğinin, kaynak metinlerdeki ince ayrıntıların, dokundurmaların ve yergilerin erek metinlerde erek kitlenin anlayabileceği şekilde çevrilip çevrilmediğinin, bu ince mizahi ayrıntıların altında yatan mesajların ne derece erek metne aktarıldığının ve buna benzer soruların cevaplarının hala bir muamma olması bu çalışmanın yapılmasının saikleridir.

Bu bağlamda, Aziz Nesin’in Arapça çevirileri ile ilgili daha önce yapılan üç çalışmaya değinmek önem arz etmektedir. Naime Duran, *Aziz Nesin’in “Hoptirinam” Adlı Eserinin Arapça Çevirisinin Söz Oyunları ve İroni Açısından Değerlendirilmesi* adlı yüksek lisans tez çalışmasında Aziz Nesin’in *Hoptirinam* adlı eserinin Arapça çevirisini çeviri stratejileri ışığında söz oyunları ve ironi açısından incelemiştir. Aynı zamanda Aziz

Nesin'in Arap dünyasındaki yerine ve 'Abdu'l-Kādir 'Abdelli'nin hayatına ışık tutmuştur. Buna ek olarak, tezinde 'Abdelli ile yapılan bir röportaja yer vermesi, çeviri sürecinin arka planının önemini ortaya koymaktadır. Öte yandan Cumali Çakmak'ın Aziz Nesin'in Arapçaya Çevrilen Romanlarında Kalıplaşmış İfadelerin Çeviri Stratejileri Açısından İncelenmesi "Zübük ve Tatlı Betüş Romanları" adlı doktora tezinin de Aziz Nesin'in Arap dünyasındaki yerine ışık tutması açısından ayrı bir önemi vardır. Söz konusu çalışmada 'Abdelli'nin çevirisiyle Nesin'in Zübük romanı ve Bekr Şıdkı'nın çevirisiyle aynı yazarın Tatlı Betüş romanı, atasözleri ve deyimler açısından incelenmiş ve bu ifadelerin Arapçaya çevirilerinde izlenen çeviri stratejileri ortaya çıkarılmıştır. Buna ilaveten, İbrahim Özey, Türkçe Deyimlerin Arapçaya Aktarılması (Aziz Nesin'in Yedek Parça İsimli Öyküsü) adlı makalesinde Nesin'in Yedek Parça öyküsünün 'Abdu'l-Vehhâb Medenî tarafından yapılan çevirisini inceleyerek deyimlerin Arapçaya aktarılma sürecini ortaya çıkarmıştır.

Yukarıda bahsi geçen üç çalışmadan hareketle bu tezin, Nesin'in bilhassa Suriye'de olmak üzere Arap dünyasındaki yerine daha kapsamlı bir yaklaşım getirmesi, çeviri eserlerinin işlevsel bir model bazında değerlendirilmesi, toplumsal ve siyasi mizah çevirisinin zorluğuna parmak basması, bir ülkede izlenen politikaların çeviri hareketini nasıl etkileyebileceğini göstermesi ve sansürün aşılmasında çevirinin rolünü gün yüzüne çıkarması umulmaktadır.

Bu çalışmada Türk Diyanet Vakfı (TDV) İslam Ansiklopedisi'nin tam transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

Problem

Türkiye'nin değerli yazarlarından biri olarak Aziz Nesin'in, en çok Arapçaya çevrilen yazarlardan biriyken betimleyici çalışmalara oldukça az konu olması büyük bir eksikliktir. Her sözcüğünden Türk kültürü akarken bu kültürün başka bir kültür tarafından alımlanmasında ne tür stratejilerin kullanıldığı merak konusudur. Çevirmenin çalışmaya konu olan eserlerde her yönüyle kültürün bir yansıması olan mizah gibi karmaşık bir sanat karşısında hangi çeviri yöntemlerini izlediği, Aziz Nesin'in mizah anlayışını ne derece yansıttığı ve kaynak metinlerin işlevine erek metinlerde ne derece ulaşabildiği hala keşfedilmeyi beklemektedir. Özellikle Aziz Nesin'in eserlerinin diğer yıllara nazaran

1990’larda ve bilhassa Suriye’de daha fazla çevrilmesinin arkasında yatan sebepler birer de muammadır.

Bu noktadan hareketle; bu çalışmanın yukarıda bahsi geçen bilinmezleri aydınlatması ve bu sayede elde edilen verilerin özellikle Arapça ve Türkçe eserleri konu alan çeviribilim çalışmalarına yol gösterici olması öngörülmektedir.

Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın amacı; Türkçeden Arapçaya önemli eserler kazandırmış olan ‘Abdu’l-Ğādir ‘Abdelli’nin 1990’larda çevirmiş olduğu Aziz Nesin’in *Ölmüş Eşek*, *Memleketin Birinde*, *Surnâme* ve *Tek Yol* adlı eserlerindeki siyasi ve toplumsal mizahi öğeleri nasıl çevirdiğini incelemektir. Araştırmada şu sorulara yanıt verilecektir:

1. Eserlerde yer alan siyasi ve toplumsal mizahi öğeler yazarın ulaşmak istediği amaca sadık kalınarak mı çevrilmiştir?
2. Bu doğrultuda genel olarak bakıldığında kaynak metinlerin amacı çeviri metinlerin amacından farklı mıdır?
3. Hans J. Vermeer’in ve Katharina Reiss’in skopos kuramını *loyalty* (bağlılık) kavramıyla tamamlayan Christiane Nord’un modeli ışığında çevirmen, siyasi ve toplumsal mizahi öğelerin aktarım sürecinde ortaklarına (kaynak metin göndericisi, hedef metin muhatapları ve çeviri başlatıcısı) bağlılık göstermiş midir?
4. Peter Newmark’ın çeviri stratejileri ışığında çevirmen amacı doğrultusunda bu öğelerin çevirisinde hangi stratejileri izlemiştir?
5. Yapılacak inceleme sonuçlarına göre erek metinler Newmark’ın V diyagramında hangi tarafa dahil olmaktadır?
6. Kaynak ve erek kültürdeki dönemler, politikalar, yönetim tarzı ve toplumun durumu arasında bir benzerlik var mıdır?
7. Önceki ve sonraki yıllara nazaran 1990’lı yıllarda Aziz Nesin’in kitaplarının çevirilerinin patlama yapmasının arkasındaki sebepler nelerdir?
8. Suriye’de 1990’lı yıllarda sanatçılara nasıl bakılmaktaydı?

Araştırmanın önemi

Bu araştırma, Aziz Nesin'in eserlerindeki mizahi öğelerin çevirilerini işlevsellik açısından değerlendirmeye tabi tutması, bu süreçlerde izlenen çeviri stratejilerine ve çevirmenin oynadığı role ışık tutması ve mizah çevirisinin zorluğuna parmak basması açısından önem arz etmektedir. Ayrıca Aziz Nesin'in eserlerinin bilhassa Suriye dünyasındaki yerine, dönemin politikalarının çeviri hareketi üzerindeki etkilerine, çevirinin sansürü delme aracı olarak nasıl kullanıldığına değinmesi yönünden de ayrı bir önem teşkil etmektedir.

Varsayımlar

Bu çalışmada çevirmenin, eserlerin yazıldığı döneme hâkim olduğu, Türk toplumunu iyi tanıdığı ve mizah konusunda yetkin olduğu varsayılmaktadır. Ayrıca Hafız Esed yönetiminin son yıllarında Suriye'deki sanatçılara daha özgür bir ortam sunulduğu varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

Araştırma, Aziz Nesin'in 1976 yılında yayınlanan *Surnâme* adlı eseri ve bu eserin 1999 yılında 'Abdu'l-Kâdir 'Abdelli tarafından Arapçaya yapılan çevirisi; Aziz Nesin'in 1978 yılında yayınlanan *Tek Yol* adlı eserinin 1997 yılında 'Abdu'l-Kâdir 'Abdelli tarafından Arapçaya yapılan çevirisi; Aziz Nesin'in 1957 yılında yayınlanan *Ölmüş Eşek* adlı eseri ve bu eserin 1997 yılında 'Abdu'l-Kâdir 'Abdelli tarafından Arapçaya yapılan çevirisi; Aziz Nesin'in 1958 yılında yayınlanan *Memleketin Birinde* adlı eseri ve bu eserin 1990 yılında 'Abdu'l-Kâdir 'Abdelli tarafından Arapçaya yapılan çevirisi ile sınırlıdır. Söz konusu eserler ile çevirilerindeki siyasi ve toplumsal mizahi öğeler arasında amaç açısından bir farklılık olup olmadığının tespit edilmesi için bütüne bakmak gerektiğinden kaynak ve erek metinlerin geneli Vermeer'in skopos kavramı ışığında incelenmiştir. Bu doğrultuda yapılan inceleme sadece siyasi ve toplumsal mizahi öğelerle sınırlı olmasa da çalışmada kaynak ve erek metindeki bütün ifadeler örnek olarak kullanılmayıp, sadece siyasi ve toplumsal mizah öge örneklerine yer verilmiştir. Çevirilerin yapıldığı dönemin çeviri süreci üzerinde ne gibi bir etkisi olduğunun tespiti için 1971-2000 yılları arasında

Suriye’de iktidarda olan Hafız Esed’in iktidar süreci ve özellikle 1990-2000 yılları arası mercek altına alınmıştır. Bu dönem aralığı, Aziz Nesin’in bahsi geçen eserlerini yazdığı 1957-1978 yılları arasındaki Türkiye dönemi ile karşılaştırılmıştır. Bunlar haricindeki dönemler araştırmanın kapsamı dışındadır.

Araştırma Modeli

Yöntemi ve amacına göre betimleyici olan bu çalışmada genel tarama modellerinden tekil tarama modeli kullanılmıştır. Böylece yukarıda bahsi geçen eserlerin çevirileri ve bunlara ait değişkenler betimlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca örnek olay tarama modeli kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni Aziz Nesin’in Arapçaya çevrilen eserleridir. Örneklemi de Aziz Nesin’in *Ölmüş Eşek*, *Memleketin Birinde*, *Surnâme* ve *Tek Yol* adlı eserlerinin ‘Abdu’l-Ğâdir ‘Abdelli tarafından yapılan çevirileridir.

Verilerin Toplanması

Bu çalışmada gerekli verileri toplamak için Arapça, Türkçe ve İngilizce makaleler, tezler, kitaplar, sözlükler, röportajlar, gazeteler ve dergiler kullanılmıştır. Aziz Nesin’in yukarıda bahsi geçen kitaplarını yazarken güttüğü amaca ve nasıl bir kitleyi hedef aldığına ya da ‘Abdu’l-Ğâdir ‘Abdelli’nin Aziz Nesin’in eserlerini çevirmeyi tercih etmesinin sebebini ve bu çevirileri yaparken aldığı kararlara ve arkasındaki gerekçelere doğrudan ulaşmak mümkün olmadığından sadece kaynak ve erek metinler değil, aynı zamanda yan metinlerden de yararlanılmıştır. Çalışmada ulaşmak istenen cevaplara yanıt bulmak için eserlerin yazıldığı dönem ile çevirilerin yapıldığı dönemleri konu alan araştırmalar incelenmiştir.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada verilerin işlenmesi için öncelikle bir iş sıralaması yapılmıştır. En başta mizah kavramı derinlemesine incelenmiş ve ilgili alandaki uzmanların görüşlerine bakılmıştır. Temel alınacak eviri stratejileri için çeşitli çevirmenlerin ortaya attığı farklı stratejiler göz önüne alınıp araştırmanın sonuçlandırılmasına en iyi şekilde hizmet edecek olan eviri stratejilerinde karar kılınmıştır. Araştırmanın oturtulacağı zemini oluşturacak kuramın seçimi için eviri kuramları ile ilgili İngilizce ve Türkçe eserler merccek altına alınmıştır. Daha sonra yazar ve çevirmeni tanıtan metinler, röportajlar ve gazete haberleri gözden geirilmıştır. Eserlerin yazıldığı dönem ile çevirilerin yapıldığı döneme ilişkin veriler incelenmiş ve bunlar karşılaştırılmıştır. Tüm bunlara binaen önce eserler okunarak eserlerin amaçları ve hitap ettikleri kitle tespit edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra eserlerde yer alan siyasi ve toplumsal mizahi ögeler alanında uzman kişilerin görüşleri baz alınarak ortaya çıkarılmıştır. Aynı şekilde eserlerin çevirileri yukarıda toplanan tüm verilerin ışığında okunarak eviri sürecinde farklı bir amacın hedeflenip hedeflenmediği ve erek metinlerin hitap ettiği kitle tespit edilmeye çalışılmıştır. Ardından kaynak metinlerdeki siyasi ve toplumsal mizahi ögelerin erek metinlerde karşılıkları bulunmuş, bunlar tablo halinde listelenmiş ve içerik açısından incelemeye tabi tutulmuştur. Nihai olarak elde edilen bulgular eviri stratejilerine göre değerlendirilmiş ve toplanan tüm veriler ışığında kaynak ve erek metinlere ilişkin genel bir sonuç tablosu çıkarılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Mizah Kavramı

Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde mizah kavramı “gülmece” olarak tanımlanmaktadır. Gülmece kelimesi ise “Eğlendirme, güldürme ve bir kimsenin davranışına incitmeden takılma amacını güden ince alay, mizah, humor” şeklinde tanımlanmaktadır. Gülmecenin terim olarak tanımında ise “Gerçeğin güldürücü yanlarını ortaya koyan edebiyat türü, mizah, ironi” ifadeleri yer almaktadır (Türk Dil Kurumu). Buradan mizah ve gülmecenin eş anlamlı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ancak tarih boyunca birçok kişi tarafından tanımı yapılmaya çalışılan mizah kavramı her zaman gülmece/güldürme ile eş değer tutulmamıştır.

TDK’nin sözlüğünde mizah sözcüğünün “Kimi düşünceleri nükte, şaka ve takılmalarla süsleyip anlatan bir yazı çeşidi. Gülmece” olarak tanımlandığını ifade eden Rıfat Ilgaz, mizahın sadece bir süsleme işi gibi gösterilmesini eleştirerek mizahın “vurduğu yerden ses getirmesi gerektiği” ve insanı nerde ağlatıp nerede güldüreceği bilinmediği için gülmece, güldürü olarak tanımlanmasının kabul edilemez olduğunu ifade etmektedir (Ilgaz 1974, 130-131). Mücahit Gültekin genelde mizah denince insanların karşı tarafın gülmesinin gerektiği kanısında olduklarını ancak mizah ürünlerinin sadece anlamsız bir biçimde gülmek amacını taşımadığını vurgulayarak mizah ürününün altında geniş bir şekilde düşündürme eyleminin de olduğunu savunmaktadır (Gültekin 1974, 181). Haldun Taner ise şu ifadesiyle bu görüşleri desteklemektedir:

Gülmece sözcüğünü sevmediğimi belirtmek isterim. Mizahın basit taklitçilikten, parodiden, partizan polemikten, hırslı satirden, maksatlı taşlamadan, yırtıcı (acı alaydan), kalender Bektaşî nüktesinden, insancıl ironiye geniş kapsamlı, hoşgörülü, bilgelik dolu,... öyle geniş yelpazesi var ki... (Ö. Özcan 2002, 15).

Ömer Özcan’a göre mizahın temelinde ders verme, eleştiri, toplum gücü vardır. Bu bakımdan gülmece, mizah gibi geniş bir kavramı karşılamamaktadır. Benzer yanları olsa da birbirine denk kavramlar değildir. Mizahta gülme olgusu her zaman birinci sırada yer almaz (Ö. Özcan 2002, 21).

Ferit Öngören, bu kavram karmaşasının sebebinin mizahın kökeninde yattığını savunmaktadır. Mizah; hiciv, hikâye, roman, nükte, alay, iğneleme, latife vb. şekillerde günümüzdeki haliyle ortaya çıkmadan önce eğlence ve hoşgörü anlamıyla ön plana çıkmaktaydı (Öngören 1998, 15).

Mizahın eğlence ile bu kök ilişkisi yönünden, mizahla gülmeyi birbirine karıştırır olmuşuz. Gülme deyince mizah anlıyoruz, mizah deyince gülme başlıyor. Gülme, mizahın yalnızca alkışı yerinde. Her gülme mizahı ilgilendirmediği gibi, her mizah ürünü de güldürmüyor (Öngören 1998, 15).

Zamanla büyük bir gelişim gösteren mizah, insanların eğlencelerde, özel günlerde, törenlerde ve etkinliklerde yaşam sıkıntılarına ara verip bir nebze nefes alabilmek için izledikleri Karagöz ve Hacivat, Orta Oyunu ve komedi tiyatroları ya da dinledikleri fıkralar ve esprili hikayelerle sınırlı kalmayarak toplumun bir silahı haline gelmiştir. Otoriter, zorba, gaddar, totaliter ve diktatör yönetimlerdeki baskılardan dolayı düşüncelerini doğrudan dile getiremeyen halk dolaylı yoldan yani mizah aracılığıyla bunu yapmaya başlamıştır.

Böylece hoşgörü ile beslenen mizah gitmiş yerine hiciv, alay, taşlama, iğneleme vb. türlere ayrılan mizah gelmiştir (Öngören 1998, 16). Bunda mizahın bir süre sonra sanat olarak değerlendirilmesinin de payı vardır. Başlangıçta eğlence amacını taşıyan mizah, zamanla şaka, alay, hiciv, matrak, taşlama, iğne, nükte gibi alt dallara ayrılmıştır (Öngören 1998, 19).

Orta Çağ ile mizah artık bir başkaldırı, açıktan saldırı başlatma aracı haline gelmiştir. Yöneticileri eleştirenler onlardan hoşgörü beklemeyi bırakmışlardır (Öngören 1998, 21). Mazlumun zalimden intikam almasını sağlayan mizah, ezilenlere, ekonomik ve siyasal gücü elinde tutan taraflara kalemleri ve dilleri ile savaş açma cesareti vermiştir. Mizahı silah olarak benimseyen ezilmişler, karşı tarafa laf atarak, göz kırparak, onlara sezdirmeden sinsi sinsi gülererek; ya da onları veya bir olayı, tutumu ve davranışı gülünç duruma düşürerek bu mizahı çeşitli şekillerde kullanmışlardır ve hala da kullanılmaktadırlar (Hüseyin 1974, 140).

Mizah toplumu yansıtan bir aynadır. Bu aynada görünenler içerisinde halkın dokusuna zarar veren, malını gasp eden, kamu parasını iç eden taraflar, yaptıklarına rağmen yüzü kızarmayan iktidar sınıfı vardır (Ö. Özcan 2002, 24). Kendilerini başa

getirenlerin halk olduğunu, onlar olmazsa yönetim diye bir şeyin olmayacağını, alt tabaka olmasa üst tabanın hiçbir anlam ifade etmeyeceğini unutan söz konusu kişiler, kendilerini dev olarak gördükleri bu aynada boylarının ölçülerini alıp aslında birer cüce olduklarının farkına varırlar. Nitekim rejimleri başarısızlıkla sonuçlanıp halk tarafından devrilen her yönetim buna örnektir.

Bununla birlikte, Öngören'in aksine Özcan, ilk çağlardan beri mizahın acımasız olduğunu, toplumun gelişimiyle mizahi ifadelerin yumuşatıldığını, güldürü ögesi ağır basan komedilerin oluştuğunu ve acıklı tiyatronun yerini gülmecenin aldığını savunmaktadır. Zaman zaman sert ifadelerin hâkim olduğu mizah aracıyla Orta Çağ'da yaşayan sanatçılar, yazarlar bu türü kullanarak haklarını çiğneyenlerden, kraldan ve kiliseden intikam almışlardır (Ö. Özcan 2002, 19).

Yukarıdaki ifadelere binaen mizahın tarihine bakıldığında başından beri acımasız mı olduğu yoksa hoşgörü ve eğlence odaklı mı olduğu konusunda bir ikilem söz konusu olsa da şu bir gerçektir ki, mizahın temelinde hoşgörü, eğlence ve gülmece olduğu kadar acımasızlık, eleştiri, alay ve kara mizah da vardır. Mizah bunları içine alan genel bir şemsiyedir. Bu yüzden sadece bu bileşenlerden biri alınarak mizahın tanımı yapılamaz. Mizahın salt gülmece olarak tanımlanıp tanımlanmayacağına ilişkin bu kavram karmaşasının sebeplerinden biri de yazarların ve sanatçıların bu tür konusunda ortak bir paydada buluşamamalarıdır. Herkesin kendince bir mizah tanımı vardır. Mustafa Şekip Tunç, mizahı Bergson'un görüşlerinden yola çıkıp psikolojik ve felsefi olarak incelerken (Tunç 2019, 13), Ilgaz mizahın psikolojik nedenlerle tahlil edilen bir olaydan daha fazlası olduğunu savunmaktadır. Ilgaz'a göre mizaha tam olarak güldürü ya da gülmece diyemeyiz, mizah aslında bir sınıfı, zümreyi, hatta kişiyi gülünç duruma düşürmektir (Ilgaz 1974, 133-134). Ahmet Toper'e göre ise mizah "‘gülen düşünce’ olma ve insanla toplumu eleştirme niteliği" taşıyan bir olaydır. Haldun Taner de mizahın "ciddi bir görünüm altında söylenen saçma, komik ve muziplik ve acı alayı içeren sözler" olduğunu savunmaktadır (Ö. Özcan 2002, 14-16). Irène Fenoglio ve François Georgeon ise mizahın karşı tarafa gülmeyi doğurduğunu ve toplumsal yaşamın beraberinde getirdiği sıkıntılara göğüs germeyi sağladığını savunmaktadır (Fenoglio ve Georgeon 2000, 7).

Hiciv, ironi ve alaya göre mizah daha az saldırgan olan bir savunma aracıdır. Freud'a göre mizah "acıdan tasarruf" etmektir:

Benlik, kendini etkilemeye, dış gerçeklerin dayattığı acıyı yaşamaya bırakmayı reddeder; dış dünyanın darbelerinin kendisini etkileyebileceğini kabullenmeyi reddeder; bunun da ötesinde, bu darbelerin kendisi için bir zevk alma fırsatına bile dönüşebileceklerini gösterir. [...] Mizah boyun eğmez, meydan okur (Fenoglio ve Georgeon 2000, 8).

Freud'un bu tanımı esas alınarak mizahın insanın kendisini ve iç dünyasını dış dünyadan korumak için başvurduğu bir yöntem olduğu söylenebilir. Aldığı darbelerin, acının ve yıkımın altında ezilmekten kaçınmak için insan kalkan olarak mizahı kullanır. Böylece hayatını idame ettirebilir.

Bu doğrultuda Freud'a göre mizahtan iki şekilde söz edilebilir; art niyetli/maksatlı ve art niyetsiz. Art niyetsiz bir şekilde yapılan espriler zararsız olarak tanımlanabilir (Freud 1996, 71-72). Yani espriler kimi zaman hoşça vakit geçirmek, karşıdakini güldürmek, eğlendirmek için yapılırken kimi zaman da kişi kendisini, bir bireyi, toplumu, değerleri, inançları veya bir durumu savunma ya da hâkim güç karşısında başkaldırma amacıyla bunu yapar. Altında bir maksat vardır. Karşı tarafa zarar verme, küçük düşürme veya üstünlük sağlama amacı gizlidir. Eğer yapılan espri zararsız kategorisinden değilse iki amaca hizmet eder: “Ya (saldırı, yergi, savunma amacına yönelik) düşmanca bir eğilime sahiptir, ya da (teşhir amacına yönelik) açığa çıkma hedefini güder”. Espri; kurumları, bu kurumların baş yetkililerini, ahlaki ve dini değerleri veya yaşam ile ilgili genel düşünceleri hedef alma amacı güder (Freud 1996, 76-86).

Mizah daha çok yönetici sınıfın baskısına karşı “aşağıdan” bir direnme ve muhalefet etme yöntemidir. Topluma karşı sansür uygulayan, vasi bir tavır takınan hâkim sınıfın egemen olduğu ve tabuların yıkılamadığı ülkelerde mizah açık açık dile getirilemeyecek düşünceleri dile getirme aracıdır (Fenoglio ve Georgeon 2000, 13). İnşa edilen tabulara, baskılara, kötülüklere, adaletsizliklere ve yanlışlara sert bir şekilde karşılık vermek istenir. Ancak bu sırada çeşitli engellerle karşılaşılır. Zayıf kişiler güçlü kişiler karşısında öfkelenir, sesini çıkarmak, hakaretler savurmak isterler. Tam bu sırada maksatlı mizah devreye girer. Bu şekilde kişi sarf ettiği cümleler dolaylı olacağı için ağır bedeller ödemekten kurtulur (Freud 1996, 83).

Bu başlık altında mizah kavramını çeşitli düşünürlerin sözleri ile derinlemesine incelemek, çalışmaya konu olan Aziz Nesin'in eserlerindeki mizahi öğelerin bulunması adına oldukça fayda sağlamıştır. Mizahın çeşitlerinin incelendiği bir sonraki başlıkta

toplanan bilgiler ile Aziz Nesin'in bu çeşitlerden hangilerini daha ağırlıklı kullandığı tespit edilmiştir.

1.1.1. Mizah Çeşitleri

Bir önceki başlıkta değinildiği gibi siyasi ve toplumsal gelişmelerle mizah kavramı değişikliğe uğrayıp dallanıp budaklanmıştır. Örneğin Osmanlı İmparatorluğu'ndaki başta dini gelenekler olmak üzere geleneklere bağlı bir halk gülmececinin yerini, matbaanın da gelişimiyle birlikte eleştirel bir gülmece almıştır. Avrupa'da da Orta Çağ'dan Rönesans ve Aydınlanma dönemine geçişte gülmece benzer bir değişime uğramıştır (Georgeon 2000, 98). Bu değişimle mizahtan artık sadece eğlendirme, güldürme veya hoşça vakit geçirme şeklinde bahsedilmemeye başlanmıştır. Matbaa ve basın ile mizah hem çeşitlenmiş hem de iki katı güçlenmiştir. Örneğin Osmanlı döneminde artık mizah bir kıssahanı dinlemek ya da Karagöz oyununu seyretmekten öteye geçerek daha geniş bir kitleye ulaşmaya başlamıştır. Bu denetimsizlikten korkan yönetici kesim, Rus ordularının Balkanlar'ı işgal etmeye hazırlanması gibi önemli bir olay gündemdeyken mecliste mizah gazetelerini tartışmaya açmıştır. Bu da mizahın artık basit bir güldürü olayından çıktığını göstermektedir. Ancak bu sadece Osmanlı ile sınırlı kalmamıştır. Matbaa ve basının gelişimi ile dünyanın farklı yerlerinde gülme bireysellikten çıkıp topluca gülmeye, eleştiriye, alaya, hicve, başkaldırıya ve bir silaha dönüşmüştür (Georgeon 2000, 87-91).

Mizahın tanımında olduğu gibi mizahın çeşitlerine ilişkin tanımlamalarda da bir ittifak söz konusu değildir. Öngören, mizahın çeşitlerini latife, şaka, nükte, iğne, taş, hiciv, alay ve halt olmak üzere sekize ayırsa da aslında bunun genel bir sınıflandırma olduğunu, özünde bu çeşitliliğin sayılamayacak kadar çok olduğunu öne sürmektedir (Öngören 1998, 31). Nitekim bu çeşitlerin de kendi içlerinde üretilme şekillerine göre sınıflandırılması mümkündür. İsmail Durmuş'a göre Arap Edebiyatı'na bakıldığında zaman "herkesçe bilinen gerçeklerin kinaye yoluyla ilginç bir biçimde ifade edildiği" tahsîlü'l-hâsıl olarak adlandırılan bir mizah şekli olduğu görülmektedir. Özellikle Abbasi döneminde gaflet ve ahmaklığa dayalı mizah ürünlerinin ortaya konulduğu, "müjdeleme yerine korkutma, medih yerine hiciv, vaad yerine vaid gibi zıtları kullanmak suretiyle gerçekleştirilen istiâre-i tehekkümiyye üslûbunu taşıyan" tehekküm yoluyla mizahın yapıldığı, "cinas, tıbâk, seci gibi lafız ve kinaye; ta'rız, tevriye gibi mâna sanatlarını

kullanarak özel isimlerin lafız veya anlamlarını mizahî bir alana çekip bunlara yeni bir anlam yüklemek suretiyle kelime ve mâna oyunlarından faydalanarak” mizahın yapıldığı, karşıdaki kişinin lafına veya sorusuna benzer bir soru ile karşılık verilerek nükte yapıldığı ve “hazırcevaplılık” ile esprinin yapıldığı görülmektedir (Durmuş, Mizah 2005, 205-206). Böylece her ne kadar mizah çeşitleri için genel bir sıralama yapılsa da aslında bu çeşitler de üretim yollarına göre kendi içerisinde çeşitli kategorilere ayrılmaktadır.

Bu çeşitler saymakla bitmeyeceği için ve burası da kısıtlı bir alan olduğu için gelecek paragraflarda bu sekiz çeşitten çalışmayı ilgilendiren yedi kavrama ek olarak ironi kavramının tanımlamaları ele alınmıştır.

TDK’de “şaka” olarak tanımlanan latife (Türk Dil Kurumu) “kavram olarak sözle ifade edilmesi güç ince mâna, kalbe doğan duygu; güldürecek tuhaf söz ve hikâyeyi” ifade eder (Altunel 2003, 109). Arapçadan dilimize geçen bu kelime yumuşak, hoş kökünden gelmektedir (Öngören 1998, 31).

TDK’de “ince anlamlı, düşündürücü ve şakalı söz, espri” olarak ifade edilen nükte kavramı (Türk Dil Kurumu); bir söz veya düşüncenin yanlış olması durumunda muhatabın hak ettiği karşılıktır. Nüktelerde zariflik ve ince dokundurmalar egemendir (Öngören 1998, 32).

TDK’de şaka; “güldürmek, eğlendirmek amacıyla karşısındakini kırmadan yapılan hareket veya söylenen söz, latife” (Türk Dil Kurumu) şeklinde tanımlansa da aslında şakalar da kendi içerisinde bir derecelendirmeye tabidir. Hafif şakalar olduğu gibi ağır, eşek şakaları da vardır. Bu tür şakalarda eğlence kisvesi altında korku verici eylemlerde bulunularak muhatabın sabır düzeyi ölçülür. Kimi zaman ciddi bir şekilde sürdürülen şakalar sonunda açıklanarak mizah havası yakalanır (Öngören 1998, 32).

TDK’de iğnelemek; “üstü kapalı olarak onur kırıcı, üzüntü verici söz söylemek” (Türk Dil Kurumu) şeklinde tanımlanmaktadır. Taşlamak için de “üstü kapalı, iğneleyici söz söylemek” (Türk Dil Kurumu) karşılığı verilmektedir. Öngören’e göre iğneleme ve taşlama karşı tarafı dolaylı şekilde yermektir. Bu genelde kelime oyunları ile yapılmaktadır (Öngören 1998, 32). Muhataba dolaylı yoldan laf sokulur. Ancak hiciv kadar sert değildir.

TDK’de alay; “bir kimsenin, bir şeyin, bir durumun, gülünç, kusurlu, eksik vb. yönlerini küçümseyerek eğlence konusu yapma” (Türk Dil Kurumu) şeklinde tanımlanmaktadır. Alayda amaç genelde birini aşağılayıcı bir pozisyona sokmak,

üstünlük taslamaktır. Alayda kişi muhatabını aşağıladığını çaktırmamaya çalışıp alttan alttan bu işi yapabilir ya da bunu doğrudan yapabilir. Alayı hicvin bir alt başlığı olarak görenler de olmuştur (Tunç 2019, 127).

Hiciv, Aziz Nesin'in eserlerinde genişçe kullandığı bir çeşit olduğu için bu çeşidi kapsamlı bir şekilde ele almakta fayda vardır. Hiciv; mizah çeşitlerinin içerisinde en ağır olanıdır. Burada doğrudan ağır bir saldırı söz konusudur. Hicvin karşılığı TDK'de yergi olarak verilmektedir. Yergi "bir kimseyi, bir toplumu, bir düşünceyi, bir nesneyi, bir göreneği yermek için yazılmış yazı veya söylenmiş söz, hicviye, hiciv, satir" şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu). Bununla birlikte tıpkı mizahın diğer çeşitlerinde olduğu gibi hiciv/yeri için de farklı tanımlamalar yapılmıştır. Özcan'a göre şiirlerde veya yazılarda aileyi veya toplumu ilgilendiren sorunlar, mutsuzluklar, fakirlik, umutsuzluk vb. konular işlenir. Burada seçilen ifadeler sert olursa hiciv, yumuşak olursa mizah yapılmış olur. Merkezde toplum vardır (Ö. Özcan 2002, 18). Mizah ile yerginin çıkış noktalarının bir olduğunu ifade eden Hasan Hüseyin, bu iki kavramı "bulgur çorbasına" ve "bulgur pilavına" benzetir. İkisinde de kullanılan malzemeler aynı olsa da tatları farklıdır. Ancak aynı özden gelirler. Güçsüz taraf güçlüden intikam alır. Siyasal ve ekonomik gücü elinde tutanlara karşı güçsüzlerin doğrulttuğu silahtır yergi. Ancak şuna yergi denir diye bir kesinlik yoktur. Bu, bakış açısı ile ilgili bir şeydir (Hüseyin 1974, 140). Öte yandan Oğuz Cebeci'ye göre "satir" olarak da adlandırılan hiciv, kırsal kesimde eğlence amaçlı yapılan ancak zamanla sert bir saldırı aracına evrilmiş bir türdür. Satir, ahlaki olmalı ve kötü şeyleri eleştirmelidir. Bu, bazen direkt şahsi bir intikam alma aracı olarak kullanılırken bazen de eski inançları, önyargıları, boş inançları, dogmatizmi eleştirmek için kullanılır (Cebeci 2017, 178-185). Ancak hicvin farklı dönemlerde farklı amaçlar için kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Arap Edebiyatı'nda hiciv; Cahiliye Dönemi'nden sonra İslamiyet'i savunmak için kullanılmışken, Emevî Dönemi'nde savaşlarda düşmana karşı ya da çatışmalarda karşı kabileye karşı bir silah olarak kullanılmıştır. Abbasi Dönemi'nde ise hiciv daha çok bireyselliğe kayarak şahsi intikam alma aracına dönüşmüş ve şairler akrabalarını ve yakınlarını yerer olmuşlardır (Durmuş, Hiciv 1998, 447-448). Bununla birlikte Aziz Nesin'in eserlerinde Cebeci'nin ifade ettiği gibi hicvin toplumun inançlarına, batıl inanışlara veya önyargılara karşı doğrudan veya dolaylı saldırılarda bulunmak amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Burada Nesin'in

amacı daha çok toplumu düzeltmektir. Yergide merkezde kişi, yönetim ve yönetici vardır. Çünkü merkezden gelen kötülükler çevredeki toplumu ve halkı etkileyip bozar.

Çoğu zaman sanatçılar, şairler, toplumun önde gelenleri ve entelektüeller tarafından yapılan yergilerde aydınlık günlere özlem vardır. Ezilmeden, itilmeden, kakılmadan özgürce yaşama arzusu vardır. Her ne kadar yergide saldırganlığın, acımasızlığın ön planda olduğu iddia edilse de Özcan, saldırganlık boyutu küfre, ağza alınmayacak sözlere ulaşırsa buna yergi denemeyeceğini ve yerginin eleştirinin hafifletilmiş, zarif biçimi olduğunu savunmaktadır (Ö. Özcan 2002, 22-23).

Son olarak Aziz Nesin'in eserlerinde çokça kullandığı mizah çeşitlerinden ironi ele alınırsa, TDK'ye göre ironi; "söylenen sözün tersini kastederek kişiyle veya olayla alay etmektir" (Türk Dil Kurumu). Cebeci'ye göre ironi iki katmandan oluşur. Ortada biri açık diğeri de bu açık anlamın tam tersini ima eden örtük bir anlam vardır. İroni; açık ironi, kapalı ironi ve özel ironi ile üçe ve şahsi olmayan ironi, kendini azımsama ironisi, saflık ironisi ve dramatik ironi olmak üzere dörde ayrılabilir (Cebeci 2017, 281-283). İronide kişi muhatabını doğrudan ya da üstü kapalı bir şekilde alaya alır. İronide söz oyunları vardır. Burada bu oyunun kuralı kastedilen bir şeyin zıttının ima edilmesidir. Burada netice gülme ile sonuçlanabilecek olsa da amaç gülmekten ziyade eleştiridir (Karçığa 20009, 7-8). İroni, eş dost arasında şakalaşma amaçlı kullanılabilse de politikaya veya topluma yönelik eleştirilerin yapılmasında da kullanılmaktadır. Bu araç sayesinde insanlarda dayanışma ruhu ortaya çıkar ve öfkeler inceden inceye dile getirilir (Cebeci 2017, 301-302). Alay ve hiciv de olduğu gibi ironide de saldırganlık ön plandadır. Burada, kendilerini fazla ciddiye alanların ciddiye alınmaması amaçlanmaktadır (Fenoglio ve Georgeon 2000, 8).

1.1.2. Siyasi ve Toplumsal Mizah

Hanan Muhammed el-Ğaysî'ye göre siyasi mizah, direniş biçimlerinden biridir. Demokratik platformların olmadığı ve bazen halk adına ve bazen de tarihi ve dini semboller adına devlet gücünün totaliter uygulamasının hâkim olduğu toplumlar, yasakları çiğnemek ve tabuları yıkmak için direniş biçimleri üretmeye meyleder. Böylece siyasi mizah ortaya çıkmış olur (el-Ğaysî 2021, 13).

Hişam Cabir siyasi mizahın, mizahın en üst aşaması olduğunu savunmaktadır. İnsanlık tarihinde nispeten yeni ortaya çıkmış bir olgu olduğunu; ancak buradaki “yeni” kelimesinin göreceli olduğunu ifade etmektedir. Buna göre örneğin Arap tarihi, Cahiliye Dönemi’nde ya da Dört Halife Dönemi’ndeki bilindik anlamıyla siyasi mizaha tanık olmamıştır. (Cabir 2009, 26-27). Dönemin ve koşullarının değişmesiyle mizahın şekli de değişmektedir. Bu yüzden her dönemin siyasi mizahı, kendi içerisinde bir “yeniliğe” sahiptir.

Cabir’e göre siyaseti mizaha iten ve siyaseti mizah, alay ve ironi malzemesi haline getiren sayılamayacak kadar çok sebep vardır. Örneğin Meşrik bölgesinde zaman zaman yönetici sınıfın verdiği sözler ile tuttukları arasında uçsuz bucaksız bir mesafe olmuştur. Kısıtlı kaynaklara rağmen şanlı geçmişle, servet fışkırmalarına rağmen acıların çekildiği şimdiki zaman arasında büyük bir fark olduğu görülür. Karanlık yüzyıllar boyunca adaleti sağlama ve özgürlüğü güvence altına alma vaatleri sınıf, mezhep, ideoloji ve ırk ayrımcılığına ve tiranlığa soyunan kof sözlere dönüşmüştür. Bu yüzden mizah, bu zulme uğrayan halklar için tek nefes kaynağı olmuştur (Cabir 2009, 72)

Ana işlevi eleştiri olan mizahta siyasi olgular, kurumlar ve kişiler eleştirilir. Buradaki amaç paradoksları/çelişkileri yakalamak ve kurumsal hayattaki çirkin ve kusurlu noktaları tespit etmektir. (el-Ğaysî 2021, 12). Örneğin İslami eğilimli olduğunu iddia eden bir rejimin liderlerinin yolsuzluk yapması veya rüşvet alıp vermesi mizaha konu olur. Ğaysî’ye göre esprili veya sert bir üslupla oluşturulan mizah, alıcıyı kendine çekip iletilmek istenen mesajı düşünmesini ve böylece kendisini ve içinde bulunduğu durumu etraflıca mülâhaza etmesini sağlar (el-Ğaysî 2021, 12).

Siyasi mizah sadece siyasi şakalar ile sınırlı değildir; aksine hiciv edebiyatına, siyasi komedi tiyatrosuna, mizahi şiire ve eleştirel siyasi karikatüre kadar uzanmaktadır (Cabir 2009, 14). Siyasi mizah, insanlar için baskılama ve susturma faaliyetleri karşısında nefes almalarını sağlayan bir araçtır. Siyasi mizahın kaynağı, insanların siyasi baskıya maruz kalmaları ve düşünce özgürlüğü hakkından mahrum bırakılmalarıdır. İster bir halk fıkrası ister ironi içerikli bir yazı isterse alay içerikli bir tiyatro şeklinde olsun, siyasi mizah insanların hayatıyla en çok bağlantılı mizah türüdür. Nitekim bu sayede, ülkede tanınan özgürlük alanının büyüklüğüne göre doğrudan veya dolaylı yoldan siyasi bir kişilik veya siyasi bir karar eleştirilir, hakkında yorum yapılır ve alaya alınır. Demokratik ülkelerde bu doğrudan yapılabilirken, diktatör rejime sahip ülkelerde siyasi mizah, bunu

yapan ve dinleyenin suç ortağı olduğu bir fısıltıya dönüşür (Cabir 2009, 183). Buradan bakıldığında kriz zamanlarında kırmızı çizgileri aşarak hayatta dokunulmadık tek bir yer bırakmamış insani bir olgu olan siyasi mizahın, bir milletin kültürünü yansıttığı ve o milletin ne kadar özgür ve demokratik olduğunu gösterdiği söylenebilir (el-Ğaysî 2021, 5).

Türkiye özelinde örnek verilecek olursa, II. Abdülhamit Han'ın hüküm sürdüğü dönemde baskı yasaları yüzünden Avrupa'da sürgün hayatına mahkûm edilen karikatürcüler vardır (Özocak 2011, 268). Bu dönemin demokrasi ve ifade özgürlüğü açısından refah bir düzeyde olmadığı söylenebilir. Dönemin sona ermesiyle II. Meşruiyet Dönemi'nde sansürün kaldırılması ve basın özgürlüğünün öne çıkmasıyla mizah dergileri ve gazetelerinde patlama yaşanmıştır. Öte yandan Cumhuriyet döneminin ilk aşamasından sonra çıkarılan Marko Paşa Dergisi, mizahçıların kış uykusundan uyanışını temsil etmektedir. 1945-1950 yılları arasında çıkarılan dergide dönemin Cumhuriyet Halk Partili (CHP) politikacıları yolsuzluk yaptıkları, halkın gereksinimlerini görmezden geldikleri ve bürokrasinin işlemeziği yüzünden sert eleştirilere maruz kalmışlardır. Dergi yayın hayatı boyunca baskılar yüzünden sürekli isim değiştirmiştir. Bu dergi gibi daha birçok dergi, gazete ve mizahşör baskılara maruz kalmıştır. Örneğin 1927 yılında dönemin önde gelen karikatürcülerinden Cemil Cem, Cem Dergisi'nde yayımladığı bir karikatür yüzünden yargılanmıştır. Demokrat Parti'nin (DP) iktidarda olduğu 1955 yılında Halim Büyükbulut, CHP'nin sözcülüğünü yapan Ulus gazetesindeki bir karikatürü yüzünden 14 ay hapis cezasına çarptırılmıştır (Özocak 2011, 268-271). Bu örneklerden hareketle siyasi mizaha olan yaklaşım incelendiğinde bir devletin ne kadar demokratik ve özgür olduğu anlaşılabilir. Arap dünyası açısından bakarsak, örneğin Irak'ta belirli dönemlerde siyasi mizah yapmak ya da rejimin önde gelen bir ismiyle dalga geçmek sadece korkutucu olmakla kalmayıp, mizah içerikli bir şeyler dinlemek ve anlatanı ifşa etmemek kişiyi darağacına götürmekteydi (el-Ğaysî 2021, 7). Buradan siyasi mizahın, iktidarın korktuğu ve kontrol altında tutmaya çalıştığı bir silah olduğu söylenebilir. Ancak genelde bu baskılar halkı yıldırınmamış ve siyasi mizah her zaman ortaya çıkacak bir delik bulmuştur.

Baskı altında kalan toplumlarda kültürel direnişin bir başka yüzü olan siyasi mizaha, özellikle de ufukta herhangi bir siyasi çözümün görülmediği ve toplumsal ve ekonomik iyileşmenin olmadığı durumlarda rastlanır. Dolayısıyla pek çok ülkede siyasi

mizah yapılmasının, diktatör rejimlerden kurtulma ve özgürlük çağrısı yapan bir provokasyon aracı olarak hapis, kovuşturma ya da soruşturma ile sonuçlanabilecek bir suç olarak görülmesi olağandır (el-Ğaysî 2021, 28).

Mısır Eski İçişleri Bakanı Hasan Ebu Paşa siyasi mizahtan şöyle bahsetmektedir:

Mizah, ister siyasi ister ekonomik ister toplumsal olsun türlü türlü krizlerin yanı sıra endişe ve gerilime yol açan olayların tırmandığı zor zamanlarda artış gösterir. Tüm bu durumlarda ortaya konan mizah ürünleri, kamuoyunun görüşlerini ve eğilimlerini ifade edip halk tarafından karşı çıkılan durumları gösterir. Kamuoyu karşı olduğu şeyleri siyasi kurumlar ya da resmi kanallar aracılığıyla ifade edemezse mizah ürünleri yayılır (...) Siyasi mizahın en önemli özelliği tansiyonu düşürmesi, kalpleri ferahlatması ve yöneticinin dikkatini toplumun uykularını kaçırان endişelere çekme işlevidir. Mizah ürünlerinde ortaya konan kamuoyu görüşleri dikkate alınmazsa, genel olarak güvenlik durumunu etkileyen kaoslar patlak verebilir ya da genel bir aksaklık yaşanabilir (Cabir 2009, 188).

George Orwell, siyasi mizahı, kriz zamanlarında ortaya çıktığı için küçük bir devrim olarak tanımlar (el-Ğaysî 2021, 8). Bu devrim yönetimin vereceği tepki ile daha da büyüyebilir. Halk bu silahı gizliden ya da açıktan kullanmaya devam ederse değişimin ayak sesleri duyulur. Basit, kolay ve herkes tarafından idrak edilebileceği gibi eğitim görmemiş ya da siyasetten anlamayan biri tarafından bile anlaşabileceği için (el-Ğaysî 2021, 12) mizah dalga dalga büyür ve halkın bütün kesimleri bir şeylerin yolunda gitmediğinin farkına varır.

Siyasi mizah alanıyla ilgilenen birçok uzman, siyasi mizahın (eleştirel siyasi şakaların) bir nevi yanlışları düzeltici etkisi olduğunu savunmaktadır. Nitekim siyasi mizah, kamuoyunu bir mesele üzerinde birleştirip bu meseleyi gündeme taşımış olur ve iktidarın dikkatini, danışmanların söylemeye cesaret edemediği davranışlarındaki hatalara çeker. Nitekim günümüze kadar birçok Arap hükümdar, özellikle ortalıkta dolaşan bir nükte ya da hiciv amaçlı yapılan bir tiyatronun sergilendiği sahnede geçen ve izleyenlerin uzun süre tezahürat yaptığı bir ifade kulağına çalındıktan sonra toplumsal politikasında belirli bir yönü bilinçli olarak düzeltmiştir (Cabir 2009, 44). Örneğin Mısır için oldukça önemli bir yiyecek olan pirinç yüzünden bir dönem kriz yaşanmıştır. Bunun üzerine bu konuda radyoda yapılan bir monolog mizah, erzak temin etme işlerinden sorumlu bakanın dikkatini çekip bu konuyu araştırmasını sağlamıştır. Dolayısıyla kriz

anlarında halkın kriz ile ilgili yaptığı şakalar, aslında sokaktan yönetici tabakaya ulaşan siyasi bir tebliğ niteliğindedir (Hamûda 2002).

Örneğin Cabir'e göre Arap dünyasının başka bölgelerinde olduğu gibi Lübnan'da ve özellikle Mısır'da siyasi ve toplumsal mizahı içinde barındıran istihza edebiyatının, iktidar sınıfın hatalarını, yanlışlarını ve halkın ona duyduğu güvenin sarsıldığını göstererek yönetimi saptığı yanlış yoldan döndürme ve yolsuzluğunu ortaya çıkarma konusunda önemli bir rolü olmuştur (Cabir 2009, 58). Dolayısıyla istihza edebiyatı sadece güldürmeyi amaçlamamaktadır. Aslında halkın siyasi ve sosyal sıkıntılarını aksettiren bir kara komedyadır. Bunu yapan kişi çalınan haklarını korumak için istihza ve alaya başvurup (Güngör ve Timurtaş 2016, 221) yönetimin prestijini ve otoritesini sarsmaya çalışır. Şiir, düz yazı, tiyatro, şarkı vb. şekillerde ortaya çıkan siyasi istihza edebiyatı, ya doğrudan alay ederek ya da ima ve üstü kapalı hiciv yöntemiyle dolaylı yoldan halkın sesi olduğunu düşünen kişiler tarafından yapılmaktadır (Cabir 2009, 58).

Ḳaysî'ye göre siyasi mizahın iki tarafı vardır; halk ve yöneticiler. İçeriğini de aralarındaki ilişkinin doğası oluşturmaktadır. Siyasi nükteler, meçhul bir kişi tarafından ortaya atılan kara mizah, komiklik ve derin bir kurnazlık ile formüle edilmiştir. Halkların umutları ve beklentilerinin yanı sıra yönetim ve siyasetteki dalgalanmalar eskiden beri siyasi mizah -hatta toplumsal mizah- sanatı için verimli malzemeler olarak görülmüştür. Siyasi mizahın -mizah ve espri yoluyla öfkesini ve acısını dile getirmek isteyen halk ile mizahı karşılaştığı güvenlik riskleri içerisinde gören siyasi rejimler olmak üzere- iki tarafı varsa, o halde para gibi iki farklı/zıt tarafı vardır denilebilir (el-Ḳaysî 2021, 8-11). Her ne kadar Ḳaysî siyasi nüktelerin meçhul bir kişi tarafından ortaya atıldığını öne sürse de bu her zaman doğru değildir. Siyasi ve toplumsal mizah ürünlerinin halk içerisinde anlatılagelmiş, ağızdan ağıza yayılmış ve kaynağı belli olmayan ürünler olduğu doğru olmakla birlikte, bir toplumun önde gelen yazarları, entelektüelleri ve bilginleri tarafından da ortaya atıldığının birçok örneği vardır. Misal “falan yerde falan zamanda bir padişah, paşa ve vali varmış” şeklinde topluluk içerisinde anlatılan, kimin söylediği belli olmayan ve meçhul kişilerin rol oynadığı nesilden nesle sözlü olarak aktarılan komik hikayeler varken Nasrettin Hoca, Alevi-Bektaşiler ve İncili Çavuş gibi sahibi belli olan komik hikayeler ve fıkralar da vardır (Şahhüseyinoğlu 2015, 7-9). Bunun yanı sıra çalışmamıza konu olan Aziz Nesin, Muzaffer İzgü ve Rıfat Ilgaz gibi kendi dönemlerinde yaşanan

toplumsal ve siyasi aksaklıklara ışık tutmak için gerçeklerden yola çıkarak mizah hikayeleri kurgulayan ve kimliklerini açıklayan yazarlar da vardır.

Öte yandan Kaysî, diktatör rejimlerin mizahı bir güvenlik riski olarak gördüğünü söylese de aynı zamanda siyasi mizahın despotizmi normalleştirmek, desteklemek, ömrünü uzatmak ve güçlendirmek için de kullanılabileceğini savunmaktadır (el-Kaysî 2021, 12). Cabir'e göre diktatör rejimler, siyasi istikrarlarını tehdit eden bir durumu ortadan kaldırmak veya ideolojilerini yaymak için mizahı bir silah olarak da kullanabilir. Pek çok siyasi mizah, amacı anlaşılmadan yayılır. Çünkü popüler içgüdü, buna siyasi amacının dışında bir espri olarak yaklaşır. Bunun siyasi rejimlerin istihbarat birimlerinde çalışan uzmanlar tarafından üretildiğini ve etkili bir silah olarak kullanıldığını fark etmez. Genelde bazı siyasi mizahlar bir karar çıkarılmadan önce yapıp yayılır. Burada amaç karar için psikolojik bir zemin hazırlamak ya da ön gerekçeler göstermektir. Aynı şekilde bazen hapishanelerdeki işkence yöntemleri ya da mahkumlar ile gardiyanlar arasında yaşanan zıtlıklar hakkında mizahi hikayeler yayınlanır. Buradaki mizahi hikayeler bir nevi korku yayma aracıdır (Cabir 2009, 184).

Diğer taraftan totaliter rejimler, eskiden beri siyasi mizahın tehlikesini ve halkın kesimlerinde doğrudan etkileri olduğunu fark edip, halkın düşüncelerindeki eğilimleri belirlemek ve böylece davranışlarını önceden tahmin etmek amacıyla mizah hareketlerini takip etmişlerdir. Bunun için istihbarat ve güvenlik birimlerini kullanmışlardır (el-Kaysî 2021, 16). Örneğin Eski Mısır Cumhurbaşkanı Cemal 'Abdü'n-Nâşır'ın istihbarat birimleri, halk arasında yapılan siyasi mizahları toplayıp analiz ettikten sonra bunlar hakkında raporlar yazıp kendisine sunmuştur. Tabi 'Abdü'n-Nâşır önceleri bu şakaları Mısır halkının zekasının bir nişanesi olarak görüp bunlara karşı çıkmazken, 1967 yılındaki hezimetten sonra mizahî anlatımlara karşı oldukça hassas olmaya başlamıştır. Öyle ki, konuşmalarından birinde mizahın düşmanın bir silahı haline geldiğini ve kullanılmaması gerektiğini söyleyerek halkın mizah yapmayı bırakmasını istemiştir (Hamûda 2002). Nitekim zamanında Mısır yönetimindeki bu değişim, 'Abdü'n-Nâşır'ın Genel İstihbarat Direktörü Şalâh Naşr'ın *El-Harbu'n-nefsiyyetu* (Psikolojik Savaş) adlı kitabındaki sözlerinde görülebilir. Halka mizahi şeyleri dinlememeleri ve yaymamaları konusunda uyarıda bulunan Naşr, Mısır'da 'Abdü'n-Nâşır yönetimi sırasında tanık olunan siyasi mizahın köklerini sömürgeciliğe ve bunun destekçilerine dayandırarak şu ifadeleri kullanmaktadır:

Sömürgecilik ve gericilik, Mısır'daki iktidar rejimi hakkında müstehcen şakalar şeklinde birçok düşmanca söylentiye destekledi. Anavatana düşman olanlar bunları halk arasında yaymak için canla başla çalıştı. Bu tür hikayelere kasıtlı şakalar denir. Gerici ya da fırsatçı kişi, rejimden nefret ettiğini açık açık söylemek yerine kötü dileklerini ifade ettiği bu şakaları yaymaya çalışır (...) Her özgür Mısırlı, bu tür mizahi faaliyetlerin eğlendirme ya da güldürmeyi hedeflemediğini aklından çıkarmamalı. Bunlar düşmanın, toplumun kolunu kanadını kırmaya, halkın arasında ayrılık çıkarmaya ve liderlerine ve yetkililerine duyulan güveni sarsmaya yönelik istek ve arzularını taşımaktadır (Cabir 2009, 197-198).

Rejimi düşürmek isteyen iç muhalefetin siyasi taktiğinin bir parçası olan siyasi mizah (Cabir 2009, 183), aynı zamanda hükümetler tarafından muhaliflerinin itibarlarını ve toplumsal prestijlerini zedelemek için de kullanılır (el-Ğaysî 2021, 16). Zira muhaliflerinin onlara yönelttikleri suçlamalara ve iddialara tek tek açıklama getirmektense, zekice oluşturulmuş, nükteli ve içinde yer yer dokundurmaların olduğu ironi içerikli sözler daha etkili olup bu iddiaları daha kolay savuşturur. Ayrıca Cabir'e göre açık bir şekilde dile getirilemeyen düşünceleri aktarmaya yarayan siyasi mizahi anlatımlar, siyasi mizahın gerçekliği ile hızla etkileşime giren ve bu gerçekliğe muhalif bir tavır sergileyen günlük popüler bir hayal gücünün ürünüdür (Cabir 2009, 184). Dolayısıyla yayılmasının daha kolay olacağı ve sadece bir noktaya kadar engellenebileceği söylenebilir.

Bununla birlikte siyasi mizah, bazen kimi rejimlerde farklı yönetici kanatları içerisinde bir hesaplaşma aracına dönüşebilir. Yani otorite içerisinde bir grubun başka bir grupta mizah silahını kuşanarak çatıştığı görülebilir (Ğamûda 2002). Burada mizah, yönetimin perde arkasındaki hesaplaşmalar ve meydan okumadan ötürü tepeden gelir. Daha çok aşağı tabakaya indiğinde insanlar bu mizahın kime gittiğini bilmeden gülerler (el-Ğaysî 2021, 17). Ancak mizah, çoktan ulaşması gereken yere gitmiş olur ve hedeflenen taraf, içindeki maksadı anlayıp savunmaya geçmiş olur.

Öte yandan mizah, rejimler arasında da silah olarak kullanılmaktadır. Örneğin İran-Irak savaşı aynı zamanda 'mizah savaşı' denilebilecek bir çatışmaya şahit olmuştur. Zira o zamanlar Arapça yayın yapan Tahran radyosunun günlük programında çeşitli araçlarla siyasi mizah yapma girişimleri görülmekteydi (el-Ğaysî 2021, 16).

Toplumsal mizaha gelince, bu ifade kavram olarak çok fazla çalışmaya konu olmamıştır. Dolayısıyla bu konuda aşağıda belirtilen kaynaklardaki görüşlerden yola çıkarak, bu çalışmada kullanılmak istenen toplumsal mizah kavramı ortaya konulmaya çalışılmıştır:

Toplumsal kültürel birikim içerisinde mizahın da arasında bulunduğu sembolik ifade biçimi, toplumları ve insan gruplarını anlamının temel direklerinden biridir. Abdülkadir Mekavî'ye göre mizah bir taraftan değerleri, inançları ve davranışları yansıtan bir aynayken, bir taraftan da dolaylı ya da dolaysız bir şekilde gerek bastırılmış davranışlar gerek beklentiler gerekse arzular şeklinde olsun, toplumun gizli taraflarını ortaya çıkarmaktadır (Mekavî, 2). Bu doğrultuda toplumsal mizahın konusunu, toplumun nüveleri oluşturuyor denilebilir. Burada ironi, hiciv, alay ve latife gibi mizahın çeşitleri kullanılarak toplumdaki kişiler, kimlikler, sınıflar, ideolojiler, değerler, tutumlar, görüşler ve adetler eleştirilir ya da esprili bir şekilde ele alınıp ortaya çıkarılır.

Belhâc Celûl'e göre toplumsal mizah, tek bir tarzda yapılmaz. Dolayısıyla eleştirisi genel olabildiği gibi özel de olabilir. Başka bir deyişle halkın tamamına yönelik olduğu gibi işçiler, kadınlar ve erkekler veya bazı dindar kişiler gibi belirli bir gruba yönelik olabilir (Celûl 2020, 333). Tabi ki toplumsal mizah dendiğinde sadece eleştiri odaklı anlatılar anlaşılmamalı. Örneğin Osmanlı dönemindeki fıkraları bir kitapta toplayan Raşit Gündoğdu kitabında padişahlar, emirler, akrabalar, yazarlar, diplomatlar, öğretmenler, öğrenciler, okullar, suçlular, avukatlar, iki yüzlüler, hırsızlar, yankesiciler, dolandırıcılar, cimriler, fakirler, sihirbazlar, falcılar, farklı inanışlar, askerler, alıklar, dilenciler, esnaflar, gevezeler, gösteriş yapanlar, mübalağacılar ve cahiller vb. kesimlere yönelik fıkraları kategorilerine ayırıp sunmuştur (Gündoğdu 2013, 5-6). Bu fıkralarda kimi zaman bu kesimlere latife ile yaklaşıp komik bir durum anlatılmışken, kimi zaman ise eleştiri odaklı yaklaşmıştır. Örneğin uyanık vatandaşların karşısında padişahların ve valilerin kıvrak zekasına vurgu yapılmış ve mizahın bir çeşidi olan hazırcevaplılık örneklerine yer verilmiştir (20). Öğrencilerin yaramaz oluşu, öğretmenlerin yetersiz oluşu, dayak atması, valilerin bunlara ses çıkarmaması, okumuş kızların küçük görülmesi (99-102); suçluların pişkinliği, avukatların malları gasp eden biri gibi tanıtılması ya da haklı oldukları davaları kaybetmeleri sonucu haksız davaları alıp suçluları savunmaya başlamaları ve böylece adaletsizliğe vurgu yapılması (113-119); memurların fazla vergi çıkartması ve valilerin şikayet dilekçelerini görmezden gelmesi (24) ve diplomatların

işten kaytarıp yalancılığı kendilerine meslek edinmeleri (90) ile ilgili fıkralar vardır. Yazarlık ve terzilik gibi iki meslek grubu arasındaki atışmalar (69) alay karışımı bir dille aktarılmaktadır. Bu fıkralarda zayıf görülen imamlar, riyakâr vatandaşlar ve azılı kafir olmakla suçlanan kişiler (151), hem hırsız hem de vicdanlı olan çelişki içerisindeki insanlar (174), mal mülk sevdalısı cimriler ve çenesi kapanmak bilmeyen (180) gevezeler başkahramandırlar. Savaşta korkan ve güçlülerin kavgasına piyon olarak kurban gittiklerini düşünen askerlerden (200), zengin olup insanların merhametlerini sömüren dilencilerden (220) ve ürünlerine su katıp hilekarlık yapan esnaflardan (226) nükteli ifadelerle bahsedilmektedir. Cahil insanların bilmedikleri konularda konuşmamaları gerektiğine (271) vurgu vardır. Kaynana-damat ve karı-koca ilişkilerindeki sıkıntılar (43-49) ironik bir şekilde ele alınmaktadır. İbadetlerini gelişi güzel yapan ve Müslümanım diye geçinen kişilerden (151) söz edilmektedir. Toplumun nüveleri olan bu bireylerin mensup oldukları kategorilere yöneltilecek eleştiriler toplumsal mizahın örneklerindendir. Bu kesimler kâh sivri bir dille eleştirilip kâh esprili bir şekilde anlatılmıştır.

Celül'e göre yerel ve ulusal halk pazarlarında, sıradan ve elit halk kafelerinde, haftalık ve günlük gazetelerde ve sosyal iletişim araçlarında rastlanan toplumsal mizahta, toplumun durumu ele alınır. Yukarıda sözü edilen şekilde karı-koca ilişkileri, gelin-kaynana çatışmaları ve kardeş-kardeş muziplikleri; imam-cemaat ilişkisi, dindar insanlar; halk-yönetici ilişkisi, politikalar ve alınan kararlara verilen tepkiler gibi konular işlenir (Celül 2020, 336-344). Tabi ki toplumsal mizah denince sadece akla fıkralar gelmemelidir. Siyasi mizahta olduğu gibi toplumsal mizah da şiir, tiyatro, komediya, karikatür ve mizahi hikayeler gibi çeşitli araçlarla yapılır.

Mizah, hayat perdesinin arkasındaki olumlu ve olumsuz düşünceleri, bir durum karşısında izlenen yolları, davranışları, niyetleri ve tasaları gün yüzüne çıkararak hayatın ve insanın esrarlı dünyasına ışık tutmaktadır (Şener 2013, 274-275). Sami Şener'e göre:

Bir zamanlar adâlet ve hakkın terazisi olan Kadılık müessesesinin, zaman içinde insandaki menfî yozlaşma ve değişime bağlı olarak, menfaate dayalı kararların çıktığı bir yer hâline getirilmesi, fıkralarda traji-komik bir şekilde verilmektedir. Toplum teamüllerine göre, ceza verilecek kişinin, Kadı'ya bazı menfaatleri, zekice aktarması sebebiyle, cezadan muaf tutulması, buna bir örnek teşkil etmektedir (Şener 2013, 276).

Burada Şener, Osmanlı döneminden bahsetse de bu tür yozlaşmalar ve bu yozlaşmaların sonuçları insanlık tarihinin hemen hemen her döneminde görülebilir. Dolayısıyla bu noktadan hareketle şu söylenebilir ki, toplumsal mizah, bireydeki birçok davranış tarzını açığa vuran derin psikolojik yansımaları ortaya çıkarmaktadır. Bu psikolojik yansımalar da genelde kötü yansımalar şeklinde olur. Örneğin Celül'e göre günlerden bir gün bir köy ahalisi, yardıma muhtaç olanlara yardım amacıyla her gün bir fiçıya bir tas süt koymak üzere anlaşır. İçlerinden birisi fiçıya süt yerine su koyarsa bunun fark edilmeyeceğini düşünür ve su koymaya başlar. Ancak en nihayetinde fiçının kapağı açıldığında sudan başka bir şey olmadığını görürler. İşte bu hepsinin aynı bozuk zihniyet ile düşündüğünü gösteren mizahi kısa bir hikayedir (Celül 2020, 20). Toplumsal mizahın bayrak taşıyanlarından Aziz Nesin'in eserlerinde de bireylerin, dolayısıyla kurumların ve en nihayetinde toplumun yozlaşmasının birçok örneği görülmektedir. Osmanlı döneminin fıkralarına konu olan gruplar onun romancılığında da göze çarpmaktadır. Kendisi öğretmenleri, emniyet mensuplarını, tüccarları, ağaları, yöneticileri, avukatları, zenginleri, işçileri, medya mensuplarını, dilencileri, mahkumları ve taşra insanlarını eleştirilerine konu etmiştir. Eserlerinde bürokrasinin aksak yönlerini, tüccarların işgüzarlıklarını, öğretmenlerin liyakatsizliğini, ağaların bulundukları yerlerde aslında küçük birer iktidar kurduğunu, avukatların kendi çıkarlarına göre hareket ettiğini, kız evlat-erkek evlat ayrımı yapıldığını, modern ve geleneksel aile çatışmalarını, karı-koca ilişkilerini, toplumun batıl inançlara inanmasını, dinin sömürülmesini vb. daha pek çok konuyu toplumsal mizah aracılığıyla gün yüzüne çıkarmıştır.

Dolayısıyla toplumsal mizah, farklı dönemlerde de olsa benzer zümreleri ve olayları konu almaktadır. Örneğin Osmanlı döneminde kendilerinden üst kademedekilere dalkavukluk yapan insanların (Şener 2013, 278), mizah aracılığı ile eleştirilmesi sadece bu döneme has bir şey değildir. Bunun örnekleri günümüzde pek çok toplumda görülmektedir. Bu örneklerin mizah ile anlatılması sayesinde toplumdaki bozuk yönler öne çıkar. Bu toplumsal mizahın ana işlevlerinden biridir. Belhâc Celül'e göre toplumsal mizahın hedefleri şunlardır:

- 1- Yorum ve değerlendirme. Burada amaç toplumsal olguları; varlıklarının kapsamı, yapısı, halkın bunları nasıl karşıladığı, bunları ifade etmede kullanılan dil ve mizahın bunları yansıtmada ne derece başarılı olduğu açısından gözlemlemektir. Örneğin öğretmen-öğrenci ilişkisi ve

öğretmenlerin öğrenciler ile ilgili yaşadığı sıkıntılar devam eden toplumsal bir olgudur. Bununla ilgili yapılan bir mizah, bu ilişkiye dair bazı detaylar içerebilir. Ya da kayınvalide ve damat arasındaki problemler devam eden bir olgudur. Bununla ilgili mizahlar, bu sıkıntıların detaylarını ortaya çıkaran toplumsal bir keşif aracıdır. Aynı şekilde hutbesini cumadan önce bir keçinin yediği, ya da hutbesini evde unutan veyahut minber ile bir duvar arasına düşüren imamın zaten hutbenin bir öncekiyle aynı olduğunu söyleyip namaza durulmasını söylemesi ile ilgili bir fıkra imamın tamamen yazılı hutbeye güvendiğini ve bu yüzden doğaçlama yapamayacak olduğunu göstermektedir. Bu da dinleyicilerin kültürel açıdan her şeyi bildiği ve herkesten üstün olduğu imajını çizen imamın şahsına yönelik ağır eleştiriler yapmaları için bir fırsattır.

- 2- Revaçta olan kavramları eleştirmek.
- 3- Belirli kişilerin ayıplarını ortaya dökmek ve itibarını zedelemek.
- 4- Eleştiri ve düzeltme (Celül 2020, 346-348).

Bu çalışmada Aziz Nesin'in eserlerindeki toplumsal mizahi öğeler incelenirken bir işlevi ve görevi olan güldürmece öğeleri örnek olarak kullanılmıştır. Aziz Nesin'in belirttiği gibi (Nesin, Cumhuriyet Döneminde Türk Mizahı 1973, 23-26); mizah, bazen toplumun genel ve olağan haline ters olan ve toplumun dışında kalan kişilerin yaptıkları hareketler sonucu ortaya çıkmaktadır. Örneğin taşa takılıp düşen bir insanla ilgili anlatılan komik bir hikâyeye mizahtır. Bu mizah türüne Nesin hareket komiği adını vermektedir. Öte yandan toplumca yanlış olarak görülen bir düşünce ile hareket ederek toplumun dışında kalan, tuhaf görülen kişilerin yer aldığı komik hikayeler de mizahtır. Bu tür hikayelere de Nesin karakter komiği adını vermektedir. Nesin'e göre saçmanın mantığı üzerine kurulu olan güldürmeceler de mizahın başka bir yönüdür. Burada gülmeceye konu olan kişilerin mantığına göre bazı şeyler çok mantıklıyken topluma göre saçma olabilir. Aziz Nesin kitabında bu kapsamdaki güldürmecelere örnek vererek salt gülmeyi hedeflediğini, dinleyende uzun bir süre etki bırakmadığını, derinliği olmadığını veya içinde bir eleştiri barındırmadığını savunmaktadır (Nesin, Cumhuriyet Döneminde Türk Mizahı 1973, 35). Ancak bu çalışmanın amacı toplumla ilgili salt güldürmeyi hedefleyen mizahi öğeleri incelemek değildir. Toplumsal mizah, bu tür komik anlatıları da kapsadığı için burada sadece Nesin'in yozlaşmış düzene baş kaldırmayıp bu bozuk düzene katılarak bir parçası

olmak, batıl düşüncelerin peşinden gitmek, kendi çıkarını düşünmek, yolsuzluk yapmak ve sorumluluklarında ihmalkâr davranmak gibi davranışlar sergileyen toplumun bozuk kesimlerini uyarmak için ortaya koyduğu toplumsal mizah öğelerinin incelendiğini belirtmekte fayda vardır. Bu doğrultuda Aziz Nesin'in kitaplarındaki salt güldürmeyi hedefleyen toplumla ilgili mizahi öğeler çalışmanın kapsamı dışındadır. İleriki bölümlerde toplumsal mizah örnekleri incelenirken Aziz Nesin'in gülmece anlayışı baz alınmıştır. Buna göre, Nesin gülmecenin “toplum dışı, ahlâk dışı bireysel eksiklikleri, bir genellik içinde yarattığı tiplerle ortaya koyup onlarla alay ederek yararcı bir görevi” olduğunu öne sürmektedir. Bu doğrultuda toplumsal mizah “bir yararı olan, eleştirecilik, yerencilik ve olumlu yönde yıkıcılık görevi yüklenmiş olan gülmeceler” (Nesin, Cumhuriyet Döneminde Türk Mizahı 1973, 36-37) anlamında kullanılmıştır. Bu tanıma uygun örnekler baz alınarak çift dilli karşılaştırma yapılmıştır. Bu çalışmada esas amaç; “Aziz Nesin'in siyasi ve toplumsal eleştiri aracı olarak kullandığı, derinliği olup düşündürmeyi hedefleyen mizahi anlatımları başka bir kültüre yansıtılabildi mi?” sorusunu sormak ve cevap “yansıtıldı” ise ne ölçüde yansıtılabildi bunun boyutlarını araştırmaktır.

1.1.3. Mizah Çevirisi ve Zorlukları

Gülhanım Ünsal'a göre her toplumun mizahı kendisine hastır. Kültür, tarih, coğrafya, toplum, dil, din, yaş ve eğitim unsurlarına bağlı olarak mizah anlayışı değişmektedir. Dolayısıyla yaşam biçimi ve bölgesi ile yakından bağlantılı olan mizahi öğelerin çevirisinin zorluğu dilsel, kültürel, biçimsel ve sosyodilbilimsel zorluklardan kaynaklanmaktadır (Ünsal 2020, 670-673). Yani mizah; bir toplumun iç dünyasını, inançlarını, düşünce yapısını, eğitim düzeyini ve geçmişini yansıtır ve bu çok kompleks bir yapıdır. Hal böyle olunca çevirisi de bir hayli zor hatta bazıları tarafından imkânsız olarak görülmektedir. Mohammed Siddig'e göre mizah, belirli bir kültürel ve dilsel bağlamda oluşturulduğu için çevirmenler için bir zorluk teşkil eder. Mizahi öğeleri çevirirken çevirmenin amacı sadece hedef kitlenin mizahı anlayıp anlayamayacağına karar vermek değil, aynı zamanda aynı mizahi etkiyi hedef dilde yansıtır yansıtamayacağına bakmaktır. İşte bu genellekle bir ‘çevrilemezlik’ paradigması vakası olarak görülür. Bu konuda Siddig, Roland Diot'un “Konu mizahı tercüme etmeye gelince,

süreç bunun şiir tercümesi kadar umutsuz bir vaka olduğunu göstermektedir” sözünü örnek olarak göstermektedir (Siddig 2019, 19). Bu konuda Nesin şöyle demektedir:

Kimi ırk ya da uluslardaki bu çok belirgin gülmeler, ulusal ve ırksal bir özellik olmaktan çok, onların çok uzun yıllar boyu içinde yaşadıkları ekonomik ve toplumsal koşulların yarattığı birikimin kuşaklardan kuşaklara geçmiş kalıtı, görüntüsü olmalıdır. Bir durgun suya atılan taş, nasıl suyun yüzeyinde gittikçe genişleyen ve belirtisi gittikçe azalıp sonunda yiten halkalar çizerse, nasıl bir radyo vericisinin havaya gönderdiği sesler gittikçe genişleyen küreler olarak yayılırsa, gülmece de insanlara böyle yansır, insanları böyle etkiler. Suyun yoğunluğunun, taşın ağırlığının, halkaların derinliğini ve sürmesini etkilediği gibi, insanların gülmecelerden etkilenme oranı da değişik koşullara bağlıdır. Toplulukların yaşadıkları ülkenin iklimi, coğrafyası bile, gülmecenin doğmasında, üremesinde, kendilerini etkilemesinde değişiklikler göstermekte, ayrımlar yaratmaktadır. Çok kez yalnız bir ulusça, yalnız bir toplumca, yalnız bir toplulukça bilinen öyle ortaklaşa düşünce, nükte, alay vardır ki, bu bilinmedikçe, onun içinde bulunduğu gülmeceyi başkaları anlayamaz. Kimi gülmece yapıtlarının, gülmece fıkralarının bir dilden başka dile çevrilememesinin başlıca nedeni budur (Nesin, Cumhuriyet Döneminde Türk Mizahı 1973, 29-30).

Çevirmen bu ayrımlar arasında köprüler kurmaya çalışır. Bu köprüleri “ödünc alma, çıkarma, ekleme/açıklama, ikame, tarihselleştirme, standartlaştırma, güncelleştirme ve yerelleştirme/uyarlama” yöntemleri ile inşa eder (Gürçağlar 2014, 43-44). Bunlarla “dilsel zorlukları, terkip zorluklarını, bağlam zorluklarını, üslup zorluklarını, fonetik zorlukları, kültürel zorlukları ve îhâ/esin zorluklarını” (Durmuş 2018, 57-60) aşmaya çalışır. Kullanılan sözcüklerin belli şeylere gönderme yapması ve bu göndergelerin erek dilde var olmayan dil-dışı göndergeler olması, sözcüklerin yan anlamlarının kullanılması, eşsesli, çokanlamlı ve çift anlamlı sözcüklerin kullanılması, dilsel bir gruba ait olan ya da sonradan edinilmiş anlayış, davranış ve psikolojik özelliklerin yer alması, dilsel bir gruba özgü metin türü ve üslup türünün kullanılması, kaynak kitlenin ahlaki, dini, bilimsel vb. değerlerine yer verilmesi ve dilsel bir grubun eski ve yeni sosyal, siyasi ve ekonomik çevresi; tüm bunlar mizahın anlaşılabilirliğini ve çevirisini zorlaştıran etkenlerdir (Ünsal 2020, 669-670). Örneğin Aziz Nesin’in *Zübük* adlı eserinin başında yer alan “İt kağı gölgesinde yürür de kendi gölgesi sanırmış” atasözü (Nesin 2021) başkalarının nüfuzuna bağımlı olduğunu fark etmeyerek kendi önemini büyüten kişilere veya gruplara bir eleştiri olarak kullanılır. Burada birisinin

himayesindeki kişi, kendisini dev aynasında görerek asıl güç sahibinin kendi olduğu yanılığına düşer. Nesin'in politik bir yergi romanı olan bu romanında vali ve kaymakamlar liyakatsiz yönetici tabakanın önde gelen örnekleri olarak işlenir (Demir 2010, 25). Ancak her vali, kaymakam veya belediye başkanı tabiri caizse kendi çöplüğünde öterken kendilerinden makamca daha büyük kişiler ile karşılaştıklarında sesleri kısılır. Aslında o makama onları başkalarının getirdiğini ve aldıkları desteğı unutarak kendilerini asıl güç sahipleri sanırlar. Dolayısıyla bu atasözü tüm kitabın özeti niteliğindedir. Bu ifadenin kelimesi kelimesine çevrilmesi erek alıcıya bir şey ifade etmeyecektir. Doğal olarak içindeki alay ve yergi etkisi bu aktarım sürecinde kaybolacaktır. Bu sebeple, mizah öğelerinin çevirisinde bağlam, anlam kapalılığı ve yapılan göndermeler dikkate alınması gereken unsurlardır. Nitekim Türkiye'nin gerçeklerinden yola çıkarak bunları mizahla harmanlayıp bulunduğu çağın toplumsal topografyasını çıkarmaya çalışan Nesin'in eserleri (Demir 2010, 20) yukarıda bahsettiğimiz; bağlam, kültürel arka plan, dilsel bir gruba ait olan ya da sonradan edinilmiş anlayış, davranış ve psikolojik özellikler, kaynak dildeki hedef kitlenin ahlaki, dini, bilimsel vb. değerleri veya dilsel bir grubun eski ve yeni sosyal, siyasi ve ekonomik çevresi dikkate alınmadan çevrilemez. Bu doğrultuda Ünsal, mizah çevirisinin bu zorluklarını aşmak için çevirmenin sadece sözcüklerin anlamını vermeyip dil, kültür ve özel değışken öğeler arasında değıerlendirme yapması, kaynak metni erek dilde yeniden oluşturacak şekilde çevirmesi ve bütün dil ve dil-dışı bilgisini işin içine katması gerektiğini; aksi halde, kaynak metnin mizahi etkisinin erek metne taşınamayacağını ve ortaya yetersiz bir mizah çevirisinin konulacağını savunmaktadır (Ünsal 2020, 672).

Dharifa Bouraga'ya göre hem ulusal hem de uluslararası şakalar vardır. Uluslararası şakalarda dilin özellikleri üzerinde oynayarak ya da kültürel bir arka plana atıf yaparak mizah yapılmazken, ulusal şakalarda mizahın zeminini o toplumun algısı oluşturur. Dolayısıyla uluslara ortak bir şekilde hitap eden mizahi öğeler daha kolay çevrilirken dil ve kültür odaklı mizahlar daha zor çevrilir (Bouraga 2017-2018, 13).

Yoksulluk ve kötü koşulları alaya alan nükteler, siyasi nükteler içerisinde geniş bir yer kaplamaktadır. Birçoğu, mesafeleri aşan ve kendilerini her ülkenin kültürüne göre yerel olarak uyarlayan kıtalararası şakalardır. Çünkü bu tür mizahlarda farklı toplumları birleştiren unsurlar vardır (Hamûda 2002). Dolayısıyla bu tür mizahların -ortak unsurlar çoksa- çevirisi daha kolay yapılır.

Siddig'e göre mizahı tercüme etmek için çevirmenler, iki kültürde var olan farklı normların, beklentilerin, uyumsuzlukların yarattığı kültürlerarası engelleri aşmak zorundadır. Kaynaktaki ve hedef topluluklardaki eylemler, ifadeler veya görsel anlatımlar arasındaki eşdeğerliğe dayanarak seçtikleri uyarlamalara başvurmalıdırlar. Bu, her iki dilde de aynı tasavvurları, duyguları, hisleri veya tepkileri uyandıracak durumlar bulmak zorunda kalacakları anlamına gelir. Genel bir kural olarak mizah çevirisinde hedef dilde buna eşdeğer olacak bir mizah kullanılır. Evrensel mizahı çevirmek kolaydır çünkü dilsel ve kültürel gereksinimler kaynak dil ve erek dilde küresel olarak ortaktır. Ancak, kaynak dil ve erek dilde dilsel yön paylaşılmadığında hedef dile çevrilmesi zordur. Kültüre özgü mizah tercüme edilemez ve genellikle bir anlam kaybı olur. Mizahın, çeviri kayıpları olmadan hedef dile aktarılması kolay değildir. Evrensel mizahta, en iyi mizahi eşdeğerliği bulmak ve oluşturmak kolaydır. Dilsel ve kültürel odaklı diğer mizah türlerinde ise eşdeğerlik elde edilemez (Siddig 2019, 19-21). Heydon ve Kianbakht, çevirmenlerin karşılaştığı en büyük zorluğun özellikle çalışma dilleri uzak ve farklı kültürlerden geldiğinde kültüre dayalı mizahi referansların olduğunu savunmaktadırlar. *Handbook of Translation Studies* kitabında Jeroen Vandaele'nin mizahın temeldeki ayrılmaz ve iç içe geçmiş kültürel yönlerinden ötürü görece çevrilemezliğini tartışarak bu görüşü ortaya attığını ifade etmektedirler. İki araştırmacıya göre kültür kavramının soyut ve çeşitli, çok yönlü, katmanlı ve karmaşık varsayımlarla ilişkili olması bu tür mizahların çevirisini daha da zor kılmaktadır (Heydon ve Kianbakht 2020, 1). Şabir Cemîle de çevirinin zorluğunun kültürlerin birbirine yakınlık derecesine bağlı olduğunu savunmaktadır. Bununla ilgili olarak ironi, nükte ve hiciv çevirilerinin kültürlerin yakınlaşmasına bağlı olduğunu, ne kadar yakınlarsa çeviri sürecinin o kadar kolay olduğunu ve çevirmen kaynak kültüre aşına değilse mizahı anlayamayıp tercüme edemeyeceğini ifade etmektedir (Cemîle 2019, 33)

Emîn ve Ahmed çevirmenin mizah çevirisinde karşılaştığı zorlukları üç başlıkta toplamaktadır. Bunlar; dil ve kültür uyumu faktörü, dil ve toplumsal faktör, eşdizimli sözcükler faktörüdür.

Dil ve kültür uyumu faktörü: Bir mizahı çevirmek, özellikle dil ve o dilin ait olduğu kültür arasındaki etkileşim söz konusu olduğunda çevirmen için büyük bir zorluk teşkil eder. Burada kastedilen şey mizahın indirgendiği tarihsel, sosyal, coğrafi, politik ve başka bir arka plana sahip olan üstü kapalı göndermelerdir. Roland Diot bu noktayı

vurgulayarak, belirli anlamların bir dilden diğetine kolayca çevrilebileceğini, ancak imaların çevrilemeyeceğini savunmaktadır.

Dil ve toplumsal faktör: Çevirmen mizah ürünleri ortaya koyarken sokak diline ve lehçelere başvurur. Bu, mizah yapanları diğerlerinin arasında sivrilirken çevirmenin işini çok fazla zorlaştırır.

Eşdizimli sözcükler faktörü: Mizahi metinlerin metalinguistik yapısı, anlamlarıyla değil, dilin kendisinden kaynaklanan komik durumlarda kendini gösterir. Özellikle de iş kelime oyunlarını tercüme etmeye geldiğinde mizah çevirisinde bu tür bir zorlukla karşılaşılır. Kelime oyunlarını genelde çevirmek zordur. Hatta teorisyenler bazı mizahi metinleri çevirmenin imkânsız olduğunu savunurken bunu örnek olarak gösterirler (el-Emîn ve Ahmed 2020, 416-417).

Özellikle Aziz Nesin'in kitaplarında çeşitli şiveler kullandığı görülmektedir. Bu kültürde yaşayan birine, bu şivelerin konuşulduğu yörelerin insanlarındaki baskın özellikleri bildiğinden mizahi mesaj daha kolay geçer. Bu şivelerin mizah üzerindeki etkisi erek dile aktarılırken kaybolur. Dolayısıyla bu, Emin ve Ahmed'in vurguladığı gibi mizah çevirisinin zorluklarından biridir.

Siddig'in aktardığına göre mizahın anlaşılması hem kişisel hem de toplumsal nedenlere bağlıdır. Mizahın anlaşılması ve takdir edilmesi yalnızca bireyin arka plan bilgisine, kültürel değerlerine ve psikolojik yapısına değil, aynı zamanda bir mizahın oluştuğu daha geniş toplumsal bağlama ve kullanımlara da bağlıdır. Bu yüzden mizah çevirmeni hedef kitleyi, onun inançlarını, kültürünü ve dinini de dikkate almalıdır (Siddig 2019, 19). Bu bağlamda Adel Awadh A Alharthi, bir çevirmenin, tabu dili gibi hedef kültürün sosyal ve ahlaki kurallarını ihlal eden kültürel olarak kabul edilemez unsurları içeren bir mizahla karşılaştığında sorun yaşayacağına dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda çevirmenden kaynak kitle için normal olan bir şeyin hedef kültür için de normal olduğundan emin olmasının beklendiğine işaret etmektedir. (Alharthi 2016, 31). Bunun ışığında mizah çevirisinde hedef kültür ve alıcının, dikkat edilmesi gereken en önemli ve en sıkıntılı unsurlardan olduğunu söyleyebiliriz.

Elena Xeni'ye göre çevirmenlerin mizah çevirisi yaparken karşılaştığı beş temel sorun vardır. Bunlar; anlaşılabilirlik (comprehensibility), değerlendirme (appreciation), çözümleme (decoding), üretim ve yeniden üretim (production and reproduction) ve niyet aktarımıdır (sense-transfer). Bir çevirmenin mizahı çevirirken karşılaştığı ilk sorun

anlaşılabilirliktir. Algılama yönünden çevirmen espriyi anlamak zorundadır. Ardından, yalnızca hedef okuyucunun hedef metinde, kaynak metinde geçen belirli bir mizahi durumu anlayıp anlayamayacağını ölçmekle kalmaz, aynı zamanda bu mizahi durumun hedef dilde ve hedef kültürde mizah işlevi görüp görmeyeceğini de değerlendirmesi gerekir. Dolayısıyla mizah, sosyodil-kültürel (languacultural) bir özellik/öge/araç olarak sunulduğundan, mizahın çevirisi hedef dil kültüründe kabul edilen normlara uygun olmalıdır. Kaynak dil kültürü kısıtlamaları ile hedef dil kültürü talepleri arasında denge kuran mizah tercümanı, adeta bir ip cambazlığı yapmaktadır. Çevirmenin ikinci karşılaştığı sorun değerlendirmedir. Bazı bilim insanları mizahın değerlendirilmesinin kişiden kişiye değiştiğini öne sürmektedirler. Değerlendirme sorunu, çevirmenin mizah anlayışıyla sıkı sıkıya ilişkilidir. Ayrıca çevirmenler mizahı takdir edip anlayabilir ve buna karşı duyarlı olabilir, ancak çeşitli nedenlerle onu tekrar üretmeyebilir. Çözümleme sorununa gelince, mizahı tercüme etme sürecinde çevirmen, kaynak metindeki sözsöz mizahı çözümlemek ve daha sonra bunu erek metne aktarırken başka bir şekilde kodlamak gibi karmaşık bir görevi üstlenir. Mizah, yakalama ve algılama açısından öznel olabileceğinden ve bu nedenle farklı kişiler tarafından farklı şekilde yorumlanabileceğinden, çevirmenin herhangi bir etkiden kaçınacak şekilde hareket etmesi gerekir. Bu, çevirmeni kahkaha, gülme ve neşelenme anlamına gelen aynı duygusal, fiziksel ve davranışsal tepkiyi tetiklemek şeklindeki ana hedefe ulaştıracaktır. Üretim ve yeniden üretim sorunu ise mizah çevirisinin bir diğer zorlu yüzüdür. Mizahı yeniden üretmek yetenekle ilgilidir. Öğrenilebilen veya öğretilen bir şey değildir. Bu yüzden mizahı yeniden üretmek başarması oldukça zor bir iştir. Son olarak, mizah çevirisiyle bağlantılı bir başka sorunlu unsur da mizahın anlaşılabilirliği ile bağlantılı olan niyet ve niyet aktarımıdır. Genellikle belirli bir mizah örneğinin tam olarak anlaşılması, a posteriori (bir etkiden onun nedenlerine doğru geriye doğru akıl yürütme) yöntemiyle elde edilebilir. Yani çevirmenin mizahi bir olayın anlamını/niyetini anlayabilmesi için onun hem dilsel hem de başka nedenlerine bakması ve anlamını yeterince aktarabilmek için yansımaları ve amaçlanan/amaçlanmayan etkileri üzerine kafa yorması gerekir (Xeni 2014, 143-144).

Mizah çevirmeninin karşı karşıya olduğu bu karmaşık süreçte birtakım kararlar alması ve bu kararları gerekçelendirebilmesi gerekir. Tabi bu sürecin üstesinden gelebilmek için yukarıda bahsedildiği gibi mizahı, kaynak dili, kültürü, kitleyi, yazarın

amacını, düşünce dünyasını iyi bilmesi ve bunu aktarabilecek düzeyde erek dile, kültüre ve kitleye hâkim olması elzemdir. Bu noktada çevirmenin çeviri metne ve yazarın amacına sadık kalıp kalmayacağını ve bu doğrultuda hangi stratejileri kullanacağına karar vermesi gerekmektedir.

1.2. Çeviride Skopos, İşlev Artı Bağlılık Modeli ve Çeviri Stratejileri

Peter Newmark, çevirmenin, uygun bir çeviri yöntemi seçmek ve belirli ve yinelenen sorunları tespit etmek için kaynak metnin amacını ve yazılma şeklini belirlemesi gerektiğini savunmaktadır (Newmark 1988, 11). Bununla birlikte işlevsel çeviri yaklaşımlarında çeviri stratejileri ve prosedürlerini çevirmenin amacının belirlediği öne sürülmektedir. Bu doğrultuda Aziz Nesin'in çalışmaya konu olan eserlerinin çevirmeni 'Abdu'l-Kâdir 'Abdelli'nin karşılaştığı cümleler net olmadığına, bir belirsizlik söz konusu olduğunda ve soyut veya sembolik bir ifadeyle karşılaştığında kendisine "Burada gerçekten ne kastediliyor? Neden? Hangi sebeple? Hangi zemine dayanılıyor? Ne amaçlanıyor?" gibi (Newmark 1988, 22) soruları sorarak kaynak metnin amacını korumak adına mı çeviri stratejilerini belirlediği yoksa bunlara odaklanmayıp kaynak metnin amacından koparak başka bir amacı hedefleyerek mi çeviri yaptığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunun tespit edilmesine yardımcı olacak zemini oluşturmak için Hans J. Vermeer'in Skopos Kuramı, Christiane Nord'un buna dayanarak geliştirdiği "işlev artı bağlılık" modeli ve Newmark'ın çeviri stratejileri aşağıda incelenmiştir.

İran'da çevirmen Reza Hemrah Aziz Nesin'in çok sayıda eserini Farsçaya çevirmiştir. Ancak Hemrah'ın kendi eserlerinin yasaklanmasıyla İran toplumunu rahatça eleştirebilmek için yazılarını Nesin'in eserleri üzerinden yayınladığı iddia edilmektedir. Yeşim Işık bu iddialar ışığında Hemrah'ın Aziz Nesin'in *Tek Yol* adlı eserinin çevirisini incelemiştir. Işık'ın vardığı sonuca göre Hemrah, kaynak metni kendi zihninde tekrar kurgulayarak farkı bir şekilde çevirmiştir ve kaynak metnin olay örgüsünü ciddi biçimde değiştirmiştir (Işık 2016, 309-320). Bu örnek, bu çalışmada 'Abdu'l-Kâdir 'Abdelli'nin çevirilerinde buna benzer bir durum olup olmadığı, kaynak metni ne ölçüde yansıttığı, amacının farklı olup olmadığı ve erek kültürü önceleyip öncelemediği gibi soruların yanıtlarını aramaya sevk etmiştir.

Çeviribilimdeki en büyük dilemma, çevirinin motamot mu yoksa serbestçe mi yapılacağı olmuştur. Bu tartışma uzun yıllar tartışılmıştır. Bazıları harfin değil ruhun, kelimelerin değil hissiyatın ve biçimin değil içeriğin çevrilmesi gerektiğini savunmuştur. Tyndale, Dolet ve Wycliff bunun bedelini ağır ödeyenler arasındadır (Newmark 1988, 45). Ancak zamanla, çevirileri genellikle mevcut bir kaynak metnin kopyasını çıkarmak olarak gören ve kaynak metni çevirmenin kararlarını yöneten esas ölçüt olarak değerlendiren bu sert geleneksel çeviri yaklaşımları (Nord, *Translating as a Purposeful Activity: A Prospective Approach* 2006, 131) terk edilmiştir. Böylece modern çeviri çalışmaları artık çeviride asırlık sadakat tartışmasına odaklanmayı bırakıp, bunun yerine çeviri sürecini etkileyen dış faktörlerle birlikte sosyal, kültürel ve iletişimsel yönleri ve çevirmenin tutumu ile bu sosyokültürel faktörler arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelmiştir. Bu sayede çeviri sürecindeki tek belirleyici faktör olarak kaynak metne odaklanmak yerine, hedef metin ve verilen durum ve kültürde bunun amaçlanan işlevine odaklanılmıştır. Bunun sonucunda 1970’li yılların sonunda Almanya’da işlevsel odaklı teoriler ortaya çıkmış ve bu, sosyokültürel yönlerle doğru bir paradigma kaymasını temsil etmiştir (Muntaisr Hashim Ahmed 2019, 23-24). Çeviribilimde işlevselcilik olarak adlandırılan çerçevedeki modern yaklaşımlar, “metnin” ne olduğuna dair dinamik bir modelden yola çıkar. Bu yaklaşımlar bir metnin, alıcının istediği veya ihtiyaç duyduğu şeyi kabul ettiği bir “bilgi teklifi” olduğunu ileri sürerler (Nord, *Translating as a Purposeful Activity: A Prospective Approach* 2006, 132). Nord’a göre işlevsel çeviri kuramında çeviri, bir amaca yönelik bir etkinlik olarak kabul edilir. Çeviri sürecinde otomatik olarak kaynak metinden hedef metne gidilmez. Zira ortada belli bir iletişim amacına veya çeşitli amaçlara yönelik bir iletişim faaliyeti yürüten kültürlerarası iletişim uzmanı olarak çevirmen vardır (Nord 2016, 569). Dolayısıyla işlevsel çevirinin merkezinde erek dil ve kültürü ile iletişimin sağlanması vardır.

Modern çeviri yaklaşımlarında gittikçe öne çıkan işlevsel çeviri yaklaşımı “ilk olarak 1978’de Vermeer tarafından formüle edilmiş ve 1984 yılında Reiss ve Vermeer tarafından ‘Genel Bir Çeviri Kuramının Temeli’ olarak sunulmuştur” (Nord 1991, 93). Bu kuram öncelikle, işlevsel açıdan yeterli bir metin üretmek için kullanılacak çeviri metotlarını ve stratejilerini belirleyen çevirinin amacına odaklanmaktadır. Dolayısıyla kaynak metnin çevrilme sebebi ve hedef metnin işlevinin bilinmesi çevirmen için oldukça önemlidir (Soysal 2012, 102-103). Vermeer’e göre bir çeviriye gereksinim duyan kişiye

“işveren” denir. İşveren bu işi yapması için bir “çevirmen” ile anlaşır. Ortaya çıkan ürün “çeviri” ya da “translatum” (çeviri-metin) olarak adlandırılır. İşveren çeviriyi bir hedef doğrultusunda ister. Dolayısıyla çevirmen bu hedefe ve erek alıcıya karşı sorumlu olur (Vermeer 2008, 3-4).

Nord, Vermeer’den yola çıkarak çeviri alanında olası üç tür amaç arasında ayrım yapılabileceğini ifade etmektedir. Bunlar; çeviri sürecinde çevirmenin hedeflediği genel amaç (belki de hayatını kazanmak), hedef durumda hedef metnin ulaşmak istediği iletişimsel amaç, (belki de okuyucuya talimat vermek) ve belirli bir çeviri stratejisi veya prosedürü ile ulaşılmak istenen amaçtır (örneğin, kaynak dilin yapısal özelliklerini göstermek için kelime kelime tercüme etmek). Bu doğrultuda Nord, Vermeer’in kuramındaki “hedef (*ziel*), amaç (*zweck*), işlev (*funktion*) ve niyet (*intention/absicht*)” kavramlarını açıklamaktadır. Buna göre hedef, bir failin bir eylem yoluyla elde etmeyi amaçladığı nihai sonuç olarak tanımlanır. Örneğin, bir kişi Li T’ai-po’yu orijinalinden okumak için Çince öğrenebilir. Amaç, bir emele ulaşma sürecinde geçici bir aşama olarak tanımlanır. Örneğin, birisi Baskça kısa öyküleri tercüme edebilmek için (1. amaç) bu dili öğrenmek amacıyla (2. amaç) bir Baskça dilbilgisi kitabı satın almak üzere (3. amaç) dışarı çıkar. Buradaki hedefi Baskça edebiyatını diğer dil topluluklarına tanıtmaktır (hedef) (Nord 2007, 27-28). Vermeer kuramında, amaç (*zweck*) kelimesini kısa vadeli bir iş için kullanırken hedef (*ziel*) kelimesini uzun vadeli bir iş için kullanmaktadır (Vermeer 2008, 4). İşlev, bir metnin, alıcının bakış açısından ne anlama geldiği veya neyi kastetmek istediği ile ilgilidir (Nord 2006, 28). Yani bir alıcı metnin iç ve dış özelliklerinden metnin amacı hakkında çıkarım yapıp bunu metne uygularsa bu işlev olur. Çevirmen tarafından ulaşılmaya çalışılan skopos ile alıcının metne yüklediği işlev aynı olmayabilir (Vermeer 2008, 5). Niyet kelimesi ise hem gönderici hem de alıcı açısından, metni üretmeye veya anlamaya yönelik olan “eylemin amaç odaklı planı” olarak ifade edilir. Niyet terimi aynı zamanda eylemin işlevi (ne için “eylendiği”) manasında da kullanılır (Nord 2007, 28).

İşveren çeviri sürecinin başlatıcısı olarak çevirmene verdiği iş ile ilgili detaylar vermelidir. İdeal bir durumda işveren, hedef iletişimin kitlesini, içinde bulunduğu zamanı, yeri ve durumu ve metinde sahip olması istenilen işlevi açıklayarak çevirmene skopos hakkında olabildiğince çok detay verir. Bu da çeviri özetini (übersetzungsauftrag/translation brief) oluşturur (Nord 2007, 30). Reiss ve Vermeer kaleme aldıkları eserde kuramla ilgili olarak altı temel prensip belirlemişlerdir. Bunlar:

- 1) Bir çeviri/erek metin, skoposu tarafından belirlenir.
- 2) Bir erek metin, kaynak kültür ve dildeki bir bilgi teklifiyle ilişkili olarak hedef kültür ve dildeki bir bilgi teklifidir.
- 3) Bir erek metin, açıkça geri döndürülebilir bir şekilde bir bilgi sunmaz.
- 4) Bir erek metin, kendi içinde tutarlı olmak zorundadır.
- 5) Bir erek metin, kaynak metinle uyumlu olmak zorundadır.
- 6) Bu beş prensip, skopos kuralının en tepede olduğu hiyerarşik bir sıralama içerisinde (Gong 2020, 1154).

İkinci prensip açılacak olursa, hedef metin, kaynak metin ve kaynak dilde başka biri tarafından oluşturulan bir bilgi teklifi hakkında bir çevirmenin hedef kültür ve dilde oluşturduğu bilgi teklifidir. Yani hedef alıcılara kaynak metnin anlamının aktarıldığından söz edilemez. Çevirmen, aldığı çeviri özeti doğrultusunda kaynak dilde sunulan bilgi teklifinden belirli kısımları seçer ve hedef dilde yeni bir bilgi teklifi oluşturmak için bunları işler. Böylece hedef kültürdeki alıcılar, kendi durumları içinde onlara anlamlı gelen şeyleri seçebilirler (Nord 2006, 31-32). Bu, üçüncü prensibi doğurmaktadır. Yeni bilgi teklifinin oluşturulduğu bu koşullarda çeviri süreci geri döndürülemez. Dördüncü ve beşinci prensibe göre hedef metin, alıcısının bilgi ve durumuna göre kendi içinde tutarlı olmalıdır. Ancak aynı zamanda kaynak metinde yer alan bilgi hedef metne taşınmalı ve alıcısı tarafından alımlanabilmelidir (Soysal 2012, 104). Çevirmen en azından hedef kültür alıcıları için anlamlı olabilecek bir metin üretmelidir. Yani hedef metin, “metin içi tutarlılık” (*intratextual coherence*) standardına uygun olmalı ki, alıcı metni anlayabilsin. Hedef metnin, aktarıldığı iletişimsel durum ve kültürde bir mana kazanması gerekir. Zira çeviri iletişimsel bir etkileşimdir ve bu etkileşim de ancak alıcılar tarafından kendi durumlarıyla yeterince uyumlu olarak görülürse başarılı olarak kabul edilebilir. Ancak çeviri metnin, önceki bir bilgi teklifine ilişkin bir bilgi teklifi olduğundan, ilgili kaynak metinle bir tür ilişki içerisinde olması beklenmektedir. Bu beklenti “metinlerarası tutarlılık” (*intertextual coherence*) ve “sadakat” anlayışını doğurmaktadır. Dördüncü ve beşinci prensipler birbiri ile bağlantılıdır ve her ikisi de skopos kuralından sonra gelmektedir. Eğer çeviri metnin skoposu bir işlev değişikliğini gerektiriyorsa, ölçüt artık metinlerarası tutarlılık olmaz. Esas ölçüt skoposa ne kadar uygun davranıldığı olur. Örneğin, şayet skopos metin içi tutarsızlık olmasını gerektiriyorsa metin içi tutarlılık ölçütü göz ardı edilir (Nord 2007, 32-33).

Skopos kuramında, geleneksel çeviri anlayışlarının aksine çevirmene daha geniş bir alan tanınmaktadır. Zira bir kaynak metin farklı amaçlar doğrultusunda çevrilebileceği için ortaya birden fazla erek metin çıkabilir. Çeviri metinde, anlamsal eşdeğerlikten ziyade belirlenen işlev amacına ulaşp ulaşmadığı önemlidir (Soysal 2012, 105-106). Vermeer skoposun hiyerarşik bakımından eşdeğerlik ilkesinden önce geldiğini söylemektedir (Vermeer 2008, 47). Burada kaynak metnin tamamen göz ardı edildiği algısı oluşabilir. Ancak Vermeer, skoposa göre bir metnin bire bir çevirisinin yapılmasının da gerekebileceğini vurgulamaktadır (Vermeer 2008, 37). Yine de buradan önemli olan noktanın skopos olduğu anlaşılmaktadır.

Skopos kuramı, erek odaklı olması bakımından birçok eleştiriye maruz kalmıştır. Kültürel bilgiyi göz ardı ettiği, dolayısıyla kültürlerarası iletişimi kurmayı ihmal ettiği söylenmiştir. Zira sadece hedef kültüre yönelik çeviri yapılması bir kültürün bir başka kültüre aktarılmasının önünde bir engel teşkil etmektedir. Özellikle de edebi çevirilerde bunun yapılması erek kültüre katılacak kazanımları azaltmaktadır. Kuram, iletişimsel açıdan kültürel etkinin yaratılmasında sadece hedef dili odak noktası olarak almaktadır (Soysal 2012, 114-115).

Christiane Nord, Vermeer'in skopos kuramını genel olarak benimsese de bazı noktalarda ondan ayrılır:

Genel bir çeviri teorisi olarak bu model, belirli bir orijinal metin için herhangi bir çeviri amacının belirlenmesine izin verir. Ancak, bu modeli profesyonel çeviri işleminin (ve/veya çeviri eğitiminin) günlük rutinine uygulamak istiyorsak, genelleştirici soyutlamanın yüksek doruklarından aşağı inmemiz ve somut gerçeklerle uğraşmamız gerekir (Nord 1991, 93).

Nord'a göre iletişim, zaman ve mekân olarak sınırlı durumlarda gerçekleşir ve insanların ne üzerine ve ne şekilde iletişim kurduklarını gösterir. Ancak bu durumlar evrensel değildir, kültürel yaşam alanlarının içine yerleşmiştir. Nord kaynak metnin, bir kaynak-kültür kitlesi için bir dizi kaynak-kültür koşulu altında üretildiğini, dolayısıyla metin üreticisinin iletişim amaçları da dahil olmak üzere metnin içeriğinin ve biçiminin bu koşullar etrafında şekillendiğini belirtir. Bu metnin, başka bir kültürde toplumsallaşma koşulları içinde genel ve kültürel bilgisi, sosyokültürel birikimi, değer sistemleri ve dünya görüşü belirlenen bir hedef kitle tarafından alınılanacağını söyler. Bir metnin metin dışı

veya pragmatik faktörler ile anlam kazandığı göz önünde bulundurulduğunda, bu metnin karşı kültürde işlev görmesi için çevirmenin kaynak metindeki bileşenleri hedef dildeki bileşenleri ile değiştirmekten daha fazlasını yapması gerektiğini savunur (Nord 2016, 569). Bir metin üreticisinin temel amacı iletişim kurmaktır. Bununla hedeflediği kitleye ulaşmaya çalışır. Dolayısıyla çevirmenin de temel amacı bunu hedef kültürdeki kitle ile sağlamaktır.

Nord, metinlerin kendiliğinden işlevleri olmadığını, bunun genelde yazar ve gönderici tarafından yüklendiğini ifade eder. Alım eyleminde, alıcıların metnin hangi işlevlere sahip olduğuna karar verdiğini belirtir (Nord 1995, 263). Yani bir metin üreticisi eserine belli işlevler yükler. Alıcılar bu işlevleri kendi hayat birikiminin süzgecinden geçirip alır. Bu sırada bu işlevler yazar ya da göndericinin istediği şekilde kalmayabilir. Nord her alıcının, hatta farklı zamanlarda aynı alıcının, eğilimlerine ve iletişim gereksinimlerine bağlı olarak aynı dilsel malzemeye farklı işlevler yüklediğini söyler. Hatta bir metnin alıcı sayısı kadar metin olduğunu yani her alıcının aslında kendi metnini ortaya çıkardığını savunur. Nord’a göre çevirmen iletişimsel bir amaç doğrultusunda bir metni çevirmek üzere görevlendirildiğinde, yeni metnin biçimine ve hatta içeriğine karar vermeden önce müşterinin amacına göre metni hedef kültürde “işlevsel” hale getirmek için olası hedef durumunu analiz eder. İşte tam bu noktada Nord, Vermeer’in “amaca giden her yol mübahtır” düşüncesini eleştirerek iletişimsel bir amacın nasıl tanımlanıp sınıflandırılacağını ve iletişimsel amaçlarla nasıl başa çıkılacağını sorgular (Nord 2016, 569-570). Nord bu doğrultuda “işlev artı bağlılık” yaklaşımını ortaya atar. Bu şu anlama gelmektedir:

- a) Herhangi bir metnin çevirisi, amacına (veya “skoposuna”, Vermeer 1978, Reis ve Vermeer 1984), göre belirlenir. Amaç, hedef metnin ulaşmak istediği iletişimsel işlevleri tarafından tanımlanır.
- b) Belirli bir kaynak metnin belirli bir çevirisi için “mümkün” veya “meşru” olan amaç veya işlevler yelpazesi, ilgili kültür(ler)de geçerli olan ve kaynak metinler ile hedef metinler arasındaki ilişkiye dayanarak müşterilerin, kaynak metin yazarlarının ve erek metin alıcılarının beklentilerini belirleyen geleneksel, genellikle türe özgü çeviri anlayışları ile sınırlıdır (Nord 1995, 269).

Nord, çeviri özetinin içeriği ne olursa olsun, çevirmenin geleneksel çeviri anlayışlarını dikkate almak zorunda olduğunu savunur. Çünkü Nord’a göre bu geleneksel

çeviri anlayışları, çevirmenin ortaklarının çevrilen metinden beklentilerini belirler. Ancak “geleneksel anlayışını dikkate almak” ile de “herkesin yapılmasını beklediğini yapmak” demek değildir. Bağlılık, belli geleneksel anlayışlara tam olarak riayet edilmemesini gerektirebilir. Ancak her durumda, çevirmen en azından diğer katılımcıları ne yapıldığı ve neden yapıldığı konusunda bilgilendirmelidir (Nord 1991, 94-95).

Nord, Vermeer’in kaynak metin ile hedef metin arasında “metinlerarası tutarlılık” ya da sadakat ilişkisine izin verse de sadakat talebinin skopos kuralından sonra geldiğini ifade eder. Burada skoposun ana fikrinin “çeviri amacına ulaşmak için her türlü çeviri yöntemi mübahtır” şeklinde yorumlanabileceğini savunan Nord, buna bir çizgi çekmek istemektedir. Nord, çeviri amacı ile orijinal yazarın iletişimsel niyetleri aynı çizgide olduğunda bunu kabul edilebilir bulmaktadır. Ancak çeviri özetinde verilen iletişimsel amaçlar yazarın görüşüne ya da niyetine aykırı olduğunda, skopos kuralının “amaca giden her yol mübahtır” şeklinde yorumlanabileceğini ve bu yüzden olası amaçlar silsilesini kısıtlayan hiçbir şeyin olmayacağını söyler. Bu doğrultuda bir kısıtlayıcı olarak Nord, kültüre bağlı çeviri anlayışlarına dikkat çeker. Farklı zamanlarda ve dünyanın farklı yerlerinde insanların iyi bir çevirinin nasıl olduğu veya olması gerektiği konusunda farklı anlayışları olduğunu belirtir (Nord 2007, 124). Nord, çevirmenin belirli bir kültür topluluğunun sınırları içinde hareket ettiğinden belirli bir metin için herhangi bir çeviri amacı seçme -çeviri başlatıcısının arzusu bu yönde olsa dahi- cüreti gösteremeyeceğini savunur. Çünkü çevirmenin bağlı olduğu geleneksel bir çeviri anlayışı vardır. Nord bu anlayışı, çeviriden faydalanacakların (yani çeviri başlatıcıları, çeviri metinlerin okuyucuları ve hatta çevrilecek metinlerin yazarları) orijinal metin ile hedef metin arasındaki bekledikleri ilişkinin oluşturduğunu söyler. Normal kültürlerarası iletişimde çeviri ortaklarının çevirmenin adil bir iş çıkaracağına güvenmek zorunda olduğunu belirten Nord, okuyucunun önüne konulan çeviri metni geleneksel çeviri anlayışına uyan bir çeviri olarak alımlayacağını öne sürer. Nord, şayet bu çeviri anlayışına uymayan bir çeviri metni ile karşı karşıya olursa okuyucunun, çevirinin kaynak yazarın amacının yansıtıldığını sanarak bunu okuyacağını ve dolayısıyla yanıltılmış olacağını söyler (Nord 1991, 93-94). Bu durumda Nord’a göre:

Çevirmen geleneksel anlayışı bilerek veya bilmeyerek bozmuş olsun, sonuçta okuyucu kandırılmış olacaktır. Okuyucunun bakış açısından

görünüşte bu çeviri başarılı olmasına rağmen, iletişimsel eylem bu durumda yanlış bir varsayıma dayandığı için “işlevsel” olarak kabul edilemez (Nord 1991, 94).

Nord, bazı alıcıların kendi kültürlerinden bir parça olarak özgün bir metin gibi okunan bir metin beklerken, bazılarının başka bir kültürü yansıtarak kulağa “yabancı” gelmesi gerektiğini düşündüğünü belirtir. Bu doğrultuda çevirmenden beklenen şeyin müşterilerin, yazarların ve alıcıların tüm farklı beklentilerini göz önüne almak olduğunu söyler. Ancak buradan çevirmenin nasıl herkesi memnun edebileceği sorusu doğabilir, ki bu imkansızdır. Nord daha çok bu yaklaşımın, çevirmenlerin bu beklentilerin farkında olup iletişim kopukluklarına mahal verebilecek ihtilaflar ve yanlış anlaşılmalardan kaçınmak için farklı tutumlar arasında aracılık etmesini hedeflediğini söyler (Nord 2016, 571).

İşlevselliği çeviri için tek kriter olarak baz alan “radikal” bir işlevsel yaklaşımın aksine Nord, çevirmenin iletişimsel çeviri etkileşimindeki ortaklarına bağlı kalma zorunluluğu olduğunu vurgular. Nord, erek metin alıcılarının genellikle erek metinde ifade edilen niyetlerin çevirmenin ya da çeviriyi başlatan tarafın değil de yazarın niyetleri olarak algıladığı bir kültürde, çevirmenin bu niyetlere saygı gösterip erek metni buna uygun işlev-belirleyicileri/işaretleri ile hazırlaması gerektiğini savunur. Bu tür işaretlerin hedef kitle tarafından tanınabilmesi için bu işaretlerin hedef kültürün içindeki belirleyici kodların içinden alınması gerektiğini söyler. Bu yüzden “bağlılık” kavramının, genellikle hedef metinde kaynak metnin yüzeysel yapılarının yakın, hatta birebir yeniden üretimini ifade eden çevirideki geleneksel “sadakat” veya “aslına uygunluk” ilkesi ile karıştırılmaması gerektiğini söyler (Nord 1995, 269-270). Böylece Nord, bağlılık yaklaşımını oluşturarak, skopos kuramının tanıdığı özgürlük alanını sınırlar. Ancak bu Nord’un da dediği gibi “sadakat” ilkesiyle karıştırılmamalıdır. Zira Nord’un yapmak istediği şey işlevsel bir çevirinin kaynak metni tahtından indirdiği, tamamen göz ardı ettiği ile ilgili eleştirilere yanıt vermektir. Ortaya attığı bu yaklaşımla hem işlevsel çeviri anlayışını hem de çeviri sürecindeki ortakların birbirine olan güvenini korumaya çalışmaktadır.

Nord, çevirinin amacı, metnin işlevini değişmez tutmaksa, işlev belirleyicilerinin genellikle hedef kültür ölçütlerine uyarlanması gerektiğini, öte yandan hedef metin içerisinde tamamen aynısı üretilen kaynak kültüre ilişkin işlev belirleyicilerinin hedef

alıcıların hedef metne farklı bir işlev atamasına sebep olabileceğini savunur. Bununla birlikte işlevselciliğin, örneğin bir kültürde gözlerin güzelliğinin ifadesi olarak kullanılan inek figürünün başka bir kültürde bunun yerine kullanılan bir hayvan ile değiştirilmesi gerektiği anlamına gelmediğini; işlevselciliğin basitçe, çevirmenlerin bu yönlerin farkında olması ve kararlarında bunları dikkate alması gerektiği anlamına geldiğini ifade eder (Nord 2006, 45). Bu doğrultuda çevirmen bunların hepsini hesaba katarak çeviride izleyeceği gerekli stratejiyi oluşturur. Bu bölümde daha sonra detaylı bir şekilde ele alındığı gibi, çevirmen işlevsel bir metin üretmek için kaynak metni de dikkate alarak, adaptasyon, açıklama, eksiltme, ekleme vb. prosedürleri izler.

Nord'un "bağlılık" yaklaşımı, asırlardır tartışılan "sadakat" yaklaşımının kılık değiştirmiş hali değildir. Bu şuradan anlaşılır ki, Nord "hiç kimsenin, kaynak metni hedef dile çevirmenin kendi tekelinde olduğunu iddia edemeyeceğini" vurgular. Yani birinin metni sadece ben anlarım, benim baktığım açıdan doğrudur, metnin mesajı da manası da şudur diye kesin konuşamayacağını savunmaktadır. Bu bakımdan Nord'a göre bir metinden farklı çeviriler doğabilir. Tek bir çeviri doğrudur diye bir şey yoktur. Başka bir deyişle, Nord çeviriye ne skopos kuramı savunucuları kadar geniş bir pencereden ne de sadakat savunucuları kadar dar bir pencereden bakar. Nord, skoposa yöneltilen eleştirilerden biri olarak "kaynak metni tahttan indirmenin, öldürüp ortadan kaldırmak ya da çöpe atmak anlamı taşımadığını; sadece kaynak metnin veya daha doğrusu dilsel ve üslup özelliklerinin artık bir çeviri için tek ölçüt olarak görülmediği anlamına" geldiğini söyler (Nord 2007, 119-120). Buradan Nord'un skopos kuramını tamamen göz ardı etmeyip onun eksik gördüğü yönlerini tamamladığı anlaşılmaktadır.

Bağlılığı karşılıklı güven üzerine inşa edilmiş kişiler arası bir ilişki olarak nitelendiren Nord, bunu birbirlerinin kufayetine, adaletine ve iyi niyetine güvenmek zorunda olan ortaklar arasındaki yol gösterici bir ilke olarak sunmaktadır. Bunun çevirmenin sorumlu bir ortak olarak imajını güçlendirmeye yardımcı olacağını öne sürer. Nord, işlevsellik ilkesiyle birlikte olması gereken bağlılık ilkesini skopos kuramının önemli bir tamamlayıcısı olarak görmektedir. Çevirmenin ortaya çıkarabildiği kadarıyla gönderenin iletişimsel niyetlerine saygı duymasını zorunlu kıldığını ve işlevselciliği farklı kültürlerle özgü çeviri anlayışlarını dikkate alan anti-evrenselci bir modele dönüştürdüğünü ifade eder. Bu zorunluluğun, çevirmenleri örneğin bir önsözde çeviri amaçlarını açıklamaya ve kararlarını gerekçelendirmeye veya belirli bir çeviri görevini

reddetmeye kadar götürebileceğini söyler (Nord 2016, 571). Nord’a göre “çevirmen sadece çeviriyi başlatan tarafın emirlerine itaat eden bir ‘aparatçık’ değil, aynı zamanda iletişimsel bir etkileşimde sorumlu bir ortaktır” (Nord 1995, 282).

Nord, bağlılığın belirli bir çeviri işinde, söz konusu kültürlerin belirli çeviri anlayışlarının talepleri tarafından doldurulan boş bir alan olacağını söyler. Hedef kültür bir çevirinin orijinal metnin birebir kopyası olmasını bekliyorsa, çevirmenlerin hedef kitleye ne yaptıklarını ve neden yaptıklarını söylemeden birebir çevirinin aksine bir çeviri yapamayacaklarını belirtir. Çevirmenlerin görevinin iki kültür arasında arabuluculuk yapmak olduğunu ve aracılığın da birinin kültürüne has bir anlayışı başka bir kültür topluluğunun üyelerine dayatmak olmadığını savunur. Böylece bağlılık ilkesinin işlevsel yaklaşıma iki önemli nitelik kattığını söyler. Bunlardan ilki, çevirmenin çeviri sürecinde yer alan iki kültürde hâkim olan kültüre özgü çeviri anlayışları arasındaki farkı hesaba katmaya zorlamasıdır. İkincisi ise skopos kuramını anti-evrenselci bir modele dönüştürüp çevirmeni gönderenin bireysel iletişimsel niyetlerine saygı duymaya teşvik ederek “radikal” işlevselciliğin kuralcılığını azaltmasıdır (Nord 2007, 125). Nord birbiriyle çelişiyor gibi görünen durumlar olsa da ortaya attığı işlev artı bağlılığa dayalı işlevsel yaklaşımı için şöyle demektedir:

Önemli olan tam da bu iki ilkenin birleşimidir. İşlev, bir hedef metnin hedef durumda amaçlanan şekilde çalışmasını sağlayan faktörleri ifade eder. Bağlılık, çevirmen, kaynak metin göndericisi, hedef metin muhatapları ve çeviri başlatıcısı arasındaki kişiler arası ilişkiyi ifade eder. Bağlılık, belirli bir kaynak metin için gerekçelendirilebilir hedef metin işlevlerinin aralığını sınırlar ve çevirmenler ile müşterileri arasında çeviri işleminin müzakere edilmesi gereksinimini doğurur (Nord 2007, 126).

Çeviri ile ilgili bu mühim süreç incelendikten sonra şimdiki kısımda bu araştırmanın köşe taşı olan çeviri stratejilerinden bahsedilmiştir. Bazı çeviri uzmanları çevirmenlerin bir dilden başka bir dile çeviri yaparken uyguladığı işlemleri tanımlamak için farklı terimler kullanmaktadır. Bunun için bazen yöntemler, yaklaşımlar, metotlar, ilkeler, tercihler ve stratejiler gibi ifadeler kullanılmaktadır (Muntaisr Hashim Ahmed 2019, 27-28). Cem Odacıoğlu ve Evren Barut, *Çeviri Usul, Strateji ve Yöntemleri Üzerine Bir Derleme* başlıklı makalelerinde bunların hepsini kapsayan bir tanımlama yaparak “çeviri alanında ‘strateji’ kavramını, çoğunlukla çeviri sırasında çevirmenin

izlediği usul/biçem, uyguladığı teknik, yöntem, taktik ve yaklaşımları kapsayan bir süreç olarak” ifade ederler (Odacıoğlu ve Barut 2018, 1366). Çeviri öncesi ve çeviri süreci gibi karmaşık bir süreçte oluşabilecek engelleri, problemleri ve pürüzleri aşmak için bu stratejiler ve yöntemler çevirmen için bir rehber görevi görür. Böylece çevirmen nasıl bir yola çıktığını görüp tutarlı bir iş ortaya koyabilir.

Hans P. Krings, Færch ve Kasper’ın iletişim stratejilerini “bir bireyin karşısına problem olarak çıkan bir şeyi iletişimsel bir amaca ulaşma doğrultusunda çözmeye yarayan potansiyel olarak bilinçli planlar” olarak tanımlamasından yola çıkarak çeviri stratejilerini “bir çeviri problemini çözmeye yarayan potansiyel olarak bilinçli planlar” şeklinde tanımlar (Krings 1986, 268). Odacıoğlu ve Barut’a göre çevirmen, uygun çeviri stratejilerini seçerek yapısal ve anlamsal üretim sorunlarını aşabilir. Bunun için kaynak metni incelemesi yerinde olacaktır. Bunun sonucunda çevirmen bu stratejiler sayesinde hedef metinde ortaya çıkabilecek hataları en aza indirger. Ayrıca her çevirmenin kendi çeviri stratejileri olabilir. (Odacıoğlu ve Barut 2018, 1367).

Çeviribilim ile ilgilenen bazı isimler çeviri stratejilerine ilişkin sınıflandırmalar yapmıştır. Bunlar arasında, Krings’in sınıflandırması, Gerloff’un sınıflandırması, Mondahl ve Jensen’in sınıflandırması, Séguinot’un sınıflandırması, Jääskeläinen’in sınıflandırması ve Lörscher’in sınıflandırması bulunmaktadır (Odacıoğlu ve Barut 2018, 1371-1380). Bu araştırmada kullanılan sınıflandırma Newmark’a aittir. Newmark çeviri yöntemleri ve stratejileri arasında ayırım yapmaktadır. Çeviri yöntemlerinin bütün metni ilgilendirirken, çeviri stratejilerinin cümleler ve dilin daha küçük birimleri için kullanıldığını söyler (Newmark 1988, 81). Bu bağlamda V diyagramını ortaya atan Newmark, çeviri yöntemlerini kaynak metin odaklı ve erek metin odaklı olmak üzere ikiye ayırır. Kaynak metin odaklı yöntemin altına kelimesi-kelimesine çeviri, birebir çeviri, sadık çeviri ve anlamsal çeviri yöntemlerini ekler. Erek metin odaklı yöntemin altında ise uyarlama, serbest çeviri, deyimsel çeviri ve iletişimsel çeviri yöntemlerini toplar. Buna göre bu yöntemler şunlardır:

- 1) Kelimesi-kelimesine Çeviri:** Bu genelde satıraltı çeviri olarak bilinir. Kaynak dilde kullanılan kelimelerin hemen altına erek dildeki karşılıkları getirilir. Burada kaynak dilin sözdizimi korunur. Kelimeler bağlamın dışında en yaygın kullanılan

anlamına göre tercüme edilir. Kültürel kelimeler kelimesi-kelimesine tercüme edilir. Kelimesi-kelimesine çeviri metodu esas olarak ya kaynak dilin yapısını anlamak ya da zor bir çeviriye ön hazırlık yapmak için kullanılır.

- 2) **Birebir Çeviri:** Kaynak dilin dilbilgisi yapıları erek dilde bunlara en yakın dilbilgisi yapılarına dönüştürülür. Ancak anlamsal kelimeler bağlam dışında tek tek çevrilir.
- 3) **Sadık Çeviri:** Sadık çeviride erek dilin dilbilgisi yapılarının kısıtlamaları dahilinde kaynak metindeki bağlamsal anlam eksiksiz bir biçimde yeniden üretilmeye çalışılır. Kültürel kelimeler ‘aktarılır’ ve çeviride dilbilgisel ve sözlüksel ‘anormallik’ (kaynak dilin normlarından sapma) düzeyi korunur. Kaynak metin yazarının niyetlerine ve metin tasavvuruna tamamen sadık olunmaya çalışılır.
- 4) **Anlamsal Çeviri:** Bu metodun sadık çeviriden tek farkı estetik değeri daha çok göz önünde bulundurmasıdır. Sadık ve anlamsal çeviri arasındaki fark, birincisinin hiçbir taviz vermeyip dogmatik olması, ikincisinin ise daha esnek olması, yaratıcılığı yüzde yüz sadık kalmaya tercih etmesi ve çevirmenin orijinal metinle sezgisel empati kurmasına izin vermesidir.
- 5) **Uyarlama:** Bu, çevirinin en özgür biçimidir. Genel olarak oyunlar, komediler ve şiirlerde kullanılır. Temalar, karakterler, olay örgüsü genellikle korunur. Kaynak dil kültürü hedef dil kültürüne dönüştürülür ve metin yeniden yazılır.
- 6) **Serbest Çeviri:** Serbest çeviride konu, kaynak metnin biçim, içerik ve üslubuna bağlı kalmadan yeniden üretilir. Genellikle kaynak metinden daha uzun bir metin ortaya çıkar. Çeviriden sayılmaz ve genellikle ayrıntılı ve gösterişlidir.
- 7) **Deyimsel Çeviri:** Deyimsel çeviride orijinal metnin mesajı yeniden üretilir. Ancak kaynak dilde var olmayan yani erek dilde kullanılan günlük ifadeler ve deyimler tercih edilerek kaynak metindeki anlamların içerisinde yatan ince ayrıntıları bozma eğilimi gösterir.
- 8) **İletişimsel Çeviri:** İletişimsel çeviride hem içerik hem de dil okuyucunun kolayca kabul edebileceği ve kavrayabileceği şekilde kaynak metnin bağlamsal anlamı eksiksiz bir şekilde ifade edilmeye çalışılır (Newmark 1988, 45-47).

Tablo 1: Çeviri Yöntemleri Örnekleri

	Kaynak Metin	Erek Metin
Kelimesi-kelimesine Çeviri	Çocuk eve girdi.	دخل البيت الولد.
Birebir Çeviri	طهران لم تزل الأمر النهائي في شؤون العراقيين (Fahş 2022).	Tahran hala Iraklıların işlerinde diktatör.
Sadık Çeviri	لا يغيب عن بال أحد.	Kimsenin hatırlanmaz kaybolmaz.
Anlamsal Çeviri	لا يسعني إلا أن أذكر.	Söylemeden geçemeyeceğim.
Uyarlama	ودفترٌ يحمل عني بعض ما حملت.	Bir de defterim Kimi düşlerimi döktürdüğüm (Derviş 1988, 13).
Serbest Çeviri	لنا حلم واحد: أن نجد حُلماً كان يحملنا مثلما تحمل النجمة الميتين!	Düşümüz aynı: yenileriz bizi düşleyen düşümüzü iki yüz yıldızı taşır gibi! (Dağbaşı 2017, 188)
Deyimsel Çeviri	إذا وقعت الفأس بالرأس	İşler o raddeye gelirse
İletişimsel Çeviri	Ağzına sağlık.	لا فاض فوك.

Kelimesi-kelimesine çeviri örneğinde kaynak cümleinin altına erek dildeki karşılıkları tek tek yazılmıştır. Birebir çeviride verilen örnekte الأمر النهائي ifadesinin sözlük anlamı diktatördür. Newmark'ın tanımından yola çıkıldığında, bu cümledeki ifadeler bağlamsal anlamları dışında sözlükteki birincil anlamları ile çevrildiğinde böyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Ancak eş-Şarku'l-evsaf gazetesinin yazarlarından Muştafâ Fahş'ın kaleme aldığı yazıdan alınan bu örnekte bağlama bakılacak olursa, yazar İran tarafından Erbil'e atılan füzelerin altında yatan mesajın, Iraklıları hala ülkelerinde İran'ın borusunun öttüğü konusunda uyarmak olduğunu kastetmektedir (Fahş 2022). Dolayısıyla burada bağlam dikkate alınırsa “diktatör” yerine “borusu ötmek” tabirinin kullanılması daha yerinde olacaktır. Sadık çeviri örneğinde kaynak cümledeki bağlamsal anlamı aktarmak ve kaynak dilin normlarından sapma düzeyini korumak adına, Türkçede daha çok kullanılan “hatırlanmaz” ifadesi yerine “hatırlanmaz kaybolmaz” ifadesi kullanılmıştır. Anlamsal çeviri örneğinde sadık çevirinin dogmatikliğinden sıyrılarak erek dilde sırtımayacak bir karşılık kullanılmıştır. Uyarlama için seçilen örnek, Maḥmūd Dervîş'in رسالة من المنفى adlı şiirini Sürgünden Mektuplar başlığıyla tercüme eden Lütfullah Bender'in çevirisinden alınmıştır (Derviş 1988, 13). Burada şiirin aynı kısmını “ve taşıdıklarımın bir bölümünü taşıyan bir defter” şeklinde tercüme eden Lütfullah

Göktaş'ın çevirisine bakıldığında (Derviş 2008, 25) Göktaş'ın daha sadık bir çeviri benimsediği görülmektedir. Dolayısıyla verilen örnekte bir uyarlama söz konusudur. Serbest çeviri için seçilen örnek ise Gürkan Dağbaşı'nın, Metin Fındıkçı'nın Maḥmūd Dervîş'in سنونو التتار adlı şiirinin çevirisini incelediği çalışmasından alınmıştır. Burada Fındıkçı'nın uyarlamadan ziyade Newmark'ın tanımladığı gibi serbest bir çeviri yaparak kaynak metinden tamamen koptuğu görülmektedir. Aslında şiirde geçen ifadenin birebir çevirisi “Bir hayalimiz var: bir yıldızın ölümleri taşıdığı gibi bizi taşıyan bir düş bulmak” şeklindedir. Deyimsel çeviride verilen örneğin birebir çevirisi “balta kafaya gelirse” şeklindedir. Bunun deyimsel olarak erek dilde var olan ifadelerle çevrilmesi sonucunda “işler o raddeye gelirse/bıçak kemiğe dayanırsa” şeklinde bir çeviri ortaya çıkar. Son olarak iletişimsel çeviri için verilen örnekte, birebir çevirisi “ağzın bozulmasın” şeklinde olan ifade bağlamı dikkate alınarak iletişimsel amacına ulaşması için çevrildiğinde “ağzına sağlık/hay yaşa” gibi ifadeler ortaya çıkmaktadır.

Newmark'ın bütün metni ilgilendiren bu çeviri yöntemleri tasnifi incelendikten sonra aşağıda dilin daha küçük birimleri için kullanıldığını söylediği çeviri stratejilerinden bahsedilmiştir:

- 1) **Aktarım:** Ödünç alma veya transkripsiyon olarak da bilinen bu metot, kaynak dildeki bir ifadenin erek dile okunduğu şekilde aktarılma işlemidir.
- 2) **Normalleştirme:** Kaynak dildeki bir kelimeyi önce erek dilde doğal bir telaffuza ve ardından normal morfolojik bir yapıya dönüştürme işlemidir.
- 3) **Kültürel Eşdeğerlik:** Bu çeviri prosedüründe kaynak dildeki kültürel bir ifade hedef dilde ona yakın eşdeğer kültürel bir ifade ile karşılanır.
- 4) **İşlevsel Eşdeğerlik:** Kültürel kelimelere uygulanan bu yaygın işlem, bazen yeni özel bir terimle birlikte kültürden bağımsız bir kelimenin kullanılmasını gerektirir. Yani kültürel kelimeler taşıdıkları kültürel izlerden arındırılarak çevrilir.
- 5) **Betimleyici Eşdeğerlik:** Kaynak dildeki bir kelimenin erek dilde betimleyici bir şekilde açıklanmasıdır.
- 6) **Eş Anlamlılık:** Kaynak dildeki bir kelimenin erek dildeki yakın bir eşdeğeri veya eş anlamlısı ile karşılanmasıdır. Bu prosedür kaynak dildeki bir kelimenin erek dilde birebir eşdeğerinin olmadığı ve o kelimenin metinde bir öneminin olmadığı durumlarda kullanılır. Eş anlamlılık prosedürü yalnızca birebir çevirinin mümkün olmadığı ve kelimenin anlam çözümlemesi için yeterince önemli olmadığı

durumlar için uygundur. Bu noktada ekonomik olmak yüzde yüz doğruluktan önce gelir.

- 7) **Alıntılama:** Kaynak dildeki yaygın eş dizimlerin, kuruluşların adlarının, birleşik kelimelerin ve kimi zaman sözcük öbeklerinin birebir çevrilmesidir. Öykünme yöntemi ile yapılır.
- 8) **Yer Değiştirme:** Kaynak dildeki bir ifadenin dilbilgisi açısından erek dilde karşılığının olmadığı ya da birebir çevirinin dilbilgisi açısından mümkün olduğu ancak erek dildeki normal kullanımla uyuşmadığı durumlarda yapılan dilbilgisel değişiklikleri içerir. Bu prosedür ile tekil bir ifade çoğul yapılabilir ya da sıfatın konumunda değişiklik yapılabilir veya isim fiile dönüştürülebilir. Yer değiştirme, dilbilgisi ile ilişkili tek çeviri prosedürüdür ve çoğu çevirmen tarafından sezgisel olarak yapılır.
- 9) **Düzeltilme:** Bakış açısını, perspektifi ve genellikle düşünce tipini değiştirerek bir çeşitlenme sağlar. Yani çevirmen kaynak metindeki bir ifadeyi gördüğünde bakış açısını değiştirerek ifadeyi farklı biçimde aktararak erek dilde sırtmamasını sağlar. Örneğin olumsuz bir ifade olumlu bir şekilde aktarılabilir. Bu prosedür sadece kaynak dildeki bir ifadenin erek dilde doğal durmadığı durumlarda kullanılmalıdır.
- 10) **Geçerliliği Kabul Edilmiş Çeviri:** Herhangi bir kurumsal terimin resmi veya genel kabul görmüş çevirisinin kullanılmasıdır. Uygun bir ortam varsa çevirmen not düşerek dolaylı yoldan bu resmi çeviriye katılmadığını gösterebilir. Ancak çevirmen bilgilendirici veya resmi bir metinde kurumsal kalıplaşmış çevirilerin aksine başka bir ifade kullanırsa karışıklığa yol açabilir.
- 11) **Telafi Etme:** Kaynak metindeki bir cümledeki bir kısımdaki anlam, ses efekti, metafor veya edimsel etkinin erek metinde kaybolması durumunda başka bir kısımda veya yakın bir cümlede telafi edilmesidir.
- 12) **Anlam Çözümlemesi:** Kaynak dildeki bir kelimeyi, hedef dilde benzer bir anlama sahip olan ancak birebir eşdeğeri olmayan bir kelimeyle, önce ortak ve sonra farklı anlam bileşenlerine işaret ederek karşılaştırmaktır. Kaynak dilde kullanılan kelimenin daha spesifik bir anlamı olduğundan çevirmenin, kaynak dildekine daha yakın bir anlam çıkarımı ortaya koymak için hedef kelimeye bir veya iki anlam bileşeni eklemesi gerekir.

- 13) Eksiltme ve Genişletme:** Kaynak metnin dil açısından zayıf olduğu durumlarda erek dile güçlendirilerek aktarılmasıdır. Ya da kaynak metindeki ifadelerin erek metne aktarılırken eksiltilmesidir.
- 14) Açıklama:** Bu, metnin bir bölümünün anlamının genişletilmesi veya kuvvetlendirilmesidir. Yetersiz bir şekilde yazılan ya da ciddi derecede dolaylı ifadeleri ve eksiklikleri olan bir metinle karşılaşılınca kullanılır.
- 15) Çift Prosedür İzleme:** Çeviri sürecinde tek bir problemle uğraşırken birden fazla prosedürün izlenmesidir.
- 16) Notlar, Eklemeler ve Açıklamalar:** Bir çevirmenin, çevirisine kültürel, teknik veya dilsel ek bilgiler ekleme gereksinimi duyabilir. Burada orijinal metnin okuyucularının aksine hedef okuyucu kitlesinin beklentilerine göre hareket eder. Ek bilgiler metnin içinde, sayfanın sonunda, bölümün sonunda veya kitabın sonunda yer alabilir. Mümkün olduğunca, ek bilgiler metnin içine yerleştirilmelidir. Böylece okuyucunun dikkati dağılmaz. Ancak ek bilgileri metnin içine dahil etmek, metin ile çevirmenin katkısı arasında ayrım yapılamamasına sebep olabilir (Newmark 1988, 81-92).

Tablo 2: Çeviri Stratejileri Örnekleri

	Kaynak Metin	Erek Metin
Aktarım	قافية	Kafiye
Normalleştirme	طلسم	Tılsım
Kültürel Eşdeğerlik	Nalları dikti (Nesin 2020, 7).	مات وشبع موتاً (‘. Nesin 1997, 7).
İşlevsel Eşdeğerlik	Tahtalıköy (Nesin 2020, 7).	المقبرة (‘. Nesin 1997, 7).
Betimleyici Eşdeğerlik	رئيس السن	Geçici parlamento başkanı (yeni başkan seçilene kadar başkanlık görevini vekaleten yürüten parlamentodaki en yaşlı üye)
Eş Anlamlılık	Sağlığında değerini bilemedik (Nesin 2020, 7).	لم نعرف قيمته في حياته (‘. Nesin 1997, 7).
Alıntılama	Yedi devletin polisi gelse susturamaz (Nesin 2020, 10).	لا يستطيع إسكاته شرطة سبع دول (‘. Nesin 1997, 11).
Yer Değiştirme	Şeytan ayrıntıda gizlidir.	الشيطان يكمن في التفاصيل.
Düzeltilme	لا يصح إلا الصحيح.	Doğru doğrudur.
Geçerliliği Kabul Edilmiş Çeviri	Avrupa İlaç Ajansı (EMA)	وكالة الأدوية الأوروبية
Telafi Etme	ما كنت أحسب والحوادث جمة أنا عبيد الحي من غسان (Yemmut 1934, 31).	Başımdan öyle şeyler geçti ki, bunun olmasını beklemiyordum. Gassan’ın kölesi olacağım aklımın

Tablo 3: Çeviri Stratejileri Örnekleri - devam

	Kaynak Metin	Erek Metin
		ucundan geçmezdi (Çeviri bana aittir).
Anlam Çözümlemesi	Aralarında çatışma yaşadılar.	اندلعت الحرب الشرسة بينهم.
Eksiltme ve Genişletme	İç ceplerimi karıştırırken gıdıklandım ama, öldüğüme göre hiç ses etmemeliydim (Nesin 2020, 9-10).	وبينما كان يبحث في جيوبه الداخلية تدغدغت وكادت الضحكة تخرج من فمي (Nesin 1997, 9-10).
Açıklama	جمهور على طريقة: لا يسألون أحاهم حين يندبهم/ في النائبات على ما قال برهانا (ez-Zeydi 2022).	Sadr yanlılarının parlamento binasına doğru yola koyulması şiirdeki şu mısraları andırıyor: Düşmanına karşı biri onları yardıma çağırsa, savaşa koşarlar, sebebini sormazlar ve korkakların yaptığı gibi mazeret göstermezler (Zeydi 2022) (Çeviri bana aittir).
Çift Prosedür İzleme	Yahu, biz nasıl insanlarız be! (...) hiçkimsenin kılı kıpırdamıyor (Nesin 2020, 12).	أي جنس بشري نحن يا هو...؟ (...) ولا تهتز لأحدنا شعرة (Nesin 1997, 13).
Notlar, Eklemeler ve Açıklamalar	Koronavirüs hastalığı (koronavirüsün sebep olduğu bulaşıcı bir hastalık) oldukça tehlikeli bir hastalıktır.	مرض فيروس كورونا (هو مرض معد يسببه فيروس كورونا) خطير جدا.

Yukarıda verilen örneklerde “kafiye” kelimesi Arapçada okunduğu şekilde Türkçeye aktarılmıştır. Arapçada “tılesm” ya da “talsem” şeklinde okunan kelime Türkçeye normal bir telaffuz biçimine sokularak aktarılmıştır. “Nalları dikti” şeklindeki ifaden çevirmen tarafından kültürel bir eşdeğerlik tercih edilerek “ölüme doydu” ifadesi ile karşılanmıştır. Bu ifade Arapçada yıllar önce ölen ya da öldüğü kesin olan kişiler için kullanılmaktadır. İşlevsel eşdeğerlik örneğinde ise, Türk toplumunda mezarlık ifadesi için kullanılan kültürel bir kelime kültürel izlerinden arındırılıp doğrudan işaret ettiği anlama çevrilmiştir. Betimleyici eşdeğerlik örneğinde, parlamenter hükümet sisteminde kullanılan bu ifade okuyucunun anlaması için parantez içinde betimlenerek çevrilmiştir. Eş anlamlılık örneğinde, “sağlığında kıymetini bilemedik” ifadesi “hayatında kıymetini bilemedik” şeklinde eşdeğer bir ifade ile çevrilmiştir. Alıntılama örneğinde mecazi olarak “herkes, bütün dünya” anlamında kullanılan yedi düvel ifadesi olduğu gibi erek dile aktarılmıştır. Burada bu ifade erek okuyucu için bir anlam ifade etmeyebilir. Yer değiştirme örneğinde Türk toplumunda “ayrıntı” şeklinde yaygın bir söyleme sahip olan

tekil kelime Arap dünyasında yaygın olan şekliyle çoğul bir kelimeye dönüştürülmüştür. Düzeltme örneğinde, cümledeki perspektif değiştirilerek “doğrudan başka doğru yoktur” şeklindeki olumsuz ifade olumlu bir forma dönüştürülmüştür. Telafi etme örneğinde, Tağlib kabilesinden Imra bint el-Habbâb, eşi Lebîd (Lubeyd) bin Anbase el-Gassani’nin kendisine tokat atmasıyla Tağlib kabilesinin reisi olan kardeşi Küleyb (Vâil) b. Rebîa’ya gidip bu sözleri söyler. Aslında birebir çeviri yapıldığında “Birçok olayın içinde Gassan’ın kölesi olacağımı sanmazdım” şeklinde bir çeviri ortaya çıkar. Ancak beyitlerin genelinden kadının pek çok zorluk yaşadığı ve Lebîd’in attığı tokadın bardağı taşıran son damla olduğu anlaşılmaktadır. Bu yüzden bu etkinin erek metinde kaybolmaması adına bu şekilde çeviri yapılmıştır. Anlam çözümlemesi örneğinde, “çatışma” kelimesi taraflar arasındaki bir anlaşmazlık anlamına da gelebilir savaş/çarşıma anlamına da gelebilir. Bu yüzden örnekte olduğu gibi bağlama bakılıp kaynak ifadedeki anlam bileşenleri ortaya çıkarılarak erek metinde buna uygun kelime seçilip yetersiz kaldığında bir veya iki bileşen eklenebilir. Eksiltme ve genişletme örneğinde, çevirmen kaynak metindeki ifadenin erek metinde yeterince anlaşılmayacağı düşüncesiyle Arapçaya “neredeyse ağzımdan kakhaha çıkacaktı” ifadesini ekleyerek çevirmiştir. Açıklama örneğinde ise köşe yazarı, Irak’taki Muktedâ eş-Şadr yanlılarının meclisi basmak üzere yola çıkmasını Kurayt bin ’Uneyf’in şiirinde geçen dizelerle betimlemektedir. “Kalabalık yolda” anlamına gelen ilk cümle erek okuyucu için anlaşılır değildir. Bu yüzden Şadr yanlılarının parlamentoya doğru yürüdüğü belirtilerek okuyucunun olayı daha iyi anlaması hedeflenmiştir. Şiir birebir çevrildiğinde “Kardeşlerini musibetlerde çağırdığında ondan delil istemezler” şeklinde bir ifade ortaya çıkmaktadır. Ancak bağlama bakıldığında Şadr’ın destekçilerine düşmanı olan Şii Koordinasyon Çerçevesi’ne karşı toplanmaları çağrısında bulunduğu görülmektedir. Dolayısıyla şiirin anlamının daha da açılmasıyla, parlamento baskını ile bu şiirin bağdaştırılmasının sebebinin daha iyi bir şekilde ortaya konulması amaçlanmıştır. Çift prosedür izleme örneğinde ise Türkçedeki “Yahu” kelimesi okunduğu şekilde Arapçaya aktarılmıştır. Dolayısıyla öncelikle aktarım prosedürü kullanılmıştır. “Hiçkimsenin kılı kıpırdamıyor” ifadesi de kültürel eşdeğerlik yöntemiyle olduğu gibi çevrilmiştir. Son örnekte, Kovid-19 hastalığının tanımlaması metnin içinde verildiği gibi dipnotlar kısmında da verilmesi mümkündür.

Yukarıdaki iki tablonun verilmesinin sebebi Newmark’ın stratejilerinin ele alındığı Türkçe çalışmalarda örneklerin daha çok İngilizce üzerinden verilmesidir.

Burada amaç, Arapça-Türkçe ve Türkçe-Arapça çevirilerde bu stratejilerin kullanımına genel bir örnek tablosu oluşturmaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. AZİZ NESİN, ‘ABDU’L-ĞĀDİR ‘ABDELLİ VE ÜLKELERİNİN SİYASİ VE TOPLUMSAL DURUMU

2.1. Aziz Nesin

Gerçek adı Mehmet Nusret olan Aziz Nesin, 20 Aralık 1915 yılında İstanbul Heybeliada’da doğmuştur. 1937 yılında Harp Okulu’nu bitirerek subay olmuştur. Aynı yıl, Beyoğlu Askeri Fen Tatbikat Okulu’na meslek eğitimi görmek için gitmiştir. Bu sırada İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi’ne de girmiştir. 1939 yılında Fen Tatbikat Okulu’nu bitirerek meslek hayatına atılmıştır (Duran 2020, 18).

Çeşitli dergi ve gazetelerde köşe yazıları, fıkralar, şiirler ve öyküler yayınlayan Nesin, kaleme aldığı yazılarda mizahi üslubunu kullanarak toplumsal ve siyasi sorunlara parmak basmaya çalışmış ve bu sorunların çözülmesini amaçlamıştır. Bu sırada yayınladığı yazılar sebebiyle çeşitli baskılar ile karşı karşıya kalmıştır.

Türk edebiyatına masal, şiir, oyun, hikâye, roman, anı, taşlama, gezi yazısı, söyleşi, inceleme, mektup ve çizgi roman tarzında pek çok eser kazandıran Nesin, 1973 yılında kimsesiz çocukları yetiştirmek için Nesin Vakfı’nı kurmuştur.

Nesin 6 Temmuz 1995 yılında Alaçatı’da geçirdiği kalp krizi sonucu hayatını kaybetmiştir.

2.1.1. Arap Dünyasında Aziz Nesin

Aziz Nesin’in roman, öykü, oyun, anı, şiir-taşlama, yazı-derleme-söyleşi, mektup, çocuk kitabı ve çizgi roman olmak üzere toplamda yayınlanan yüz yirmi altı eserinden altmış ikisi Arapçaya çevrilmiştir. Bu çevirileri yayın yıllarına, türlerine ve basım yerlerine göre tasnif eden Naime Duran’a göre, bu çeviri eserler arasında iki deneme, dört drama, bir çocuk draması, dört hatıra, kırk iki kısa hikâye ve dokuz roman bulunmaktadır. Toplamda on üç çevirmenin tespit edildiği çalışmada en çok eseri Arapçaya çevirenin Muhammed Mevlûd Fâkî olduğu ve bunu Cemâl Dûrmûş, ‘Abdu’l-Ğādir ‘Abdelli, ‘Abdu’l-Vehhâb Medenî, Aḥmed İbrâhîm, Fârûk Muştafâ, Bekr Şıdkı, Haşîm Ḥammadî, ‘Abdu’l-Laṭîf Abdu’l-Ḥamîd, Fâzıl Loḡmân Catkar, Fayşâl Nûr, Josef Nâşif ve ‘Ömer ‘Adâs’ın takip ettiği ortaya konmuştur. Nesin’in çevrilen eserlerinin beş yerde yirmi üç yayınevi

tarafından yayınlandığı, bunların başında elli beş eserle Suriye'nin başkenti Şam'ın geldiği ve bunu üç eserle Lazkiye, iki eserle Kuveyt ve birer eserle Halep ve Tunus'un takip ettiği ifade edilmektedir. Söz konusu çevirilerin 1986-2010 yılları arasında yayınlandığı görülmektedir. Buna göre en çok çeviri 1999 yılında yapılırken en az çeviri 1995 ve 2010 yıllarında yapılmıştır (Duran 2020, 18-25).

Bununla birlikte söz konusu çalışmada çevirmen Fârûk Muştafâ'nın beş çeviri eserinin olduğuna işaret edilmesine rağmen Muştafâ, Aziz Nesin'in dramalarını çevirdiği kitabının giriş kısmında 2003 yılında *Biraz Gelir Misiniz?*, 2004 yılında *Tut Elimden Rovni*, 2004 yılında *Hadi Öldürsene Canikom*, 2004 yılında *Düdükçülerle Fırçacıların Savaşı*, 2004 yılında *Cicu* ve 2005 yılında *Beş Kısa Oyun* olmak üzere toplamda altı eseri çevirdiğini ifade etmektedir. Naime Duran'ın verdiği listeye ek olarak Nesin'in 1956 tarihli *Damda Deli Var* adlı eseri, Ürdün'ün başkenti Amman'da Dârü'l-Kermel tarafından 1988 yılında Muhammed ez-Zâhir ve Munye Semara imzası ile çıkmıştır (A. Nesin 2006, 16-17). Yine Ürdün'de Kültür Bakanlığı tarafından çıkarılan *Efkâr* dergisinin 1 Kasım 2011 tarihli 274 sayısında, Nesin'in 1978 yılında yayınlanan *Tek Yol* adlı kitabı ile ilgili yazar Yûsuf el-Gazv tarafından kaleme alınmış bir yazı yayınlanmıştır. Öte yandan Mısır'da Kültür Bakanlığı'na bağlı Mısır Genel Kitap Kurumu tarafından çıkarılan *el-Mecelle* dergisinin 1 Mart 1969 tarihinde yayınlanan 147 sayısında, Nesin'in 1960 yılında yayınlanan *Ah Biz Eşekler* adlı eserindeki *Mutlu Kedi* bölümü Ekmeleddîn İhsân tarafından çevrilmiştir. Irak'ta ise Kültür ve Enformasyon Bakanlığı'na bağlı Bağdat merkezli Dâr'u-l-Câhız tarafından 1 Temmuz 1981 tarihinde basılan *el-Eklâm* Dergisi'nin 7 sayısında, Nesin'in 1995 yılında yayınlanan *Çuvala Doldurulmuş Kediler* adlı yazılarının toplandığı eserdeki *Çocuk ve Çocuk Yazını* bölümü parçalar halinde Adil Sadık tarafından çevrilmiştir. Yine aynı derginin 1 Ağustos 1987 tarihinde yayınlanan 8 sayısında, Nesin'in 1979 tarihli *Bir Kadın İçin Düet* adlı oyunu Nuşret Merdân tarafından çevrilmiştir. Bunların yanı sıra Kuveyt merkezli *el-'Arabi* dergisinin pek çok sayısında Nesin'e ait yazıların ya da öykülerin çevrildiği veya kendisi ile röportaj yapıldığı görülmektedir. 1 Nisan 1977 yılında basılan 221 sayısında, Nesin'in 1956 yılında yayınlanan *Fil Hamdi* adlı eserindeki *Fil Hamdi Nasıl Yakalandı?* adlı ilk öykü isimsiz bir çevirmen tarafından çevrilmiştir. 1 Aralık 1978 yılında basılan 241 sayısında, Nesin'in 1957 yılında yayınlanan *Koltuk* adlı kitabındaki *Kaç Dışlı* adlı öykü Şafvân eş-Şelebî tarafından çevrilmiştir. 1 Temmuz 1981 tarihinde 272 sayısında, Nesin'in 1960 yılında

yayınlanan *Ah Biz Eşekler* adlı eserindeki *Mutlu Kedi* bölümü Şafvân eş-Şelebî tarafından çevrilmiştir. 1 Ağustos 1982 tarihinde yayınlanan 285 sayısında, Nesin'in *Damda Deli Var* adlı eserindeki yine aynı adlı *Damda Deli Var* öyküsü Nâyef 'Abdu'l-lâh es-Sintilî tarafından çevrilmiştir. 1 Eylül 1984 tarihinde yayınlanan 310 sayısında Süleymân eş-Şeyh'in Nesin ile yaptığı bir röportaja yer verilmiştir. 1 Ağustos 1984 yılında yayınlanan 309 sayısında, Nesin'in *Ah Biz Eşekler* adlı eserindeki yine aynı adlı *Ah Biz Eşekler* adlı öyküsü Şafvân eş-Şelebî tarafından çevrilmiştir. 1 Mayıs 1987 tarihinde yayınlanan 342 sayısında, Nesin'in 1984 tarihli *Kalpazanlık Bile Yapılamıyor* adlı eserindeki *Herkesin Herşeyi Bildiği Ülke* başlıklı öyküsü 'Abdu'l-Latîf Abdu'l-Hamîd tarafından çevrilmiştir. 1 Eylül 1989 tarihinde yayınlanan 370 sayısında, Nesin'in 1977 tarihli *Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz* adlı romanındaki *Doğrusunu Yalnız Defter Bilir* adlı bölümün bir kısmı Şafvân eş-Şelebî tarafından çevrilmiştir. Yine Kuveyt'te Kuveytli Edipler Derneği tarafından çıkarılan *el-Beyân* dergisinin 1 Kasım 1986 tarihli 248 sayısında, yazar Ahmed Ziyad Muhabbek'in Nesin'i kısa hikayelerinden yola çıkarak anlattığı bir yazısına yer verilmiştir. (AlSharekh Archives). Öte yandan İsrail Hayfa merkezli el-İttiḥâd gazetesinin 11 Nisan 1980 tarihli 96/36 sayısında, Nesin'in Haziran 1979 tarihinde Bulgaristan Sosyalist Cumhuriyeti'nin başkenti Sofya'da düzenlenen Uluslararası Yazarlar Toplantısı'nda yaptığı konuşma çevrilerek yayınlanmış ancak çevirmenin adı verilmemiştir. 14 Ekim 1983 tarihinde yayınlanan 128/40 sayısında, Nesin'in 1968 tarihli *Vatan Sağolsun* adlı eserindeki *Vatan Sağolsun* başlıklı bölümü Fâzıl Loḡmân tarafından çevrilmiştir. 4 Temmuz 1986 tarihinde yayınlanan 43 sayısında, Nesin'in aynı eserindeki *Kendi Öyküm Sürüyor* kısmı yine Fâzıl Loḡmân tarafından Arapçaya çevrilmiştir. 27 Nisan 1990 tarihli 290/146 sayısında, Nesin'in *Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz* adlı kitabındaki *Ölsen Ölümez, Yaşasan Yaşanmaz* bölümünün bir parçası Muhammed Nûre'd-din tarafından çevrilmiştir. 2 Haziran 2000 tarihli 18/57 sayısında, yazar Muhammed Alî Ṭâhâ, Nesin'in 1965'te yayınlanan *Sosyalizm Geliyor Savulun* adlı kitabındaki *Morti* bölümünden alıntılar yaparak uzun bir köşe yazısı kaleme almıştır (The National Library of Israel). Öte yandan yakın bir zamanda Nesin'in 1977 tarihli *Irak ve Mısır-Dünya Kazan Ben Kepçe I* adlı kitabı Ahmet Zekeriya ve Melek Deniz Zekeriya tarafından Arapçaya kazandırılmış ve henüz yayınlanmamakla birlikte İbn Battûta 2020-2021 Gezi Edebiyatı Ödülü'nün Çevrilmiş Gezi Röportajı-Basın Gezisi kategorisinde ödüle layık görülmüştür.

Yukarıdaki bilgilerden hareketle Aziz Nesin'in Arap dünyasında önemli bir yeri olduğu sonucuna varılabilir. Ulaşılabilen bu bilgilere göre Nesin'in Suriye, Kuveyt, Irak, Mısır, Ürdün ve İsrail'de eserleri tamamen ya da parçalar halinde Arapçaya kazandırılmıştır. Çevrilen eserler ve Duran'ın tasnifi incelendiğinde nicelik yönünden en çok eserin Suriye'de çevrildiği ve özellikle 1990-2000 yılları içinde bir artış olduğu görülmektedir. Bu dikkate değer artış, bu çalışmada, bunun arkasında bariz bir sebep olup olmadığının sorgulanmasına zemin hazırlamıştır. Bu doğrultuda çalışmada incelenen eserlerin çevirmeninin hayatını kaybetmesi sebebiyle, Nesin'in *Irak ve Mısır-Dünya Kazan Ben Kepçe I* adlı kitabının çevirmenlerinden Ahmet Zekeriya ile kısa bir röportaj gerçekleştirilmiştir. Tamamının ekler kısmında paylaşıldığı röportajda, kendisine Nesin'in diğer Türk yazarlara nazaran Arap dünyasında ön plana çıkmasının sebebi sorulduğunda, bunun iki şeyden; küresel sol akımın yükseldiği dönemde solcu yazarların Nesin'e duyduğu ilgiden ve Nesin'in bahsettiği Türkiye'deki sorunların Arap dünyasındakilere benzemesinden kaynaklandığı yanıtını vermiştir. Yine kendisine 1990-2000 yılları arasındaki artışın bariz bir sebebi olup olmadığı sorulduğunda, bunun en baştaki sebebinin Arap okuyucuların Nesin'in kalemını beğenmesi olduğunu söylemiştir. 1978 yılında Ürdünlü Şafvân eş-Şelebî'nin Kuveyt merkezli *el-'Arabi* dergisinde Nesin'in kısa bir hikayesini çevirmesinin ardından yayınevlerinin, özellikle de Suriye'dekilerin Nesin'in eserlerini yayınlamaya yoğunlaştığını ifade ederek adeta bir "Aziz Nesin modası" başladığını belirtmiştir. Ancak bu çevirilerin gelişigüzel bir şekilde yapılmasından şikâyet eden Zekeriya, Nesin'in zaten çevrilmiş olan eserlerinin tekrar tekrar daha kötü bir şekilde çevrilerek yayımlandığını vurgulamıştır. Nesin'in yanı sıra Nazım Hikmet, Orhan Pamuk ve Yaşar Kemal gibi sol eğilimli yazarların Arapçaya çevirilerinin yapılmasının arkasında ideolojik bir gerekçe olup olmadığı sorusuna Zekeriya, olumlu bir yanıt vermekle birlikte o dönem Müslüman yazarların da aynı saiklerle kendi düşüncelerini paylaşan Türk yazarların eserlerini çevirdiğini ifade etmiştir. Öte yandan Nesin'in anlattığı dönemdeki Türk siyasi dünyası ile Arap siyasi dünyası arasında ve toplumların sorunları arasında benzerliklerin olup olmadığı sorusunu da olumlu bir şekilde yanıtlayarak Arap dünyasının hâlâ kimlik çatışmaları, askeri nüfuz vb. sorunlardan muzdarip olduğunu vurgulamıştır. Nesin'in Suriye'de daha çok çevrilmesini ise Zekeriya, ortak sınırlara ve tarihe bağlayıp iki ülke arasındaki ilişkinin hiçbir zaman kopmadığını söyleyerek çevirmenlerin çoğunun Suriyeli olduğu bilgisini

vermiştir. Öte yandan Duran'ın röportajını paylaştığı 'Abdu'l-Kâdir 'Abdelli bu konuda şu ifadeleri kullanmıştır:

Mizah seçmemin sebebi; mizah yazarıyım, ülkemde ne yazarsam onay almıyordu. Sonra düşüncelerimi dile getirebilmek için Aziz Nesin ile Muzaffer İzgü'nün eserlerini çevirmeye karar verdim. Adı geçen iki yazarların eserlerini çevirdikten sonra kendi ülkemde tanınmaya başladım. Böylece yazdığım eserler yayınlanmaya başladı. Bunun yanı sıra Arap halkı ile Türk halkının toplumsal sorunları aynıdır. Özellikle de darbeler. Türkiye'de yaşanan sorunlar, darbeler Suriye'de de yaşanıyordu. Sansürden dolayı kendi ülkemde mizah yazamıyordum. Aziz Nesin ile Muzaffer İzgü'nün mizahla ilgili olan eserlerini Arapçaya çevirmek aslında bizim yazmak isteyip yazamadığımız sorunları anlatıyor. Yani çeviri sansürleri geçmek için güzel bir tekniktir. Özellikle de Arap dünyasındaki siyasi sorunlar Türkiye'deki ile aynıdır (Duran 2020, 60).

Tüm bunlara bakıldığında Nesin'in başta Suriye olmak üzere Arap dünyasında ön plana çıkması, okurların ilgisine, müşterek tarihe, coğrafi yakınlığa, çevirmenlerin ilgisine, baskıdan kaçış yolu aranmasına, ideolojik sebeplere, ortak sorunlara ve toplumsal ve siyasi benzerliklere dayandırılabilir.

Kuveytli gazeteci yazar Hüseyin er-Râvî, “günlerin kendisini yazmaya zorladığı, acıları ve üzüntüleri ile şanını yürüten ve yazıları ile en dipten başlayarak şöhret basamaklarının tepesine tırmanan bu gibi bir yazar” görmediğini söyleyerek Nesin'e övgülerde bulunmaktadır. Nesin'in “kalemi eline aldığı anda acıyı içten bir şekilde dile getirdiğini ve farkındalığı ironi ile yoğurduğunu” ifade etmektedir. Büyüleyici ve eğlenceli bir mizahi üslubu olduğunu söyleyerek “okuyanların unutamayacağı bir hikâyeye dönüştürdüğü acı ve hüznü dolu pek çok gerçek olaya değindiğini” vurgulamaktadır (er-Râvî 2013). Buradan, Nesin'in Türklerde olduğu kadar Araplarda da hayranlık uyandırdığı ve kaleminin takdir edildiği sonucuna varılmaktadır.

Öte yandan Kuveyt merkezli Drama Sanatları Yüksek Enstitüsü Oyunculuk ve Yönetmenlik Profesörü Müeyyed Hâma tarafından yazılan bir yazıda, Nesin'in eserlerinin Arap dünyasının gerçekliğini anlatmak için nasıl değiştirilip uyarlanarak çevrildiği görülmektedir. Hâma söz konusu yazısında, Kuveyt'te Nesin'in *Bir Şey Yap Met* adlı oyununun Desme Tiyatrosu'nda sergilendiğini ve orijinal metnin işleyişinden neredeyse tamamen sapılarak metindeki çatışma gerçekliğinin değiştirildiğini ifade ederek şöyle eklemektedir:

Sonuçta bitecek bir hayat için ıstırap içinde yaşayan, mücadele eden ve acı çeken insanın sıkıntılarına ve varoluşsal meselelere odaklanan orijinal metinde baş kahraman Met, ölüm bizi beklediği sürece hayatın ne anlamı olacağını sorgular. Ancak bitecek olmasına rağmen Met, yaşama sıkı sıkıya tutunmaktadır. Ne var ki, tiyatro yönetmeninin hazırladığı oyun metni daha çok, birine hayat verme ya da ondan mahrum etme hakkına sahip olduğuna inanan despot bir otoriteye karşı koymaya karar veren insanın durumuna vurgu yapıyor. Orijinal metindeki kaderle mücadele yerini bu canavarla mücadeleye bırakıyor. Met, ‘Eğer ben yanmazsam, sen de yanmazsan, karanlığı kim dağıtacak?’ sözünün vücut bulmuş hali olan Muhammed Buazizi’yi hatırlatan bir sonuca vararak, yaşama hakkını söke söke almaya karar verip baltayı eline alır ve canavarın karşısına çıkar (Hamza 2011).

Burada tiyatro yazarı, Arap siyasi dünyasına ışık tutmak amacıyla orijinal metni değiştirmişken, bu olayı aktaran Hamza da uyarlanan metinde tasvir edilen Met’i, 17 Aralık 2010’da elinden meyve tezgahının alınmasını protesto etmek için kendini yakarak Tunus’u demir yumrukla yöneten Zeynel Abidin bin Ali döneminin sonunu getiren olayların fitilini ateşleyen Tunuslu genç Muhammed Bûazî’ye benzetmektedir. Bu, Nesin’in eserlerini sansürü aşip Arap dünyasındaki benzer siyasi olaylara ışık tutmak amacıyla çeviren ‘Abdu’l-Kâdir ‘Abdelli gibi benzer düşünce yapısında olan başka çevirmenlerin de olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Nesin, sadece Arap dünyasında okurların beğenisi sebebiyle ön plana çıkmayıp halkta farkındalık uyandırması ve sansürün atlatılmasını sağlaması nedeniyle tercih sebebi olmuştur. Nesin’in eserlerinde yolsuzluk, baskıcı yönetim, kötüleşen ekonomi, bürokrasinin işlemeziği, insanların bilinçsizliği ve kayıtsızlığı gibi ele aldığı sorunlar, Arap dünyası ile ilgili herhangi bir haber sayfası açıldığında hala yaşandığı görülebilecek sorunlardır. Tüm bunlardan yola çıkarak, Nesin’in Arap dünyasındaki yeri ve öneminin yadsınamaz olduğu ve etkisinin devam edeceği aşîkârdır.

2.1.2. Aziz Nesin’in Eserlerini Yazdığı Dönemde Türkiye’nin Durumu

Bu bölümde, daha önce de belirtildiği üzere, Aziz Nesin’in incelenen eserlerinin yayınlandığı 1957-1978 yılları arasındaki Türkiye’nin siyasi ve toplumsal durumuna bakılmıştır. Ancak bu dönem Türkiye’nin siyasi hayatının temellerinin atıldığı renkli

yıllar olduğu için sürekli denge değişimlerinin yaşandığı bir dönemdir. Dolayısıyla pek çok çalkantılı gelişme yaşanmıştır. Bu çalışmanın amacı sadece Nesin'in eserlerindeki toplumsal ve siyasi mizahın, hedefinin ve üslubunun arka planının genel boyutta anlaşılmasıyla ilgili olduğu için okuyucuya bu dönem hakkında ana hatları ile bilgi verilmiştir. 1957 yılı DP'nin kan kaybettiğinin seçimler sonucunda resmi olarak anlaşıldığı bir yıl olduğu için bu noktaya gelinmesinin arkasındaki nedenlere genel olarak bakılmış ve ardından 1978'e kadar olan sürece odaklanılmıştır.

1946 yılında Türkiye'de tek partili dönem kapanmış ve yeni partiler oluşmaya başlamıştır. Bunlardan biri CHP'den ayrılarak Celal Bayar önderliğinde kurulan DP'dir. DP'nin galip geldiği 1950 seçimleri, 27 yıllık tek parti devrinin kapanışını temsil etmektedir. Yeni kurulan hükümette Celal Bayar cumhurbaşkanlığı, Adnan Menderes ise başbakanlık görevini üstlenmiştir.

CHP döneminin kapanmasında muhaliflerince "laiklik adına Müslümanlara zulmetmek, Dersim'de Kürtleri katletmek, Lozan Antlaşması sonrasında komünistleri bir bir tutuklamak, alfabeyi değiştirerek geçmiş kuşaklarla kültürel bağları koparmak" (Kaynar, Türkiye'nin Ellili Yılları Üzerine Bazı Notlar 2019, 25) şeklinde tanımlanan benzeri uygulamalar rol oynamıştır. DP bu uygulamaları CHP aleyhinde kullanmanın yanı sıra, CHP'yi köylüyü ve tarımı ikinci plana atmak ya da hayat pahalılığı ve yüksek vergiler ile suçlamıştır. DP iktidara gelirken bunların tam tersini vaat etmiştir. 1950'lerin başında Kore Savaşı'nın Türkiye ihracatını olumlu yönde etkilemesi, ABD'nin yüklü ekonomik yardımları, elverişli hava şartlarının tarımın seyrini iyileştirmesi gibi faktörler DP'nin hanesine artılar olarak yazılmıştır. Ancak 1954 yılında baş gösteren büyük kuraklıkla birlikte tarımın azalması, Kore Savaşı'nın sona ermesiyle dış ticaretin yön değiştirmesi ve buna bağlı olarak ekonomik büyümenin olumsuz yönde etkilenmesi (F. C. Özcan 2019, 40-41) DP'nin popülaritesini azaltmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra, sendikalara ve işçi hareketlerine başta ılımlı yaklaşan DP'nin itidalden baskıcı bir boyuta geçmesi, grev kanunu taslaklarını meclise taşımaması ve kente gittikçe bir yığılmanın oluşmasıyla ortaya çıkan mesken sorunu ve kötü yaşamsal koşullar (Koçak 2019, 76-93) işçilerin DP'nin aleyhine dönmesine sebep olmuştur.

Bu dönemde DP dış meseleleri kendi meşruiyeti için bir araç olarak kullanmıştır. Örneğin Kore Savaşı'nı içselleştirerek bir milli mesele haline getirmiştir. Öte yandan 6-7 Eylül Pogromu sırasında yaşanan olayları da dışsallaştırarak komünizm tahrikli olaylar

olarak nitelendirmiştir. Bu dönemde muhalefet, dış mihraklar tarafından yönlendirilen kuklalar olarak şeytanlaştırılmıştır (G. Özcan, Ellili Yıllarda "Dış" Politika 2019, 99-100).

Öte yandan 1956 yılına gelene kadar DP, Kıbrıs meselesinde önce kayıtsız bir tutum sergilemiş, daha sonra adanın ilhakını savunmuş ve ardından taksim edilmesini kabul etmiştir. Ancak en nihayetinde bağımsız Kıbrıs politikasını desteklemiştir (G. Özcan, Ellili Yıllarda "Dış" Politika 2019, 126). Gelgelelim, tüm bu kararlarını kendi saikleri ile değil dış etmenlerle almış ve tabi bu sırada kamuoyunun tavrı da değişen politikalarla birlikte yön değiştirmiştir.

Bundan bir yıl önce DP, Türkiye öncülüğünde kurulan Bağdat Paketi'nden (BP) Türkiye'nin Ortadoğu'nun siyasetine yön verdiği şeklinde övgüyle söz etmiş ve ekonomik göstergelerin bozulmaya başladığı bir dönemde bunu kullanmıştır (G. Özcan, Ellili Yıllarda "Dış" Politika 2019, 126) Ancak daha sonra bölgedeki değişimlerle birlikte BP etkisiz bir organ olarak varlığını sürdürmüştür.

İktidarda olduğu on yılın yedi yılında DP, önce gerek ticari gerekse tarımsal düzeyde ekonomik anlamda bir başarı yakalamış, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) gibi bir örgüte üye olmuş, ABD ile yakın ilişkiler geliştirmiş; ancak zamanla ekonomik başarısını kaybetmiş, işçilerin kendisine içerlemeleriyle karşılaşmış, ABD'den ihtiyaç duyduğu krediyi alamamış (F. C. Özcan 2019, 59), Süveyş'te dengelerin değişmesiyle bölgesel liderlik hayalleri suya düşmüş ve BP dağılmanın eşiğine gelmiştir (G. Özcan, Ellili Yıllarda "Dış" Politika 2019, 128-129).

1957 yılına gelindiğinde seçimler sonucunda popülerliğinin azaldığını gören DP, ekonomik sıkıntılar, tarımsal üretimde aksama, kıtlıklar ve enflasyon artışı gibi problemlerle boğuşmaktadır. Bu sırada antidemokratik uygulamalarını artıran DP, basın, yargı ve üniversitelerde baskı uygulamış ve gazeteci ve politikacıları tutuklamıştır (Doğaner, Vatan Cephesi 2019, 178). Tüm bunların ışığında, 14 Temmuz 1958 Irak Devrimi'nin patlak vermesi ve iktidarın ordu tarafından düşürülmesiyle birlikte benzer olayların Türkiye'de de olabileceği yönünde muhalefetten DP'ye imalı mesajlar gelmeye başlamıştır (G. Özcan, Ellili Yıllarda "Dış" Politika 2019, 130-131). CHP'nin Güçbirliği'ne karşı Menderes'in çağrısıyla Vatan Cephesi'nin (VC) kurulması, sokağın ikiye bölünmesi ve hükümetin buna engel olmaması 1960 yılının ilk aylarında iplerin kopma noktasına gelmesini hızlandırmıştır. Muhalefet lideri İsmet İnönü'nün yurtiçi

gezilerinin engellenmesi, Tahkikat Komisyonu'nun kurulması, bu oluşumun gazete kapatma, toplatma ya da her türlü evrak ve eşyaya el koyma gibi yetkilerinin olması ve gösteri yapan öğrencilerin tutuklanması (Doğaner, Vatan Cephesi 2019, 180-182) ile ortada patlamaya hazır bir bomba durmaktadır. Tüm bunların baskısı altında CHP taraftarları sokağa dökülmüş ve bunu üniversite ve askerî okul öğrencilerinin katılımı izlemiştir. Polisin güç kullanması ve öğrencilerin “ordu gençlik elele” sloganları ile karşılık vermesi darbenin adeta ayak sesleri olmuştur. DP yönetimi gerek sıkıyönetim ilan ederek gerek ordunun taleplerini yerine getirmeye çalışarak gerekse Tahkikat Komisyonu'nun görev süresi sona ermeden kapatılacağını açıklayarak tansiyonu düşürmeye çalışsa da en nihayetinde ordunun 27 Mayıs 1960 darbesi ile devrilmiştir (Özdemir 2019, 242-246).

Doğaner'e göre darbe sonrası DP yetkilileri tutuklanarak Marmara açıklarındaki Yassıada'ya gönderilmiş ve yargılanmaları için mahkemeler kurulmuştur. Mahkemelerde avukatların savunma haklarının sınırlandırılması, sanıkların ifadelerinin yarıda kesilmesi, şahitlerin sanıklar hakkında olumlu söylemlerinin uyarıya maruz kalması, DP'li yetkilerin haklarındaki iddiaların yetersiz olup daha fazla araştırma yapılmasını istemesi; ancak savcıların bu taleplerine kulak tıkaması ve mahkeme heyetinin sert tutumları bu mahkemelerde yöneltilen suçlamaların hukuki gerekçelerden çok siyasi gerekçelere dayandığını göstermiştir (Doğaner, Vatan Cephesi 2019, 182-188). Yargılanmaların sonucunda DP yetkilileri çeşitli hapis cezalarına çarptırılmıştır. Adnan Menderes ve Celal Bayar da dahil olmak üzere dört kişinin idam cezası onanmış ancak Celal Bayar'ın yaşı nedeniyle cezası infaz edilmemiştir (Bora 2019, 157).

27 Mayıs Darbesi'nin alt kademe subaylar tarafından gerçekleştirilmesi sebebiyle üst kademededen bir komutanın önderlik etmesi gereksinimi, darbe lideri olarak Cemal Gürsel'in seçilmesini sağlamıştır. O dönem darbecilerden kurulan Millî Birlik Komitesi (MBK) içerisinde ılımlı ve radikal olmak üzere iki kanat vardır. İlımlı kanattakiler seçimlerin yapıp iktidarın hemen sivillere devredilmesi taraftarı larken, radikal kanattakiler iktidarı hemen bırakmak istememişlerdir (Saç 2017, 84-89). Radikallerden önce davranan ılımlılar 13 Kasım 1960'ta MBK'dan 14 kişiyi tasfiye etmiştir. Bu olay tarihe Ondörtler Tasfiyesi olarak geçmiştir (Öztan ve Çelik 2017, 159). Ancak tasfiyeler sadece askeri kanatla sınırlı kalmamış ve bundan önce 147'ler Olayı olarak adlandırılan dönemde üniversitelerden 147 öğretim üyesi atılmıştır. I. MBK hükümeti olarak

adlandırılan bu dönemi II. MBK hükümeti takip etmiş ve 16 Aralık'tan itibaren Kurucu Meclis (Temsilciler Meclisi ve MBK) kurulmuştur. Buna ek olarak bir Anayasa Komisyonu oluşturulmuş ve bu komisyonun raporunda DP iktidarının adeta gayrimeşru olduğu vurgulanarak darbeye meşru bir kimlik kazandırılmaya çalışılmıştır. Komisyon tarafından hazırlanan anayasa, 9 Temmuz 1961'de halk oylamasına sunularak kabul edilmiş ve bundan kısa bir süre önce, 12 Haziran 1961'de siyasi partilerin kurulmasına izin verilmiştir. Hak, özgürlük ve sosyal hukuk devletine dayanarak hazırlanan anayasa ile hiç olmadığı kadar geniş bir özgürlük alanı tanınmıştır. Bunun sonucunda da kısa bir süre içinde pek çok parti kurulmuş ve işçiler ile sendikaların eli güçlenmiştir. Bu sırada Yassıada duruşmalarında verilen idam cezaları infaz edilmiş ve ülke bu atmosferin ışığında yaklaşık bir ay sonra, 15 Ekim 1961'de seçimlere gitmiştir. Bu seçimleri DP mirasçısı olduğu iddia edilen Adalet Partisi (AP) kazanmıştır (Saç 2017, 86-95).

Seçimlere kadar olan sürece bakıldığında ordunun demokrasiyi sağlama kisvesi altında meşru yöntemlerle seçilen hükümeti devirdiği, ordu içinde ve sivil kesimde tasfiyeler yaptığı, kendi içerisinde iktidarın akıbeti konusunda anlaşmazlıklar yaşadığı, hukuksuz yargılamalar yapıp bunun sonucunda idamlar gerçekleştirdiği ve darbe olgusuna meşruiyet kazandırmaya çalıştığı görülmektedir. Bu durum daha sonra Yasemin Doğaner'e göre 12 Mart, 12 Eylül ve 28 Şubat müdahalelerinin (darbelerin) önünü açmıştır (Doğaner, İhtilâlin Mantığı 2017, 115).

27 Ekim 1961 tarihinde Cemal Gürsel cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Cumhurbaşkanı Gürsel hükümeti kurma görevini CHP lideri İnönü'ye vermiş ve böylece CPH-AP koalisyonu kurulmuştur (Kuruloğlu 2016, 115-120). Bu koalisyon 22 Şubat 1962'de başarısız bir darbe girişimine tanıklık etmiş, darbecilerin affedilmesi sonucu AP ve CHP arasında münakaşa çıkmış ve böylece koalisyon 30 Mayıs 1962 yılında dağıtılmıştır (Öztan ve Çelik 2017, 155-170). Bunun ardından 2 Haziran 1962'de hükümeti kurma görevi yine İnönü'ye verilmiş ve 25 Haziran'da CHP, Yeni Türkiye Partisi (YTP), Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) ve Bağımsızlar arasında yeni bir koalisyon kurulmuştur (Kuruloğlu 2016, 135-136). Bu koalisyon hükümeti de 21 Mayıs 1963'te bir darbe girişimine tanıklık etmiş, bunun sonucunda olaya karışanlar yargılanmış ve müebbet hapis cezalarının yanı sıra girişimin başını çeken iki isim idam edilmiştir (Öztan ve Çelik 2017, 175-176). Bu dönemde parti içi ihtilaflar, af tartışmaları, Celal Bayar'ın hapisneden tahliye edilmesi ve kabine içindeki kopmalar koalisyon

hükümetini çöküşe götüren başlıca unsurlar olmuştur. 17 Kasım 1963 tarihinde yapılan yerel seçimlerden AP'nin büyük bir zaferle çıkması sonucunda koalisyon, İnönü'nün istifasını vermesiyle sona ermiştir (Kuruloğlu 2016, 165). Üçüncü koalisyon hükümeti yine İnönü önderliğinde 25 Aralık 1963'te kurulmuş ve 415 gün boyunca süren varlığında iki güven oylaması ve bir gensoru önergesi atlatmıştır. Bu süre zarfında 21 Şubat 1964'te İnönü silahlı saldırıya uğramış ve yara almadan olaydan sağ kurtulmuştur. Bu dönemde Kıbrıs sorunu uluslararası bir boyut kazanmış, Türkiye Batılı müttefikleri ile sorunlar yaşamış, ekonomi istenilen düzeye çıkarılamamış ve AP dışındaki partiler yıpranmıştır. Senato seçimlerine doğru giderken AP, CHP hükümetlerini kişilere siyasi ve basın suçları isnat etmekle, ekonomiyi kısır bir döngüye sokmakla ve devamlı sıkı yönetim tedbirlerini sürdürmekle suçlamaktadır. Bu dönemde CHP ve AP arasında sert sözlü atışmalar yaşanmıştır. Seçimlerden bir gün önce AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala kalp krizinden hayatını kaybetmiştir. Bu beklenmedik hadisenin ortasında yapılan seçimlerde AP zafer ipini göğüslemiştir. Böyle bir ortamda her ne kadar siyasetin sivilleştiği algısı oluşsa da gerektiğinde ordunun iktidara müdahale edeceğinin sinyalleri bizzat ordunun başı tarafından gönderilmiştir. Öte yandan 29 Kasım 1964'te Gümüşpala'nın yerini Süleyman Demirel almıştır (Kuruloğlu 2016, 172-187).

Bu başarısız koalisyonları dördüncü bir koalisyon hükümeti takip etmiştir. 20 Şubat 1965'te Suat Hayri Ürgüplü başkanlığında kurulan Dördüncü Koalisyon hükümetinde zaman zaman Kıbrıs ile ilgili tansiyon yükselmiş, daha önce eleştirilen hatalara düşülmüş, söz verilen toprak reformu faaliyete geçirilmemiş; ancak bunun yanı sıra nüfus planlaması ve personel kanunu çıkarılması ve Almanya ile yurt dışında çalışan Türkler için sosyal güvenlik anlaşması imzalanması gibi önemli adımlar da atılmıştır. 10 Ekim 1965 seçimleriyle birlikte iktidarı AP'ye devretmiştir (Kuruloğlu 2016, 194-199). AP bu görevi 12 Ekim 1969 seçimlerine kadar üstlenmiştir (G. Özcan, Altmışlı Yıllarda "Dış" Politika 2017, 237).

Bu dönemde Türkiye siyasi hayatını etkileyen en önemli unsurun küresel gelişmeler olduğu dikkat çekmektedir. Küresel düzeyde ahlaki değerlerin, basmakalıp düşüncelerin, toplumsal cinsiyet algılarının ve dayatmacı toplumsal yapıların sorgulanması yerel düzeyde Türkiye'yi de etkilemiştir. Vietnam ve Cezayir gibi ülkelerde görülen direniş hareketleri, dünyadaki düzenin sahiplerine yönelik düşünceleri altüst etmiştir. Amerikan emperyalizmine karşı gençlerin sloganlar attığı ve NATO'dan

ayrılarak bağımsız bir Türkiye elde edilmesi çağrılarında bulundukları görülmüştür (G. Özcan, Altmışlı Yıllarda "Dış" Politika 2017, 218-220). Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ve Arap ülkeleri ile yakınlaşılırken, halkın ABD karşıtı tutumu Demirel hükümetini zora sokmuştur. 1967 Kıbrıs Buhranı'nın adaya çıkarma yapılmayıp diplomatik yollarla çözülmesi, kamuoyunda ABD baskısının bir sonucu olarak değerlendirilmiştir. Buna müteakip sol kanattan gelen gizli anlaşmalar ve Amerikan üslerine ilişkin eleştiriler hükümeti daha çok çıkmaza sokmuştur. ABD'ye ait 6. Filo'nun zaman zaman İstanbul'a yaptığı ziyaretler Amerikan karşıtlığını tırmandırmış ve insanlar askerlerin karaya çıkmasını engellemiştir. Olayların büyümesiyle gösteriler başka şehirlere sıçramış ve polis ile halk karşı karşıya gelmiştir. Bu sırada yaralananlar olmuş ve en nihayetinde Kanlı Pazar olarak tarihe geçen olayla, Amerikan karşıtlığı halkın birbirine düştüğü bir duruma evrilmiştir (G. Özcan, Altmışlı Yıllarda "Dış" Politika 2017, 243-252).

Bahsi geçen protestoların yanı sıra üniversite işgalleri ve ders boykotları olmuş ve uzun yürüyüşler yapılmıştır. Toplamda dört büyük yürüyüşe sahne olan bu dönemde ilk yürüyüşün sebebi özel yüksekokulları protesto etmek, ikincisinin sebebi bağımlılık ve emperyalizm karşıtlığı, üçüncüsünün sebebi montaj sanayii protesto etmek ve sonuncusunun sebebi kadınların emperyalizm karşıtlığıdır (Atılğan, '68'in Kapıları 2017, 327-333). Öğrencilerin protesto hareketlerinin zirve yaptığı bu dönemde taleplerinin başında; halka dönük eğitim, öğrencilerin yönetimde söz hakkı olması, ekonomik ve toplumsal sorunların çözülmesi ve asistanlık seçimindeki adam kayırmalara son verilmesi gibi konular gelmektedir (Odabaşı 2017, 347).

1968'lerde talepleri olan tek taraf öğrenciler değildir. İşçiler de sendika özgürlüğü, maaşlara zam, iş güvenliği ve ayrımcılığa son verilmesi gibi taleplerle yürüyüşler düzenleyip iş bırakma eylemine gitmiştir. Öte yandan köylüler de eylem rüzgarına kapılarak ağalarına isyan etmiş, ABD'yi protesto etmiş, büyük toprak sahipleriyle çatışmış ve can kayıpları vermiştir (Atılğan, '68'in Kapıları 2017, 337).

12 Mart 1971 Darbesi'ne doğru giderken Demirel hükümeti işçilerin, köylünün ve burjuvazinin desteğini kaybetmekle birlikte, afyon ekimi ile ilgili aralarındaki anlaşmazlık sebebiyle müttefiki ABD'nin de desteğini yitirmiştir. Hükümet kan kaybetmesine rağmen bu dönemde kısıtlamalarını artırmaktan çekinmemiştir (Atılğan, 12 Mart: Kapanan ve Açılan Yollar 2020, 60-62).

23 Eylül 1969'da İstanbul'da başlayan siyasal cinayetler silsilesinde öğrenciler kaçırılmış, işkencelere maruz kalmış ve öldürülmüşlerdir. Faillerin cezasız kalması cesaretlerini artırmış ve devrim gruplarının merkezlerine, öğretim üyelerinin evlerine, öğrenci yurtlarına ve sendika binalarına bombalar yerleştirilmiştir (Atılğan, 12 Mart: Kapanan ve Açılan Yollar 2020, 63). Ocak 1971'e gelindiğinde banka soygunları, polis-öğrenci çatışmaları ve üniversite işgallerinde artış yaşanmaktadır. Darbeye az bir zaman kala dört Amerikan askeri kaçırılmıştır (Kaynar, Anarşinin Türkçesi, Bir Anarşi Lejantı: 3K4F 2020, 155). Tüm bu kaos karşısında hükümetin durumu kontrol altına alamaması ordunun duruma el atmasına sebep olmuştur.

Ordu 12 Mart 1971'de yönetime doğrudan el koymak, partileri kapatmak ve parlamentoyu askıya almak yerine Demirel hükümetinin düşürülmesine yönelik üç maddelik bir muhtıra vermiştir. Bunun üzerine Demirel istifasını vermiş ancak yeni hükümet kurulana kadar mecburen görevde kalmıştır. Bu sırada gelebilecek karşı darbeler için yine orduda bir tasfiye süreci yaşanmıştır (Atılğan, 12 Mart: Kapanan ve Açılan Yollar 2020, 67-68).

26 Mart 1971'de Nihat Erim başkanlığında yeni hükümet kurulmuştur. Bu dönemde solculara karşı operasyonlara ağırlık verilmiş, pek çok ilde sıkı yönetim ilan edilmiş, grevler yasaklanmış, basın özgürlüğü kısıtlanmış ve sosyalistler, aydınlar ve devrimcilere yönelik gözaltı furyası başlatılmıştır (Akça 2020, 107). Hükümetin baskısına karşılık solcular da gerilimi tırmandırmıştır. 17 Mayıs 1971'de kaçırılan İsrail'in İstanbul Başkonsolosu Efraim Elrom'un altı gün sonra ölü bulunması buna bir örnektir (Atılğan, 12 Mart: Kapanan ve Açılan Yollar 2020, 72). Erim, yaşanan sarsıntılar ve hükümet içi anlaşmazlıklar sonucunda istifasını vermiş ancak hükümeti kurma görevi yine kendisine verilmiştir. 11 Aralık 1971'de kurulan 2. Erim Hükümeti parti liderleriyle yaşanan anlaşmazlıklar sonucu kısa bir sürede dağılmış ve yerine Ferit Melen başkanlığında yeni bir hükümet kurulmuştur. Bu hükümet de sadece bir yıl görevde kalmayı başararak yerini Naim Talu tarafından kurulan ve 1973 seçimlerine kadar iş başında kalan hükümete devretmiştir. Bu dönemde kömürden tutun, demire, çimentoya ve gazete kağıdına kadar her şeye fahiş zamlar gelmiştir (Atılğan, 12 Mart: Kapanan ve Açılan Yollar 2020, 69-78).

Sağcılar tarafından "millete lüks" bulunan, ancak solcular tarafından haklarının korunması için savunulan 1961 Anayasası 1974 yılına kadar yedi kez değişikliğe

uğramıştır. Yapılan değişiklikler daha çok, bozulan kamu düzeninin sağlanması adına verilen özgürlüklerin kısıtlanması yönündedir (S. Koca 2020, 87-91).

1973 seçimlerinden sonra 26 Ocak 1974'te CHP, Millî Selamet Partisi (MSP) ile koalisyon kurmuştur (Akça 2020, 111). 5 Mayıs 1972'de genel başkanlık koltuğundan ayrılan İnönü'nün yerine oturan Ecevit, İnönü'den farklı olarak darbeye karşıt bir tutum sergilemiştir. Ayrıca İnönü'nün aksine ABD'yi karşısına almaktan da çekinmemiştir. Nitekim İnönü'nün desteklediği Erim hükümeti ABD ile aralarının bozulmaması için 1971'de afyon ekimini Türkiye'de tamamen yasaklarken, CHP-MSP koalisyonunun ilk işi bu kararı bozmak olmuştur. Bu kararlar birlikte ABD ve Türkiye arasında ipler gerilmiştir (G. Özcan, Yetmişli Yıllarda "Dış" Politika 2020, 274-279). Bu dönemin en önemli gelişmelerinden biri, Yunan Cuntası'nın Kıbrıs'ta Başpiskopos Makarios yönetimini darbeye devirmesidir. Türkiye'ye tanınan garantörlük yetkisi çerçevesinde CHP-MSP koalisyonu Kıbrıs'a müdahale kararı almıştır. Ordunun başlattığı çıkarma harekâtı başarıyla sonuçlanmıştır. Bu başarının kamuoyunda etkisi o kadar güçlüdür ki, CHP yönetiminin iktidara tek başına sahip olma arzusunu perçinlemiştir. Ancak işler CHP'nin arzuladığı gibi gitmemiştir (G. Özcan, 1974 Kıbrıs Bunalımı 2020, 292-300). Ecevit'in istifa ederek erken seçime gitme yaklaşımını diğer partiler desteklememiş ve 200 günden fazla hükümete kalınmasının ardından (Görücü 2020, 354), 1975 yılında AP, MSP, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Cumhuriyetçi Güven Partisi'nden (CGP) oluşan 1. Milliyetçi Cephe (MC) kurulmuştur (Akça 2020, 111).

21 Haziran 1977'ye kadar iktidarda kalan 1. MC Hükümeti'nin ilk önemli adımı, 1974 yılında ABD'nin Türkiye'ye verdiği silahların Kıbrıs'ta amacının dışında kullanıldığı gerekçesiyle (G. Özcan, 1974 Kıbrıs Bunalımı 2020, 302) uygulamaya başladığı silah ambargosuna tepki olarak Türkiye'deki ABD askerî üslerini kapatmak olmuştur (G. Özcan, Yetmişli Yıllarda "Dış" Politika 2020, 283).

1973 yılından itibaren yaşanan petrol bunalımının etkisiyle Türkiye ekonomisinin dış ödemeler dengesi bozulmuş ve ülke ciddi bir ekonomik krize doğru yol almıştır (G. Özcan, Yetmişli Yıllarda "Dış" Politika 2020, 262). Ancak 1. MC hükümetini de kapsayan bu ekonomik krizden ziyade hükümeti o yıllarda daha çok sınıfsal mücadele ve kutuplaşma meşgul etmiştir. Hükümetin kurulmasından kısa bir süre sonra üniversitelerde sağ-sol çatışmaları hız kazanmış ve olaylar sokağa taşmıştır. Bu dönemde yaşanan ülkücü komandolar ve devrimciler arasındaki çatışmalara devlet göz yummuştur.

Bu dönemde komünizmle mücadele öyle bir boyuta varmıştır ki, CHP komünizme hizmet etmekle suçlanmıştır ve bunun sonucunda CHP'nin toplantıları ülkücü komandolar tarafından basılmış ve hatta Ecevit'in de içinde bulunduğu bir otobüse saldırı düzenlenmiştir. Tüm bunlara ek olarak koalisyon partileri arasındaki anlaşmazlık hükümetin sonunu getirmiş ve erken seçim kararı alınmıştır (B. Koca 2020, 387).

5 Haziran 1977 genel seçimlerine doğru giderken ülke Demirel'in deyiimiyle “70 sente muhtaç” bir noktaya gelmiştir (Kuruç 2020, 239). Ancak bu dönemde temel sorun ekonomiden ziyade can ve mal güvenliğinin sağlanamamasıdır. Koca bu dönemin adeta bir “iç savaş görüntüsünü” andırdığını ifade etmektedir (B. Koca 2020, 388). CHP seçimlerden galibiyetle ayrılrsa da Ecevit'in kurduğu Azınlık Hükümeti'nin güvenoyu alamaması üzerine Demirel tarafından 2. MC Hükümeti kurulmuştur. Ocak 1978'te gensoru ile düşürölene kadar iktidarda kalan bu hükümet (Görücü 2020, 359), üniversiteye yapılan saldırılar, silahlı baskınlar, polis-öğrenci çatışmaları ve uçak kaçırmaları gibi olaylara tanıklık etmiştir. Özellikle seçimlerden önce Ecevit'e iki kere ve Demirel ile MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'a birer kez suikast düzenlenmesi (Kaynar, Anarşinin Türkçesi, Bir Anarşi Lejantı: 3K4F 2020, 157) siyasi kutuplaşmanın ne kadar ciddi bir boyuta ulaştığını gözler önüne sermektedir.

Ekonomik krizin daha da derinleştiği; demir, çimento, kâğıt, akaryakıt ve elektrik gibi temel ihtiyaçlara zamların geldiği ve toplumsal şiddetin ayyuka çıktığı bu dönemi (B. Koca 2020, 389), bağımsızların desteğiyle kurulan kırılgan CHP hükümeti ve son olarak da dışarıdan destekli AP Azınlık Hükümeti izlemiş (Akça 2020, 111) ve olayların vardığı nokta, siyasal istikrarsızlık, ekonomik kriz, can ve mal güvenliğinin olmaması gibi sorunlar en nihayetinde 12 Eylül 1980 sabahı darbe yapılmasına sebep olmuştur.

2.2. Çevirmen 'Abdu'l-Kâdir 'Abdelli

'Abdu'l-Kâdir 'Abdelli, 1957 yılında Suriye'nin İdlib kentinde doğmuştur. Küçüklüğünden beri resim çizmeye ilgi duyan 'Abdelli, liseden mezun olduktan sonra Şam Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'ne başvurmuş ancak başvurusu olumsuz sonuçlanmıştır. Bunun üzerine Halep Üniversitesi Fen Bilimleri Fakültesi'ne girmiş ancak beklentilerini karşılamadığı ve hayallerinin peşinden gitmek istediği için buradan

ayrılmıştır. Birden fazla ülkede defalarca kez Güzel Sanatlar Fakültesi'ne girmeye çalışmış fakat başarısız olmuştur. Ancak en nihayetinde kararlılığı, 'Abdelli'yi Türkiye'ye getirmiş ve burada İstanbul Mimar Sinan Üniversitesi Sahne Dekorları ve Kostümü Bölümü'ne girmeye hak kazanmıştır. Mezun olduktan sonra 'Abdelli, memleketi İdlib'e geri dönmüştür. O zamanlar Baas hükümeti altında yaşayan her üniversite mezunu ve tahsilli Suriyeli gibi iş bulma endişesi vardır. Böyle bir ortamda bazı arkadaşları kendisine çeviri işine yönelmesini tavsiye etmiştir. Böylece Abdelli hayatının yeni serüvenine başlamıştır (Orient TV 2017).

Dubai merkezli Orient TV'ye röportaj veren yakın arkadaşı İbrâhîm Ferah'a göre bu dönemde 'Abdelli, İdlib'te Kültür Merkezi Dostları adlı oluşuma katılmıştır. Kültür Merkezi Dostları üyeleri genelde 'Abdelli'nin kardeşi Zafer'in evinde toplanmıştır. Burada üyelerin saatlerce vakit geçirdiğini söyleyen Zafer 'Abdelli, toplantılarda kültürel, sanatsal, toplumsal ve siyasi meselelerin ele alındığını ve bu yüzden devlet tarafından baskılara maruz kaldıklarını ifade etmektedir (Orient TV 2017).

'Abdelli'yi çalışkan, ciddi ve disiplinli biri olarak tanımlayan arkadaşı Ferah, 'Abdelli'nin Türkiye'de yaşamasını Türkçede ustalaşmak için bir fırsat olarak kullandığını ve bazı olaylar ve durumlar sonucu Türk edebiyatına ilgi duyduğunu belirtmektedir. İdlib'te mizahın takdir gördüğü bir çevreden geldiği için Nesin'in kitaplarını okumaya yöneldiğini ve bu noktada Türk edebiyatını Arapçaya aktarmaya ilgisinin oluşmaya başladığını dile getirmektedir (Orient TV 2017).

'Abdelli hayatının bu dönemi ile ilgili verdiği bir röportajda kendisine, 1970'li yıllarda, özellikle Arapların Türk edebiyatına ilgi duymadığı, bilakis Osmanlıları şeytanlaştıran milliyetçi bir dalga varken neden çeviri için Türkçeyi seçtiği sorulduğunda şöyle bir cevap vermektedir:

Türkiye'de eğitim görmem ve Osmanlı tarihi ile Türk edebiyatı ve sanatı hakkında bilgi sahibi olmam sebebiyle, bizim gibi siyasetin haksızlığına uğrayan bu komşumuzun edebiyatını aktarma ihtiyacı hissettim. Osmanlı İmparatorluğu ile Türk devleti arasında ayrım yapmak istedim. Arap okuyucuya Türkiye'nin ekonomik, politik ve en önemlisi sanatsal gerçekliğini tanıtmak amacıyla mizah yazarı Aziz Nesin'den başladım (Suçin 2018, 211).

Hakkında yapılan röportajda ‘Abdelli için, sadece Nesin’in eserlerini çevirmekle kalmayıp Nazım Hikmet ve Yaşar Kemal gibi isimleri seçtiği ve dönemin siyasi durumunun yanı sıra Türkler ile Araplar arasındaki büyük iletişim kopukluğunun, halkların sorunlarına destek vermesiyle bilinen bu isimleri seçmesinde etkisi olduğu söylenmektedir (Orient TV 2017). ‘Abdelli verdiği röportajlardan birinde Muzaffer İzgü’nün kitaplarından birini çevirirken amacının Türk ve Arap toplumunda benzer sorunların olduğunu vurgulamak olduğunu söylemektedir. Bu sorunların, çeviri yaptığında titizlikle harfi harfine çeviri yapmasına rağmen insanların çeviri adı altında onu kendi kitabını yayınlamakla suçlayacak kadar benzer olduğunu ifade etmektedir (Suçin 2018, 208). Dolayısıyla ‘Abdelli’nin edebi çeviri yapmasının arkasındaki sebeplerden biri, bu iki halk arasındaki iletişimsizlik uçurumunu kapatmak ve aslında iki kültürün ve ülkenin benzer yönleri olduğunu göstermektir. Türk gerçekliği üzerinden Suriye gerçekliğine ışık tutmayı da amaçlayan ‘Abdelli, edebi çeviride özellikle mizah çevirisine yönelmesinin sebebini açıklarken, mizahın Nesin’in dediği gibi zalimin karşısında zayıfın silahı olduğunu ve bu yüzden mizahın yapılması gerektiğini söylemektedir. Başta Arap ailesi içindeki sosyal baskı olmak üzere hem siyasi hem de toplumsal baskıcı koşulların mizahın ciddiyete aykırı bir şey olarak görülmesine yol açtığını söyleyen ‘Abdelli, bunun çok ciddi bir yanlış anlaşılma olduğunu çünkü mizahın ciddiyetin doruk noktası olduğunu söylemektedir. Bu yüzden ‘Abdelli’ye göre zayıflar ve ezilenler olduğu sürece mizah var olmalıdır (Suçin 2018, 209). Bu bakımdan, ‘Abdelli aslında kendi ülkesinde mizahın zayıf kullanımından ve ciddiyetsizlik olarak görülmesinden yakınlıkla Arap dünyasındaki bu boşluğu Türk mizahı ile doldurmak istemiştir. ‘Abdelli’yi Türkiye’nin demografik yapısı ve özellikle biraz karmaşık olan Türk kimliği üzerinde gözle görülür bir etkisi olan siyasi ve toplumsal gelişmelerin farkında olan sağduyulu bir çevirmen olarak tanımlayan gazeteci Memduh Ferac en-Nebî, ‘Abdelli’nin Nesin’den başlayıp Pamuk’a kadar çevirdiği eser seçimlerinin, onun her zaman adaletten ve hakikatten yana olan ideolojisini öne çıkardığını ve Suriye devrimi patlak verdiğinde sergilediği tutumun da bunu destekler nitelikte olduğunu söylemektedir (en-Nebî 2017).

‘Abdelli’nin mizaha yatkın bir çevreden gelmesi, başta karikatür olmak üzere sanata duyduğu ilgi, İdlîb’e döndüğünde içinde bulunduğu grubun siyasi baskılara maruz kalması, kendi eserlerinin sansüre takılması, çeviriyi bunu aşmak için kullanması,

gazeteci kimliği ve Suriye devriminde Suriye rejimine karşı muhalif bir tutum sergilemesi aslında “Neden Aziz Nesin?” sorusunu cevaplar niteliktedir.

şair Sũreyya Filiz, ‘Abdelli’yi demokratik gũrũřũyle her zaman dimdik duran ve her şeye muhalif olan biri olarak tanımlamaktadır. ‘Abdelli’nin kendisine, bir dũnem Suriye Devlet Başkanı Beşşar Esed’in çevirmeni olarak çalıştığını ve Esed’in ona sarayında bir oda vermeyi teklif ettiğinde bu odada esir kalarak yaşayamayacağını sũyleyerek bunu reddettiğini anlattığını sũylemektedir (Orient Tv 2017).

‘Abdelli’nin işlerine bakılacak olursa, kısa ũykũler ile eviri işine başlayarak ilk eviri romanını *Zũbũk* ile 1989 yılında vermiştir. İlk baskı 15 bin adet basılmış ve eşsiz bir popũlerlik kazanarak pek çok Arap gazetesinde bahsi geçmiştir. *Zũbũk*’ũn ardından Aziz Nesin’in Asya-Afrika Yazarlar Birliği tarafından ũdũle layık gũrũlmesi vesilesiyle, Asya-Afrika Yazarlar Birliği tarafından ‘Abdelli evirisi ile 1991’de Nesin’in ũykũleri Tunus’ta yayınlanmıştır. ‘Abdelli’nin bu çevirisini, Tũrke-Arapça ve Arapça-Tũrke olmak ũzere 80’e yakın kitap çevirisi izlemiştir. Bu sũrete hem solcu hem de sağcı Tũrk yazarların eserlerini çevirmiştir. Aynı zamanda araştırma ve tarih kitaplarının yanı sıra ũykũ, tiyatro ve roman gibi farklı edebiyat tũrlerinin çevirisine de ilgi gũstermiřtir. ‘Abdelli bu sũreci uezel kılan şeyin Nesin’in eserleri olduğunu sũylemektedir. 13 yıl uezretmenlik yapan ‘Abdelli, Suriye Millũ Eğitim Bakanlığı’nda sanat direktũrũ olarak çalışmıştır. uezte yandan çeviriler yaparken kitap, drama ve resim çevirisine ek olarak binden fazla kũře yazısı kaleme almıştır. Suriye Devrimi’nden sonra daha çok gazeteciliğe yũnelmiřtir. (Suçin 2018, 213). Tũrk siyasi ve toplumsal gerçekliğini televizyon ve sinema aracılığıyla da aktarmaya alışan ‘Abdelli, yirmiden fazla drama eser çevirmiştir. ‘Abdelli, bu dũnemde *el-Cezirũ* gibi yayın kuruluşları tarafından yayınlanan belgesel filmlerinin yanı sıra yaptığı sinema çevirilerine çok fazla değinilmediğinden yakınmaktadır. Bu dũnemde şam Stratejik Araştırmalar Merkezi’nde yıllarca çalışmış ve bu sũre zarfında Tũrkiye meseleleri ve karar alma mekanizması uezine araştırmalar sunmuştur. Ancak bunlar kullanılmamıştır. şam-Ankara ilişkileri balayı dũnemindeyken Suriye’de Ulusal Gũvenlik Dairesi ve Cumhurbaşkanlığı Sarayı’nda çalışmıştır. 2005 yılında Tũrkiye Anayasası’na benzer bir anayasa taslağı sunması istenmiş ancak bu da tozlu raflar arasında kalmıştır (Suçin 2018, 212-214).

‘Abdelli geçim derdi sebebiyle çevirmeye başladığı dizilerle Arapların, Tũrk dizileri ile Tũrk toplumunu tanıması için bir kapı aralamıştır. ‘Abdelli bu dizileri Arap

izleyici kitlesine aktaran önde gelen isimlerden olmuştur. Gümüş ve Kurtlar Vadisi dizileri ‘Abdelli’nin çevirdiği en çok dikkat çeken dizilerdir (Orient Tv 2017). Kültür ve edebiyat hakkında makaleler kaleme almayı çok sevmesine rağmen, Suriye’den ayrılınca yine geçim derdi yüzünden bu iki alanın dışında yazılar yazmak zorunda kalmıştır (Suçin 2018, 9).

Aziz Nesin, Haldun Taner, Orhan Pamuk, Muzaffer İzgü, Yaşar Kemal, Fakir Baykurt, Ayfer Tunç, Orhan Kemal, Murat Tuncel, Elif Şafak, Ahmet Hamdi Tanpınar, İlber Ortaylı ve daha nice Türk yazarı Arap dünyasına kazandıran ‘Abdelli, 2012 yılında ülkesindeki iç savaş nedeniyle Türkiye’ye gelmiş ve yakalandığı kanser sonucu 2 Mart 2017 yılında hayatını kaybederek Adana’ya defnedilmiştir.

2.2.1. Çevirilerin Yapıldığı Dönemde Suriye’nin Durumu

Bu bölümde çevirilerin yapıldığı zaman aralığı olduğu için Suriye Devlet Başkanı Hafız Esed’in iktidardaki son yılları olan 1990-2000 yılları arasına odaklanmakla birlikte, bu dönemde Esed’in gerek dış gerek iç politikada gittiği değişiklikleri anlamak açısından biraz daha geriye gidilerek yönetime geldiği ilk yıllara da değinilmiştir.

Suriye’de 8 Mart 1963 tarihinde Baas Partisi’nin askeri kolu tarafından darbe yapılarak sivil hükümet düşürülmüştür (Gürson 2010, 60). Nusayri (Suriye Alevileri) kabilesinin Numaylatiya kolundan gelen Esed’in de gerçekleştirilmesinde rol oynadığı bu darbe ile ülkede azınlık durumunda olan ve ikincil plana atılmış olan Alevilerin devlet yönetimindeki etkileri Sünnilerin aleyhine olacak şekilde artmıştır. 23 Şubat 1966’da düzenlenen yönetim karşıtı ve parti içi darbeye Esed, Devlet Başkanı Emin el-Hafız’a karşı Salah Cedit’i desteklemiştir. Bunun ardından Hava Kuvvetleri Komutanlığı’nın yanı sıra Savunma Bakanlığı görevini de üstlenen Esed, 1967 yılında İsrail ile yapılan Altı Gün Savaşı’nda Suriye için büyük bir stratejik önemi olan Golan Tepeleri’nin kaybedilmesi sonucunda Cedit ile ters düşmüştür. Aralarındaki iplerin farklı konular yüzünden de gittikçe gerilmesiyle Esed, 1970 yılında ülkeyi kansız bir darbeye ele geçirmiştir (Çimen 2020, 26-30). Esed öncesi ülkenin en büyük sorunu iç istikrarın ve siyasal istikrarın sağlanamamasıdır. Nitekim Aleviler, Dürziler ve kırsal kesimden gelen diğer azınlıkların ayrımcılığa maruz kaldığı ülkede daha önce pek çok darbe görülmüştür

(Gürson 2010, 68). Bu yüzden Esed, tekrar aynı şeylerin yaşanmaması için otokratik bir devlet kurmaya çalışmış; bu doğrultuda Devlet Başkanlığı, Parti Genel Sekreterliği ve Silahlı Kuvvetler Başkomutanlığı gibi önemli görevleri şahsında toplamıştır. İktidarını sağlamlaştırmak adına maiyetini aile ve akrabaları, yakın dostları ve kendi mensup olduğu azınlığın üyelerinden oluşturmuştur (Salık 2016, 53). Yönetimini meşrulaştırmak için bir Halk Meclisi kurmuş, devlet başkanı seçilmek için bir referandum düzenlemiş ve anayasa hazırlatmıştır. Var olan partileri kapatmak yerine bunları Ulusal İlerici Cephe adı altında toplamış ve muhalefetin sesini kontrol etmiştir. Yasama, yürütme, yargı ve güvenlik alanındaki tüm ipleri elinde tutarak siyasi ve kamu alanında tam bir hakimiyet kuran Esed, Sünniler tarafından uzun yıllar gerek siyasi gerek dini gerekse ekonomik olarak ikinci plana atılmış bir dini azınlığın simgesi olarak Suriye'yi diktatörlükle yönetmiştir (Çimen 2020, 30-31). İç politikasını pragmatik bir çerçevede yürüten Esed, İslam dini üzerinden kendisine bir meşruiyet oluşturmak ve çoğunluğunu Sünnilerin oluşturduğu kamuoyu tarafından benimsenmesini sağlamak amacıyla, Nusayriliğin İslam'ın bir kolu olduğuna dair fetva çıkarttırmıştır (Mercan, Suriye: Rejim ve Dış Politika 2012, 70). Müslüman kimliğini her fırsatta göstermeye çalışan Esed, annesinin adına büyük bir cami de dahil olmak üzere ülkenin pek çok yerinde çok sayıda cami yaptırmıştır. En büyük oğlu ve varisi Basil'e 1994 yılında bir araba kazasında hayatını kaybetmesinin ardından yaptırdığı türbe benzeri mezarlık, burada uzun bir süre aralıksız Kur'an-ı Kerim okunması ve Basil'in şehit olarak adlandırılması (Cooke 2007, 10) Esed'in Müslüman kimliğini vurgulama çabalarından biridir.

Öte yandan Esed toplumsal tabanını genişletmek amacıyla 8 Mart darbesi sonrasında kurulan birlikleri ve dernekleri rejimin kontrolü altına almıştır. Bu şekilde toplumun arzularını ve isteklerini devlete iletmek amacıyla kurulan bu örgütler, lidere ve rejime halk nezdinde meşru bir kimlik kazandırma araçlarına dönüşmüşlerdir (Salık 2016, 55).

Esed, çeşitli hizmetlerle köylülerin, işçilerin, memurların ve azınlıkların desteğini ilk başta kendine çekmeyi başarsa da ekonomik dalgalanmalar ve hoşnutsuzluklar zamanla bu desteğin azalmasına yol açmıştır. Bu rahatsızlıkları duyan sadece halk olmamış; Esed yönetimi Alevi subayları tarafından 1972, 1973 ve 1976 yıllarında başarısız darbe girişimlerine tanık olmuş ve en önemlisi de 1983 yılında bizzat Esed'in kardeşi Rıfat Esed bir darbe girişiminde bulunmuştur (Gürson 2010, 69-76).

Rejime yönelik hoşnutsuzluklar zamanla şiddet boyutuna ulaşmış ve kurumlarına bombalı saldırılar düzenlenmiştir. Hava Kuvvetleri Karargâhı, İçişleri Bakanlığı binası ve rejimin sözcülüğünü yapan gazeteler saldırıların hedefi olmuştur. Bununla kalmayarak ordu, istihbarat ve parti üyesi üst düzey isimler de saldırılardan nasibini almıştır. Muhalif Sünni Müslüman Kardeşler Örgütü 1976-1982 yılları arasında rejim karşıtı sayısız eylem yapmıştır (Gürson 2010, 120). 1979'da Halep'teki akademi baskını ve Hafız Esed'e 1980'deki suikast girişiminden örgüt sorumlu tutulmuş ve rejim tarafından kara listeye alınmıştır. Rejim ve örgüt arasındaki gerilimin pik yaptığı Şubat 1982'de Hama kentinde binlerce Müslüman Kardeşler Örgütü üyesi öldürülmüştür (Çimen 2020, 32). Esed'in "İslami kıyafetler giyen ancak Müslüman olmamakla" suçladığı Sünni Müslüman Kardeşler'e (Cooke 2007, 12), yönelik bu katliam öyle derin bir etki bırakmıştır ki, rejim bir daha ciddi toplu bir muhalefetle karşılaşmamıştır (Salık 2016, 59). Bu rejim karşıtı eylemlerin temelinde, Esed'in 1976'da patlak veren Lübnan iç savaşında Filistinlilere karşı Hristiyan Marunilerin yanında yer alması, halkın sıkı bir güvenlik kordonunda tutulması, petrol satışlarındaki gerileme, siyasi elit kesimlerin haksız bir şekilde zenginleşmesi, yolsuzluk, adam kayırma ve birilerine iltimas geçilmesi gibi sorunlar yatmaktadır (Salık 2016, 58). Esed tarafından oluşturulan istihbarat ağındaki birimlerin yozlaşmış olmaları ve sahip oldukları takdir yetkisi ile insanlara istedikleri kadar işkence edip hatta onları öldürmeleri (McHugo 2017, 185), sorunun ne kadar büyük olduğunu göstermektedir.

Miriam Cooke'a göre Esed baskıcı uygulamalarını, 19. yüzyılın ortalarında ve 20. yüzyılda ara sıra güçlendirilen sansür yasalarını daha da sıkılaştırarak oluşturmuştur. Tabu konuları arasında siyaset, ideoloji, din, toplum ve ekonomi gibi alanlarla ilişkili meseleler yer almaktadır. Sansürcüler, Alevilere veya mezhepsel farklılıklara atıfta bulunan her eseri yasaklamıştır. Yazılan ve gösterime sokulan her şey Kültür ve Enformasyon Bakanlığı'na bağlı sansür komitelerine sunulmak zorundadır. Şarkılar, bilimsel programlar, yabancı bilim insanların dersleri ve hatta camilerde okunan Cuma hutbeleri bile onaylanmak zorundadır. Cooke, bu sansür olayının Suriye ordusunun Lübnan iç savaşına müdahalesinin ardından Lübnan'a kadar uzandığını, yayın politikaları beğenilmeyen yayınevlerinin kapatıldığını ve karşı çıkan editörlerin cezalandırıldığını ifade etmektedir. Örneğin bu baskı karşısında Londra'ya kaçan *El-Havadis* gazetesinin bir editörü kısa bir süreliğine ülkeye döndüğünde öldürülmüş ve kalem tuttuğu eli asitle

yakılmıştır. Cooke bu durum için “Mesaj gayet açıktı: Suriyeli veya Lübnanlı hiçbir gazeteci Suriye devletinin uzun kolundan kaçamazdı” ifadelerini kullanmaktadır (Cooke 2007, 9).

Döneme ekonomi penceresinden bakılacak olursa, 1970’lerde iyi giden ekonomi 1970’lerin sonu ile 1980’lerin ortaları arasında kötüleşmeye başlamış ve en nihayetinde ekonomik bunalıma girilmiştir (Gürson 2010, 77). 1986-1987 yıllarında enflasyon rakamları yüzde 100’e ulaşmış, ekonomi yüzde 5 daralmış ve döviz rezervleri dibi görmüştür. Bunun etkisiyle kemer sıkma politikasına geçilmiş ve gerek devlet gerek askeri harcamalarda kısıtlama uygulanmıştır. Bu durum devlet merkezli ekonomiden özel sektör-devlet tabanlı ekonomiye geçilmesine zemin hazırlamıştır. 1990’ların ortasında çeşitli etkenlerle ekonomi zirve yapmışken tekrar hızlı bir şekilde kan kaybetmeye başlamıştır (Eğri 2016, 225).

Tüm bu olumsuzlukların yanında eklemek gerekir ki, Esed ilk kez neredeyse tüm ülkeye eğitim, elektrik ve borulu su sistemi getirmiştir. Bu dönemde bebek ölümlerinde düşüş kaydedilmiş ve ortalama yaşam süresi artmıştır. 1992 yılına gelindiğinde köylerdeki elektrik oranı yüzde 95’e ulaşırken, 1970’lerden önce bu oran yüzde 5’tir. 1990’a gelindiğinde 10 yaşındaki beş kişiden dördü okuma bilmektedir. 1993 yılına gelindiğinde ise okula gitmeyen kızlar olsa da erkeklerin hemen hemen hepsi okula gitmektedir. Bununla birlikte eğitim alanında nicelik artsa da Baas eğitim sistemi sorgulayan değil, boyun eğen zihinler üretme eğilimindedir. Ayrıca kırsal kesimden gelen yoksul insanlar, artık genellikle okur-yazar olmalarına rağmen çaresizce iş bulma umuduyla şehirlere akın etmeye başlamıştır (McHugo 2017, 185-186;202).

Dönemin dış politikasına değinilecek olursa, Esed “geleneksel anlayışın yanı sıra küresel siyasette yer edinebilmek için, çok kartlı, pragmatik, büyük güçler arasında denge gözetken ve manevra kabiliyeti yüksek bir dış politika paradigması benimse”miştir (Mercan, 1970’ten Günümüze Suriye Dış Politikasının Temel Parametreleri 2016, 257). Esed kısa vadede iktidarını koruyacak, orta vadede Golan Tepeleri’ni geri alacak ve bölgesel konumunu genişletecek, uzun vadede ise Suriye liderliğinde bir Arap Birliği oluşturacak şekilde bir dış politika çizgisi oluşturmaya çalışmıştır (Mercan, Suriye: Regim ve Dış Politika 2012, 76). Arap Birliği’ni sağlamanın yolu Arap ülkelerini yanına çekmekten geçeceği için temelde Filistin davasını destekleyip İsrail karşıtı bir tutum sergilemiştir. Ancak Esed, Filistin davasına destek verirken Filistin Kurtuluş Örgütü’nü

(FKÖ) kendi hakimiyeti altına almaya çalışmış, örgütün buna karşı çıkması üzerine ise örgüte yaptığı yardımları kesmiştir (Mercan, 1970'ten Günümüze Suriye Dış Politikasının Temel Parametreleri 2016, 253). Dolayısıyla Esed için önceliğin kendi çıkarları olduğu aşikârdır.

Esed Arap ülkeleri ile yakın ilişkiler kurmaya gayret etmiştir. Bu bakımdan iktidara gelir gelmez Fas ve Tunus ile diplomatik ilişkileri yeniden başlatmıştır. Bu dönemde Ürdün Prensi de Şam'ı ziyaret etmiştir. Esed 1973 yılında Mısır ile İsrail'e sürpriz bir saldırı başlatmış ancak iki ülkenin farklı stratejiler izlemesi sonucu istenen sonuca ulaşamamıştır. Bununla birlikte Golan Tepeleri'nin bir kısmının geri alınması ve Esed'in hitabet gücünü kullanarak savaş sürecini içeride kendi lehine döndürmesi halkının gözünde itibarını yükseltmiştir (Mercan, Suriye: Rejim ve Dış Politika 2012, 79-84). Öte yandan Esed, 1975 yılında Lübnan'da çıkan iç savaşa Lübnan'ın İsrail'in hegemonyasına girmesine müsaade edemeyeceği için müdahale etmiştir (McHugo 2017, 163).

Esed yönetimi ABD, Avrupa devletleri ve bölgedeki ülkelerle inişli çıkışlı ilişkiler yaşasa da Sovyetler Birliği/Rusya ve İran'la genelde istikrarlı bir dış politika çizgisi tutturmuştur (Mercan, 1970'ten Günümüze Suriye Dış Politikasının Temel Parametreleri 2016, 258). Özellikle de Sovyetler Birliği ile yakın ilişkileri olmuştur.

Bu dönemi göz önünde bulundurarak, 1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılmasından Suriye'ye bakıldığında bunun hem dışarıda hem de içeride yarattığı etkiler net bir şekilde görülebilmektedir, ki bunun çalışmanın başında "Neden 1990'lı yıllarda Aziz Nesin'in çevirilerinde patlama yaşanmıştır?" şeklinde sorulan soruya da cevap verir nitelikte olduğu umulmaktadır.

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle Esed rejimi ABD'nin başını çektiği yeni uluslararası düzende kendisine yer edinmeye çalışmıştır. Bu bağlamda 1991 yılında patlak veren Körfez Savaşı'nda Irak'a karşı oluşturulan ABD liderliğindeki uluslararası koalisyonun yanında yer almıştır (Kiraz 2016, 301). Öte yandan bu dönemde İsrail karşıtlığının yerini barış görüşmeleri almıştır. 1992-1995 yılları arasında ABD ve Mısır'ın önyak olmasıyla görüşmeler başlamış ancak başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Yine ABD'nin gözetiminde Cenevre'de Suriye hükümeti ve İsrail hükümeti bir araya gelmiş ancak bu süreç de çıkmaza girmiştir (McHugo 2017, 173-174).

Suriye'deki 90'lı yıllarla başlayan bu değişimi içeriye bakarak değerlendiren Cooke, Romanya'daki ayaklanmaların, rejimin sert söyleminden ve bu söylemin içerdiği kişilik kültüründen bıkmış olan Suriye'de alarm zillerinin çalmasına neden olduğunu söylemektedir. Suriyelilerin Romanya'daki hükümetin düşüşünü Suriye'nin siyasi liberalleşme yoluna potansiyel bir model olarak gördüklerini ifade etmektedir. Bu bağlamda, Doğu Avrupa'daki tek partili sistemlerin çökmesinin yanı sıra Batı siyasi söyleminde demokrasi ve insan haklarının payının artmasının, Esed'i kendine yönelik devrimci emelleri bertaraf etmek için despot imajını yumuşatma zamanının geldiğine ikna ettiği çıkarımında bulunmaktadır. Esed rejiminin kendisini Doğu Avrupa'daki sosyalizmin başarısızlığından uzaklaştırmaya çabaladığından ve bu doğrultuda hükümetin sahte bir özgürlük ve demokrasi imajı inşa ettiğinden bahsetmektedir. Esed'in 1991 yılında serbest girişimcilik sistemine geçildiğini açıklamasını ve İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW) ile Uluslararası Af Örgütü (AI) gibi uluslararası kuruluşların, düzmece duruşmalara katılmayı da içeren inceleme misyonları yürütmesine izin vermesini örnek olarak göstermektedir (Cooke 2007, 16). Esed'in Halk Meclisi'ne girmek için gerekli olan şartları esnetmesi, Müslüman Kardeşler Örgütü üyelerinin de aralarında olduğu siyasi tutukluları serbest bırakması, dini kurumların açılışını kolaylaştırması ve dini metinlerin serbestçe dolaşıma sokulmasına müsaade etmesi diğer örnekler arasında sayılabilir (Salık 2016, 60).

Cooke'a göre 1990'ların ortalarına gelindiğinde Suriye devleti, her şeye gücü yeten ve ilkesiz bir güvenlik teşkilatına sahip değilmiş, insan haklarına saygı gösteriyor, kimseye zulmetmiyor ve hiçbir şeyden korkmuyormuş gibi davranmaya başlamıştır. Doğu Avrupa'da sosyalizmin çöküşü, devletin 1970'ten beri içinde çalıştığı tüm ideolojik çerçeveyi yeniden düşünmeye zorlamıştır. Sovyet tarzı ideolojiler daha kapitalist bir yönetim biçimine nasıl soyunabilir sorusunu kendisine soran rejim, bir taraftan kamusal alan ve özellikle kültürel üretim üzerindeki denetimini sıkılaştırırken, diğer taraftan da bir özgürlük ve demokrasi yanılsaması oluşturarak kendi içinde aslında zıt olan bir girişim başlatmıştır. Baasçı "Birlik, Özgürlük ve Sosyalizm" sloganı sosyalizm vurgusu azaltılarak lanse edilmiştir (Cooke 2007, 68).

Cooke, Esed yönetiminin bu zıt girişimini "ısmarlama eleştirisi" (comissioned criticism) kavramıyla açıklamaktadır. Ismarlama eleştiriyi demokratik bir görünüm yaratmaya yönelik resmi ve paradoksal bir proje olarak tanımlayan Cooke, gerginlik ve

kriz dönemlerinde liderin halkın şikâyetlerini tamamen bastırmaktansa bir emniyet vanasına sahip olmanın daha iyi olacağını düşünerek bu projeyi öne sürdüğünü ifade etmektedir. Böylece rejim, isyana yönelik herhangi bir eğilimi dizginlerken, halk üzerinde kurduğu hegemonyasını sürdürmek için ne kadar eleştiri yayınlanacağına karar vermiştir. Suriyeliler bu sırada nefes aldıklarını düşünmüşlerdir. Onlar için bu aslında sadece adaletsizliğin farkındalığını paylaştıkları bir andır (Cooke 2007, 72). Farkında olmadıkları şey ise rejimin izin verdiği ölçüde nefes alabildikleridir.

Cooke, 1990'larda Suriye'de işin ucu lidere dokunmadığı sürece yazarların istediklerini yazdıklarını ve çözümden ziyade sadece okuyucuların nefeslenecekleri bir alan açtıklarını ifade ederek, bu tür eleştirilerin siyasi muhalifleri uysal bedenlere dönüştürmeye çalışırken devletin bir özgürlük, demokrasi ve sivil toplum yanılması oluşturmaya yardımcı olduğunu belirtmektedir. Cooke'a göre o dönem Kültür ve Enformasyon Bakanlığı sosyal ve politik açıdan hassas birtakım kitaplar yayınlamış ancak bunları açık pazarda dağıtmayıp yabancıların görmesi için Suriye demokrasisi ve vatandaşlık hakları yanılmasını oluşturdukları uzak bölgesel kültür merkezlerine veya Arap kitap fuarlarına göndermiştir (Cooke 2007, 73-75). Yani aslında rejim, kamuoyunda 90'lı yıllardan önceki katı çizgisinden uzaklaştığı algısı oluşturmaya çalışıp sanatçıları ve onlara tanıdığı sözde özgürlükleri meşruiyetini sağlamlaştırma aracı olarak kullanmıştır.

Örneğin bu dönemde başrolde Alevi bir figürün olduğu ve tıpa tıp Esed'in doğduğu eve benzer bir evin çekim alanı olarak kullanıldığı bir film yapılmıştır. Başrolün sürekli geniş ailesine onları ne kadar çok sevdiğini söylerken ellerinde değerli ne varsa çaldığı bu film yasaklanmamış sadece gösterime girmemiştir. Böylece rejim baskıcı olmadığı imajını çizmeye çalışırken, bir taraftan da kontrolü elden bırakmamıştır. Öte yandan gazeteler konut krizi, sokakların temiz olmaması, devletin başarısızlıkları, yöneticilerin yolsuzluğu, yeni burjuvazinin yanlışları gibi konular hakkında yazmaya teşvik edilmiştir. Ancak rejim bu tür konuların tartışılmasına izin verdikten sonra genellikle işlerin yeterince ileriye gittiğine karar verip açılmasına izin verdiği bu boşluğu kapatmıştır (Cooke 2007, 75).

Tüm bu bilgilerin ışığında; Nesin'in eserlerinin çevirisinin 90'lı yıllarda patlama yapmasının arkasında, yaşanan dış gelişmelerin etkisiyle yeni bir imaj çizmeye çalışan Esed rejiminin çabalarının yattığı düşünülmektedir. Nitekim her ne kadar Nesin'in kitaplarında eleştirdiği noktalar dönemin Türkiye'si ile ilgili olsa da iki dönemin

yozlaşma, adam kayırma, baskı, dış meselelerin iç meşruiyeti sağlamlaştırmak için kullanılması, köyden kente göçün oluşturduğu sıkıntılar vb. yönlerden benzeşmesi sebebiyle Suriyeli okuyucu yazılanlarda kendi döneminin sıkıntılarını görebilirdi. ‘Abdelli’nin daha önce bahsettiğimiz bir röportajında gerek siyasi gerek toplumsal yönlerden iki ülkenin benzeştiğini söylemesi ve sansürü atlatmak için Nesin’in eserlerini çevirmeye başlaması bu düşünceyi desteklemektedir. Böyle bir şeyi, 1990’lardan önce yabancı bilim insanlarının derslerini bile kontrol eden bir hükümetin gözden kaçırabilmesi olası değildir. Ancak bahsi geçtiği üzere kendisine meşruiyeti için bir özgürlük paravanı inşa etmeye çalışan rejim, kendi çizdiği sınırlar içerisinde bunu “zararsız” görmüş olmalı ki, o dönemde Nesin’in pek çok eserinin çevirisi yayınlanmış ve açılan bu kısıtlı “özgürlük penceresinden” istifade edilmiştir. Böylece halka nefeslenebileceği bir an verilirken, rejimin de özgürlüğe verdiği sözde değeri göstererek meşruiyetini güçlendirmeye çalıştığı söylenebilir. Buna ek olarak, iki ülkenin diplomatik ilişkilerinin zamanla yumuşaması, çevirmen Ahmet Zekeriya’nın dediği gibi Arap dünyasında bir “Aziz Nesin modasının” başlaması, Nesin’in üslubunun anlaşılır olması vb. faktörler de Nesin’in eserlerinin çevirilerindeki patlamanın sebepleri arasında sayılabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AZİZ NESİN'İN ÖLMÜŞ EŞEK, MEMLEKETİN BİRİNDE, SÛRNAME, TEK YOL ADLI ESERLERİNDEKİ TOPLUMSAL VE SİYASİ MİZAH ÖGELERİNİN ARAPÇA ÇEVİRİLERİNİN İNCELENMESİ

3.1. Romanların Genel Çeviri Durumu

Dört eserin kaynak ve erek metinlerinin karşılaştırmalı incelemesi sonucunda çevirmenin sadık bir çeviri yaklaşımı benimsediği tespit edilmiştir. Örneğin, *Ölmüş Eşek* kitabında geçen “...yedi devletin polisi gelse bunları susturamaz” ifadesini (Nesin, *Ölmüş Eşek* 2020, 10), çevirmen “لا يستطيع إسكاته شرطة سبع دول” (‘. Nesîn, el-Hımâru'l-meyyit 1997, 11) şeklinde birebir çevirmiştir. Aynı şekilde “... hiç kimsenin kılı kıpırdamıyor” (Nesin, *Ölmüş Eşek* 2020, 12) ifadesini “لا تهتز لأحدنا شعرة” (‘. Nesîn, el-Hımâru'l-meyyit 1997, 13) şeklinde veya “... araba bir parmak bile kıpırdamıyordu” (Nesin, *Ölmüş Eşek* 2020, 20) ifadesini “كانت السيارة لا تتحرك حتى بمقدار إصبع” (‘. Nesîn, el-Hımâru'l-meyyit 1997, 23) şeklinde birebir çevirmiştir. Bu ifadeler aynı şekilde Arapçada da kullanıldığı için Arap okuyucu bunları anlamakta zorluk çekmeyecektir. Ancak “Yok deve” (Nesin, *Ölmüş Eşek* 2020, 22) şeklinde abartılı bir söz karşısında kullanılan ifadenin “لا يكون جمل؟! ” (‘. Nesîn, el-Hımâru'l-meyyit 1997, 25) “deve olmasın” anlamına gelecek şekilde, “Yanmıştı” ifadesinin (Nesin, *Ölmüş Eşek* 2020, 27) kendisini yakacaktı “كان سيحرق نفسه” (‘. Nesîn, el-Hımâru'l-meyyit 1997, 31) şeklinde, ya da geçim sıkıntısını anlatmak için kullanılan “... iki yakan biraraya gelmiyor” (Nesin, *Ölmüş Eşek* 2020, 55) ifadesinin “iki yakarı bir araya getiremiyorsun” anlamına gelecek şekilde “انك لم تستطع توصل الرأسين لبعض” (‘. Nesîn, el-Hımâru'l-meyyit 1997, 63) birebir çevrilmesi asıl söylenmek istenen sözün Arap okuyucuya ulaşmamasına sebep olur. Öte yandan çevirmenin yer yer ammice yani halk ağzı ifadelerine de başvurduğu görülmüştür. Örneğin “Nah sana!” (Nesin, *Ölmüş Eşek* 2020, 34) ifadesini umursamama ya da alaya alma durumlarında kullanılan “طرز” (‘. Nesîn, el-Hımâru'l-meyyit 1997, 37) ifadesi ile karşılamayı tercih etmiş ya da “Karman çorman olduk” (Nesin, *Ölmüş Eşek* 2020, 53) ifadesini “çorba gibi olduk” anlamına gelen “صرنا مثل شوربة” (‘. Nesîn, el-Hımâru'l-meyyit 1997, 59) şeklinde ammice ifade ile çevirmiştir. Diğer kitaplarda da bu çeviri yaklaşımını gösteren benzer örnekler tespit

edilmiştir. Cümleler ve dilin daha küçük birimleri için çevirmenin izlediği bu gibi stratejilerin yanı sıra bütün metin için izlediği çeviri yöntemlerine bakıldığında, çevirmenin *Ölmüş Eşek* kitabındaki hikayelerin sırasına sadık kaldığı, olay örgüsünü değiştirmedeği, kişilerin ve yerlerin adlarını olduğu gibi aktardığı ve dipnotlar düştüğü, kitabın türünü değiştirmedeği veya farklı bir amaç güdüldüğü şeklinde bir sonuca ulaşılmasına sebep olacak herhangi bir değişiklik yapmadığı tespit edilmiştir. Yaptığı değişiklikler genelde dilin yapısı ile ilgili gerekliliklerden doğmuştur.

Memleketin Birinde adlı kitabın incelemesine gelince, yukarıdaki tespitler bu kitap için de geçerli olmakla birlikte, Aziz Nesin tarafından Arap okuyucular için 6 Ağustos 1988 yılında yazılmış bir önsöze yer verildiği görülmektedir. Önsözde özetle Nesin, emperyalizmin aldatmacaları ve açgözlülüklerinin Arap ve Türk halkını birbirinden uzaklaştırdığını ve bu yakınlığın tekrar sağlanabilmesi için sadece hükümetler arası ve ticari ilişkilerle sınırlı kalmayıp şiirler, romanlar, hikayeler ve masallar üzerinden iki halkın birbirini tanıması gerektiğini söylemektedir. Kaynak metinde ikinci sırada gelen *Padişaha Giren Kazık* adlı bölüm erek metinde beşinci ve altıncı hikayelerin arasına konulmuştur. Bunun dışında hikayelerin sıralamasında bir değişiklik yapılmamıştır. Bu kitapta da çevirmen özellikle kelime oyunları, mecazi söylemler ve deyimlerin kullanıldığı yerlerde genelde kaynak dilin dilbilgisi yapılarını erek dilde bunlara en yakın dilbilgisi yapılarına dönüştürüp anlamsal kelimeleri bağlam dışında tek tek çevirmiş yani birebir çeviri yapmıştır. Kimi yerlerde de kelimeleri bağlamsal anlamlarıyla vermeye çalışmıştır. Nadiren sadık çevirinin dogmatik yapısından ayrılıp estetik değeri göz önüne bulundurarak anlamsal çeviri yapmıştır. Çevirmen kaynak metne o kadar bağlı kalmıştır ki, kaynak metindeki bir ifadeyi anlaşılmayacağını düşünüp erek dildeki bir ifade ile değiştirdiğinde dipnotta bunu açıklama gereksinimi duyup birebir çeviriden koptuğunu bildirmiştir (‘. Nesîn, *Fî ihda'd-duvel* 1990, 48). *Ölmüş Eşek* ve *Memleketin Birinde* adlı kitaplarda üstü kapalı ifadelerin çok olması, söz oyunlarının yapılması ve deyimlerin çok kullanılması karşısında çevirmenin böyle bir yaklaşım benimsemesi erek metinlerin bu kısımlarının Arap okuyucu tarafından anlaşılmasını güçleştirecek bir noktaya getirmiş ve orijinal metindeki akışkanlığı bozmuştur.

Öte yandan *Surnâme* ve *Tek Yol* adlı kitapların roman olması ve burada ifadelerin ve betimlemelerin daha açık bir şekilde uzun uzun anlatılması çevirmenin erek okuyucuya kaynak metindeki ifadeleri daha anlaşılır bir şekilde iletmesini sağlamıştır.

Zira çevirmenin uzun ve betimleyici cümleleri Arapçaya çevirmekte zorluk çekmediği tespit edilmiştir. Bunda, Arapçanın zaten uzun cümleleri kaldırabilecek bir yapısının olmasının etkili olması olasıdır. Bununla birlikte, çevirmen kitaptaki karakterlerin iç dünyasının ve olayların geçtiği yerlerin betimlenmesini Arapçaya başarılı ve akışkan bir şekilde aktarsa da yer yer deyimse ve iletişimsel eşdeğerliği sağlamakta zorlanmıştır. Çevirmenin *Tek Yol*'da "... boynuz sonradan çıkar ama kulağı geçer demişler" (Nesin, *Tek Yol* 2021, 67) atasözünü "القرن ينبت بعد الأذن، لكنه يتجاوزها" şeklinde birebir çevirmesi buna bir örnektir.

Çevirmen *Surnâme* ve *Tek Yol* adlı kitaplardaki bölümlerin de sıralamasına, kişi ve yer adlarına ve olay örgüsüne diğer iki kitapta olduğu gibi bağlı kalmıştır. Ancak sadece *Surnâme* adlı kitabın *Bu Bölüm, Berber Hayri'nin Asılma Şenliğinin İkinci Gününde, Resmî İşlemlerin Nasıl Düzenlendiği ve Asılma Töreninde Hazır Bulunmaları Gerekenlere Çağrılıkların Nasıl Yazılıp Gönderildiği, Onları Bildirir* başlıklı bölümünde kutsal ve dinsel günlerde idamın yasak olmasının ironik bir şekilde anlatıldığı bir buçuk sayfalık bir kısmının çıkarıldığı tespit edilmiştir. Diğer kitaplarda da din mizaha pek çok kez konu edilmiş ve çevirmen bunları çevirmişken, çevirmenin sadece burayı çıkartması dikkat çekicidir.

Kitaplar üzerinde yapılan tahliller sonucu, yazarın kendisinin de ifade ettiği üzere kaynak metinlerin genel amacı, Türk toplumunu yaşadığı siyasi ve toplumsal sıkıntılar karşısında mizah yoluyla uyandırmaktır. Öte yandan daha önce hayatının anlatıldığı kısımda açıklandığı gibi çevirmenin amacı geçimini sağlamak, iki toplumu ve kültürü birbirine yakınlaştırmak ve iki toplumun benzer sorunlara sahip olduğunu göstermek, sansürü aşmak ve Türk toplumunun sorunları üzerinden Suriye toplumunun sorunlarını açığa çıkarmaktır. Çevirmen bu amaçları doğrultusunda kaynak odaklı bir çeviri yaklaşımı benimsemiştir. Ancak iki kültürü yakınlaştırmada böyle bir yaklaşım izleyip kaynak kültürü erek kültüre kazandırmaya çalışsa da bunun bazen erek kitle tarafından alınamadığı düşünülmektedir. Nitekim örneğin kaynak dildeki "iki yakası bir araya gelmemek" deyimini olduğu gibi aktarıp erek kültüre kazandırmaya çalışsa da herhangi bir açıklama yapmadığı için bu erek okuyucunun zihninde bir şey canlandırmayacaktır. Bu bakımdan çevirmenin metne yüklediği iletişimsel işlevler ile erek kitlenin metne yüklediği işlevler farklı olabilir. Öte yandan siyasi ve toplumsal sorunların ironik bir

şekilde ele alındığı yerlerde kaynak dile oldukça bağlı kalması sonucu çevirmenin erek kitleye mesajı aktarmada zaman zaman yetersiz kaldığı tespit edilmiştir.

Çevirmenin ortaya çıkarabildiği kadarıyla gönderenin iletişimsel niyetlerine saygı duymasını zorunlu kılan ve işlevselciliği farklı kültürlerle özgü çeviri anlayışlarını dikkate alan anti-evrenselci bir modele dönüştüren Nord'un "işlev artı bağlılık" modeli açısından değerlendirildiğinde, çevirmenin yazarın iletişimsel niyetlerine saygı duymaya çalışmak adına oldukça sadık bir çeviri anlayışı benimsemesinden ötürü, kaynak metnin siyasi ve toplumsal tabakayı mizah aracılığıyla eleştirerek farkındalık uyandırmak gibi iletişimsel hedeflerinin erek metinde bazı yerlerde anlaşılmaz kaldığı tespit edilmiştir. Zira mecaz anlamlar, ironik mesajlar veya üstü kapalı göndermeler erek metinde işlevsiz kalmıştır.

Diğer yandan bağlılık anlayışı çerçevesinde de çeviri sürecindeki ortaklarına (kaynak metin göndericisi, hedef metin muhatapları ya da çeviri başlatıcısı) bağlılığını bozmaktan ve güven ilişkisini zedelemekten endişe duyarak *Memleketin Birinde* adlı kitabın sadece bir kısmında birebir çeviri yapmadığında bunu dipnot düşüp erek okuyucuya bildirme gereksinimi duymuşken; kaynak dildeki bazı deyimleri ve mecaz ifadeleri erek dildeki ifadelerle değiştirdiği diğer kısımlarda bunu dile getirmemiş ya da yukarıda bahsi geçtiği üzere *Surnâme* adlı kitaptaki metnin bir kısmını çıkardığında bunu bildirme gereği duymamıştır. Bu bakımdan yer yer çevirideki ortaklarına bağlı kalmış yer yer de kalmamıştır denilebilir.

Gelecek kısımda dört eserin çevirisinden toplumsal mizah için beşer örnek ve siyasi mizah için beşer örnek alınmış olup toplamda kırk örnek verilmiştir. Kronolojik bir sıralamayla ilk olarak 1957 basımlı *Ölmüş Eşek*, ikinci olarak 1958 basımlı *Memleketin Birinde*, üçüncü olarak 1976 basımlı *Surnâme* ve 1978 basımlı *Tek Yol* kitaplarından örnekler verilmiştir.

3.2. Romanlardaki Toplumsal Mizah Ögelerinin Arapça Çevirilerinin İncelenmesi

Tablo 4: Örnek İnceleme 1

Kaynak Metin	Erek Metin
Bencileyin yoksulların yaşarken yerini dolduruyorlar, kendi yerimizi bile bize (Nesin, Ölmüş Eşek 2020, 7)	الأنانيون يملؤون أمكنة المحرومين والفقراء الأحياء ولا يتركون لنا حتى مكاننا في الحياة. ولا أدري كيف لا ('. Nesîn, el-Hımâru'l-meyyit 1997, 7)

Tablo 3: Örnek İnceleme 1 – devam

Kaynak Metin	Erek Metin
birakmıyorlar da, öldüğümüz zaman nedense bir türlü yerimizi dolduramıyor, boş bırakıyorlar. (Nesin, Ölmüş Eşek 2020, 7)	يستطيعون – ولا بأية وسيلة – تعبئة مكاننا بعد موتنا فيتركونه فارغا!! (. Nesîn, el-Hımâru'l-meyyit 1997, 7)

Burada yazar, toplumdaki yoksulların hakkının yenmesini ve zenginlerin bencilliğini ironik bir şekilde anlatmaktadır. Çevirmenin “bencileyin” ifadesini yanlış anlayarak ya da kasıtlı olarak “الأنانيون” yani “benciller” şeklinde çevirdiği görülmektedir. “Yerini” ifadesini yer değiştirme stratejisi ile tekilden çoğula çevirmiş ve aynı şekilde zarf fiil olan “yaşarken” ifadesini yoksulların sıfatı haline getirmiştir. Yoksullar ifadesini çevirirken “الفقراء” karşılığına ek olarak “المحرومين” ifadesini de ekleyip genişletme stratejisinden yararlanmıştır. Kaynak metinde tek cümle varken çevirmen cümleyi ikiye bölmeyi tercih etmiştir. Kaynak metindeki “öldüğümüz zaman” ifadesinden noktaya kadar olan kısmı “ölümümüzden sonra nasıl -hiçbir şekilde- yerimizi dolduramıyor, boş bırakıyorlar anlamıyorum” anlamına gelecek şekilde “ولا أدري كيف لا يستطيعون – ولا بأية وسيلة – تعبئة مكاننا بعد موتنا فيتركونه فارغا” ifadeleriyle çevirmiştir. Kaynak ifadedeki ironiyi okuyucuya hissettirmek için cümlelerin sonunda iki tane ünlem işareti kullanmıştır. Burada çevirmenin zıtlık bildiren “da” bağlacını erek metinde yansıtmayıp cümleyi ikiye bölmesi veya “bencileyin” ifadesini “benciller” olarak bilerek ya da bilmeyerek değiştirmesi göz önüne alındığında, anlamsal çeviri yaptığı söylenebilir.

Tablo 5: Örnek İnceleme 2

Kaynak Metin	Erek Metin
- Yahu, biz nasıl insanlarız be! diye bağırды, adam gözümüzün önünde ölüyor da, hiçkimsenin kılı kıpırdamıyor. Başka birisi, - Doğru, dedi, memlekette insan kalmamış namussuzum. (Nesin, Ölmüş Eşek 2020, 12)	صاح (...): - أي جنس بشري نحن يا هو...؟- يموت الرجل أمام أعيننا ولا تهتز لأحدنا شعرة. قال الآخر: - صحيح. أكون سافلاً إذ كان قد بقي في هذا الوطن صاحب شيء من إنسانية. (. Nesîn, el-Hımâru'l-meyyit 1997, 13)

Kaynak metnin bu kısmında, başkahraman eşek ölmüş vaziyette bir hendekte yatarken insanların başına toplandığı, hiç kimsenin yardım etmediği ama herkesin de birbirinden şikayetçi olduğu ironik bir şekilde anlatılmaktadır. Toplumun bu yönünün

mizahi bir dille işlendiği bu kısmın çevirisinde çevirmenin, Arap halkının sokak dilinde de aynı şekilde kullandığı “yahu” kelimesini okunduğu gibi aktardığı, “biz nasıl insanlarız be!” ifadesini “ne cins bir insanız biz” anlamında “أي جنس بشري نحن” şeklinde çevirdiği ve ünlem işareti yerine iki çizgi arasında soru işareti şeklini kullandığı görülmektedir. Ayrıca “gözümüzün” önünde ifadesini çoğul yaparak yer değiştirme stratejisine başvurmuştur. Türkçedeki “kılı kıpırdamamak” deyimini olduğu gibi çevirmiştir. Bu deyim Arapçada da bu şekilde kullanıldığı için burada kültürel eşdeğerlik stratejisinden yararlandığını söylemek mümkündür. Mecaz anlamda kullanılan “insan kalmamış” ve “namussuzum” ifadelerinin yer aldığı cümleyi düzeltme stratejisinden yararlanarak “أكون سافلاً إذ كان قد بقي” şeklinde çevirip ironiyi korumuştur. Bunun dışındaki ifadeleri birebir çevirmiştir. Bu örnekte de çevirmenin gerek cümle yapısını değiştirmesi gerek bağlamsal anlamı vermesi ve böylece mizahi üslubu yansıtmaları açısından anlamsal çeviri yaptığı söylenebilir.

Tablo 6: Örnek İnceleme 3

Kaynak Metin	Erek Metin
Ben sana bişey söyleyeyim mi, böyle eceliyle ölmüş olanı seyir hiçbir şeye benzemiyor, bunun hiç heyecanı yok, herif asılacak ki, işte o zaman seyret, ne zevk... (Nesin, Ölmüş Eşek 2020, 17)	أتريد أن أقول لك شيئاً؟ ليست الفرجة لمن يموت بأجله هكذا أية قيمة. وليس لها أية بهجة. لينفذ الإعدام. عندها تصبح للفرجة متعة. (‘. Nesin, el-Hımâru'l-meyyit 1997, 19)

Kaynak metnin basıldığı dönemde halka açık yerlerde idam cezalarının infaz edildiği göz önünde bulundurulursa, yazarın, insanların toplanıp asılan kişileri izlemekten zevk almasını ve bundan haz duymasını ironik bir şekilde eleştirdiği anlaşılmaktadır. Çevirmen burada “Ben sana bişey söyleyeyim mi” ifadesini “أتريد أن أقول لك شيئاً؟” şeklinde çevirip “istemek” fiilini dahil ederek genişletme stratejisinden yararlanmıştır. “Hiçbir şeye benzemiyor” ifadesini “ليست (...) أية قيمة” şeklinde “hiçbir değeri/kıymeti yok” anlamında çevirmiştir. “Heyecan” kelimesi için de “haz, keyif, sevinç” anlamlarına gelen “بهجة” kelimesini kullanarak eş anlamlılık stratejisine başvurmuştur. “Herif asılacak ki, işte o zaman seyret, ne zevk...” şeklindeki ironik ünlem cümlesi ikiye bölünerek “لينفذ الإعدام. عندها تصبح للفرجة متعة” şeklinde fiil cümlesine çevrilmiştir. Böylece çevirmen cümlelerin yapısını değiştirerek düzeltme stratejisinden yararlanmıştır. Burada da çevirmenin anlamsal çeviri yaptığı söylenebilir.

Tablo 7: Örnek İnceleme 4

Kaynak Metin	Erek Metin
En dıştaki çemberde yaşlılarla kadınlar var. Onlar da kahve dövücünün hık deyicisi olarak kışkırtıcı sesler çıkarıp sözde arabayı itenleri coşturuyorlar. (Nesin, Ölmüş Eşek 2020, 22)	وفي الدائرة الخارجة، النساء والشيوخ... وهم يخرجون صوت، هيه... هيه، مثل الصوت الذي يخرج دقاق القهوة - على زعمهم - أنهم يحمسون دافعي السيارة. (. Nesîn, el-Hımâru'l-meyyit 1997, 24)

Kaynak metinde bozuk bir arabayı sanki büyük bir güçle itiyormuş gibi ses çıkaran ancak arabayı bir milim bile kıpırdatamayan kişiler anlatılmaktadır. Bu şekilde toplumda bir işin yapılmasını isteyen ama elini taşın altına koymayan kesimler alaycı bir ifadeyle eleştirilip gün yüzüne çıkarılmak istenmiştir. Kaynak metindeki deyimden çıkış noktası için anlatılan hikâyeye göre, bir gün bir kahve dövücü havanda kahve tanelerini büyük bir zahmetle öğütürken karşısına bir genç geçerek her tokmağı indirdiğinde hık der ve bu şekilde kendisine yardım edip işini hafiflettiğini söyler. Kaynak metinde yazar, halkın bu yönünü deyimdeki duruma benzeterek mizahi bir şekilde ele almaktadır. Burada çevirmen, “onlar da kahve dövücünün hık deyicisi olarak kışkırtıcı sesler çıkarıp” ifadesini “kahve dövücünün çıkardığı ses gibi hıh...hıh sesi çıkarıyorlar” anlamına gelecek şekilde “و هم يخرجون صوت، هيه... هيه، مثل الصوت الذي يخرج دقاق القهوة” ifadeleriyle çevirmiştir. Burada kaynak metindeki “kışkırtıcı” ifadesi çıkarılmış ve deyim olduğu gibi aktararak herhangi bir kültürel eşdeğerlik kullanılmamıştır. Bu da kaynak metindeki mizahi değerin erek metinde kaybolmasına sebep olmuştur. Diğer ifadeler de birebir şekilde çevrilmiştir. Genel olarak bakıldığında çevirmen bu örnekte sadık çeviri yönteminden yararlanmıştır.

Tablo 8: Örnek İnceleme 5

Kaynak Metin	Erek Metin
- Bunlar da artlarına rahat batan, o biçim avrat çocukları olup havadan para kazanan, baba parası yiyen canlı belalardır. Gayetle hızlı yaşarlar... Neden mi hızlı yaşarlar? Çünkü bu memlekette ancak bin kişide bir kişi yaşar, geri kalanı yaşamaz, ama yaşadığını sanır. İşte o bir kişi, yaşamayan bin kişinin yerine de yaşadığı için bin kişilik birden yaşar; yani çok hızlı... (Nesin, Ölmüş Eşek 2020, 45)	- أولئك البليات ذوو الأرواح، الذين يربون على دلال أمهاتهم وصراف نقود أبائهم التي تأتيهم من دون تعب. يعيشون بأقصى سرعة... لماذا يعيشون بسرعة؟... في الألف شخص في هذه الدولة يعيش واحد فقط ويظن الباقي أنهم يعيشون. هذا الواحد سريع جدا لأنه بدل من ألف... (. Nesîn, el-Hımâru'l-meyyit 1997, 51)

Yolda çok hızlı bir şekilde araba süren kişilerden bahsedildiği bu kısımda aslında toplumdaki eşitsizlik vurgulanmaktadır. Çok zengin kişilerin olduğu, bu kişilerin sayılı olduğu ve hiçbir emek harcamadan rahat bir şekilde yaşamlarını sürdüğü ancak buna karşılık, toplumun diğer kesimlerinin yaşayan ölümler gibi olduğu mizahi bir dille anlatılmaktadır. Toplumsal mizahın çarpıcı örneklerinden biri olan bu kısmın çevirisinde çevirmen, “artlarına rahat batan, o biçim avrat çocukları” kısmını çıkarıp yerine “anneleri tarafından şımartılarak büyütülen” anlamındaki “الذين يربون على دلال أمهاتهم” ifadelerini koymuştur. Böylece eksiltme ve genişletme stratejisinden yararlanmıştır. “Havadan para kazanan, baba parası yiyen” kısmını “kendilerine zahmetsiz gelen babalarının paralarını harcayan” anlamındaki “صرف نقود آبائهم التي تأتيهم من دون تعب” ifadesini kullanarak çevirmiştir. Böylece “havadan” ifadesini eş anlamlılık stratejisi ile çevirmiştir. “Geri kalanı yaşamaz, ama yaşadığını sanır” ifadesinden “yaşamaz” fiili çıkarılarak “يظن الباقيون” şeklinde çevrilmiştir. “İşte o bir kişi, yaşamayan bin kişinin yerine de yaşadığı için bin kişilik birden yaşar; yani çok hızlı...” ifadesinde sadık çeviri yaklaşımından uzaklaşan çevirmen, çoğu kelimeyi çıkarıp “هذا الواحد سريع جدا لأنه بدل من ألف” şeklinde eksiltme stratejisiyle çeviri yapmıştır. Bunun ışığında kaynak metindeki ironinin erek metne zayıf bir şekilde aktarıldığı söylenebilir.

Tablo 9: Örnek İnceleme 6

Kaynak Metin	Erek Metin
O ülkede her kişi salt kendi çıkarında olup, “Gemisini kurtaran kaptan, sen çuval giy ben kılaptan,” diyerek kimse kimseyi düşünmezdi. Her koyun kendi bacağından asılır, her eşek kendi ayağından nallanır, “Bana ne gerek, baklava börek...” deyip, her kişi karnı tok, sırtı pek olunca, herkesleri de kendi gibi sanırdı. (Nesin, Memleketin Birinde 2020, 23)	كان سكان تلك الدولة يقولون: «القبطان منقذ سفينته، فاليس أنت الخيش، لأليس أنا القماش المذهب». لا يعملون ولا يفكرون إلا لأنفسهم وبأنفسهم. كل شاة برجلها تناط، وكل حمار من حافره يُحذى. (. Nesin, Fî ihda'd-duvel 1990, 30)

Toplumdaki bencilliğin ve herkesin kendi çıkarını düşünmesinin ironik bir şekilde söz oyunları ile işlendiği bu kısımda çevirmen “o ülkede her kişi salt kendi çıkarında olup” kısmını çıkarmıştır. “Gemisini kurtaran kaptan, sen çuval giy ben kılaptan” sözlerini erek dile birebir çevirmiştir. Burada hem ilk cümleyi çıkarması hem de içinde bulunduğu zor bir durumdan kendisini ve yakınlarını kurtaran kişiler için kullanılan “gemisini kurtaran kaptan” deyimini birebir çevirmesi sebebiyle bundan sonra gelen “sen

çuval giy ben kılaptan” sözündeki ironi de anlamını yitirmiş bulunmaktadır. Zira yazar burada bir kişinin karşısındakine kötü bir şeyi layık görürken kendisine daha güzelini hak görmesini alaylı bir şekilde ele almaktadır. “Kimse kimseyi düşünmezdi” ifadesinin “sadece kendileri için çalışır, kendilerini düşünürler” anlamına gelecek şekilde “لا يعملون” şeklinde çevrilip ekleme stratejisinden yararlanıldığı görülmektedir. “Her koyun kendi bacağından asılır” atasözü birebir çevrilmiştir. Bu atasözü Araplarda da bu şekilde kullanıldığı için çevirmen kültürel eşdeğerlik stratejisinden yararlanmıştır. “Her eşek kendi ayağından nallanır” ifadesinin “وكل حمار من” şeklinde birebir çevrildiği görülmektedir. Buradaki “يحدى” kelimesinin basım hatasından dolayı bu şekilde yazıldığı, aslında çevirmenin “يحدى” fiilini kastettiği düşünülmektedir. Çevirmen bu ifadelerin dışındaki ifadeleri çevirmemiştir.

Tablo 10: Örnek İnceleme 7

Kaynak Metin	Erek Metin
Çung’un hırsızlıktaki maharetinin bu kadar takdir edilmesinin önemli bir sebebi vardı. Kung-Su kasabasında hırsızlık etmeyen insanın on paralık itibarı yoktu. Çalmak ayıp değildi. Ayıp olan, çalarken yakalanmaktı. Hırsızlık sırasında yakalananlar, bütün kasabada beceremedikleri, işi yüzlerine gözlerine bulaştırdıkları için rezil olurlardı. O kadar ki hırsızlık yapmayan erkeğe, karısını geçindiremez diye kız vermezlerdi. (Nesin, Memleketin Birinde 2020, 57)	كان ثمة سبب مهم لتقدير مهارة شونغ بالسرقة. لم يكن يقام أي اعتبار للإنسان الذي لا يسرق في بلدة كونغ-صو تلك. السرقة بذاتها ليست أمراً معيباً، المعيب هو أن يُضبط المرء أثناء قيامه بالسرقة، إذ ذاك يتبهذل اللص أمام أهل البلدة ولا يعود يستطيع أن يوقع نفسه تحت أنظارهم، لكونه لم ينجح في عمله. لقد وصلوا إلى حد أن لا يزوجوا بناتهم للشباب الذي لا يسرق باعتبار أنه لا يستطيع الإنفاق على بيته. (Nesin, Fî ihda'd-duvel 1990, 40)

Kaynak metinde sürekli hırsızlık yapan bir kedinin bu hallerini muziplik olarak gören kasaba sakinlerinden bahsedilmektedir. Yazar bu hikâye ile toplumda her kesimin hırsızlık yaptığını, itibarın hırsızlıkla kazanıldığını, yakalanmadığı sürece bunun bir problem olmadığını ve rezilliğin birinin malına göz dikmek değil de hırsızlık yaparken yakalanmak olduğunu alaylı bir üslupla anlatmak istemektedir. Çevirmen ilk cümledeki “bu kadar” ifadesini çıkarmıştır. “Hırsızlık etmeyen insanın on paralık itibarı yoktu” şeklindeki isim cümlesini “لم يكن يقام أي اعتبار للإنسان الذي لا يسرق” şeklinde fiil cümlesine dönüştürerek yer değiştirme stratejisinden yararlanmıştır. “On paralık itibar” şeklindeki mecazi ifadeyi “أي اعتبار” şeklinde çevirerek eş anlamlılık stratejisinden yararlanmıştır. “Çalmak ayıp değildi. Ayıp olan, çalarken yakalanmaktı” ifadesini birebir çevirmiştir. “Hırsızlık sırasında yakalananlar, bütün kasabada beceremedikleri, işi yüzlerine gözlerine

İz ذاك يتجهل اللص أمام أهل البلدة ولا يعود يستطيع أن “bulaştırdıkları için rezil olurlardı” ifadesini “يقع نفسه تحت أنظارهم، لكونه لم ينجح في عمله” şeklinde çevirmiştir. “Hırsızlık sırasında yakalananlar” ifadesini çevirmeyerek bunun yerine “إذ ذاك” ifadesini kullanmıştır. Buna göre, “beceremedikleri, işi yüzlerine gözlerine bulaştırdıkları için” ifadesini eksiltme ve eş anlamlılık stratejilerinden yararlanarak “لكونه لم ينجح في عمله” şeklinde çevirmiştir. يتجهل اللص أمام أهل البلدة ولا يعود يستطيع أن يقع “bütün kasabada (...) rezil olurlardı” ifadesini “يقع نفسه تحت أنظارهم” şeklinde çevirmiş ve ekleme stratejisinden yararlanmıştır. Burada eklediği “ولا يعود يستطيع أن يقع نفسه تحت أنظارهم” ifadesi “karşılarına çıkacak yüzü bulamazdı” ya da “gözlerinde bir itibarı” kalmazdı anlamına gelmektedir. “karısını geçindiremez diye” ifadesini “evini geçindiremez diye” anlamına gelecek şekilde “باعتبار أنه لا يستطيع الإنفاق على بيته” çevirerek eş anlamlılık stratejisinden yararlanmıştır.

Tablo 11: Örnek İnceleme 8

Kaynak Metin	Erek Metin
- Bayım, dedi, siz bu maymunun sözlerine inandınız mı? Rica ederim, şu surata bakın! Kaşına, gözüne bakın. Maymundan kalır yeri var mı? Bunda hiç insan suratı var mı? Bunun insanlıkla bir ilgisi kalmış mı?	- يا سيدي! وهل صدقتم كلام هذه القردة؟ أرجوكم انظروا إلى هذا الوجه.. انظروا إلى تفاصيل وجهها، هل فيها شيء لا يشبه القردة؟ أليس هذا وجه قردة الخالق الناطق؟ وهل بقيت بينها وبين الإنسانية صلة؟
(Nesin, Memleketin Birinde 2020, 97)	(‘. Nesîn, Fî ihda'd-duvel 1990, 73)

Metnin bu kısmında bir kadının kendisini dönem dönem yıldızı parlayan kişilere benzetmesi anlatılmaktadır. Ancak kadın bu durumu o kadar abartmıştır ki, en sonunda insana benzeyen bir yanı kalmayarak maymuna dönüşmüştür. Bunun sonucunda da bir sirkin kafesine kapatılmıştır. Burada toplumdaki bazı kesimlerin çıkan akımlara nasıl kapıldığı ve en sonunda kendilerini kaybettiği ironik bir şekilde ele alınmaktadır. Çevirmen burada “kaşına, gözüne bakın” ifadesinde “kaş ve göz” kelimelerini çıkartıp yerine “detaylar” kelimesini ekleyerek “انظروا إلى تفاصيل وجهها” şeklinde bir çeviri yapmıştır. Kaş ve göz yüzün detayları olduğu için çevirmenin burada bu kelimelerin eşdeğeri olarak “detaylar” ifadesini kullanarak eş anlamlılık stratejisini uyguladığı görülmektedir. “Birinden aşağı kalır yanı olmamak” deyiminden oluşturulan “Maymundan kalır yeri var mı?” cümlesini “maymuna benzemeyen bir şeyi var mı?” anlamındaki “هل فيها شيء لا يشبه القردة؟” ifadeleriyle çevirmiştir. “Bunda hiç insan suratı var mı?” ifadesi için düzeltme stratejisinden faydalanıp cümlelin perspektifini değiştirerek “Bu tıpatıp bir maymun suratı değil mi?” anlamındaki “أليس هذا وجه قردة الخالق الناطق؟”

ifadelerini kullanmıştır. Burada vurguyu artırmak için “tıpatıp” anlamındaki “الخالق الناطق” kelimesini eklemeyi tercih etmiştir. Geri kalan kısımları birebir çevirmiştir. Çevirmenin burada anlamsal çeviri yönteminden yararlanarak ironiyi koruduğu görülmektedir.

Tablo 12: Örnek İnceleme 9

Kaynak Metin	Erek Metin
- Aman padişah efendim, demiş, size en büyük hizmeti eşek kullarınız yapmıştır. Eğer benim gibi binlerce eşek kulun olmasaydı, sen hiç taht üzerinde oturabilir, saltanat sürebilir miydin? Dua et biz eşek kullarına. Bizim gibi eşekler sayesinde, sen de böyle saltanat sürüyorsun.	- رحماك مولاي السلطان. إن أعظم الخدمات هي تلك التي نقدم إليكم من رعاياكم الحمير. فلو لم يكن الألوفا من الحمير مثلي بين رعيكم، أفكنتم تستطيعون الجلوس على العرش؟ هل كانت استمرت سلطنتكم؟ احمد ربك على كون رعيكم حميرًا مثلي تمامًا، ومن ثم على استمرار سلطنتكم. أيقن السلطان أن الحمار الذي أمامه لن يرضى بوسام من التناك كغيره، فقال:
Padişah karşısındaki eşeğin öyle her eşek gibi teneke nişanla gözü doymayacağını anlamış,	- ايه، يا مواطني الحمار. ليس عندي وسام يليق بخدماتكم الجليلة، لذا أمر بأن يُقدَّم لك عدل من التبن يوميًا من إسطل القصر. كُلْ كُلَّ حتى تستمر سلطنتي.
- Ey eşek kulum, demiş. Senin bu çok yüksek hizmetini karşılayabilecek bir nişanım yok. Sana ölünceye kadar beylik ahırından hergün bir çuval saman bağladım. Ye ye, saltanatım için durmadan anır!...	(‘. Nesîn, Fî ihda'd-duvel 1990, 78)
(Nesin, Memleketin Birinde 2020, 101)	

Kaynak metinde mecazi olarak ahmak anlamına gelen eşek kelimesi kullanılarak toplumda akıllarını kullanmayan insanlar sebebiyle hak etmeyen insanların yönetimde olduğu ironik bir dille anlatılmaktadır. Kaynak metindeki “aman” kelimesini çevirmen “bağışlayın” anlamına gelen “رحماك” kelimesiyle çevirerek eş anlamlılık stratejisinden yararlanmıştır. “Size en büyük hizmeti eşek kullarınız yapmıştır” şeklindeki fiil cümlesini “إن أعظم الخدمات هي تلك التي نقدم إليكم من رعاياكم الحمير” şeklinde isim cümlesine dönüştürerek çevirip yer değiştirme stratejisinden yararlanmıştır. İkinci cümledeki “saltanat sürmek” ifadesi için “tahtta oturmak” anlamına gelen “الجلوس على العرش” ifadesini kullanarak eş anlamlılık stratejisinden yararlanmıştır. “Dua et biz eşek kullarına. Bizim gibi eşekler sayesinde, sen de böyle saltanat sürüyorsun” cümlesini tek bir cümle haline getiren çevirmen, bu ifadeyi “Tamamen benim gibi eşek tebaan olduğu ve bu sayede saltanatın devam ettiği için Rabbine şükret” anlamına gelecek şekilde “احمد ربك على كون رعيكم حميرًا” ifadeleriyle çevirmiştir. “Padişah karşısındaki eşeğin öyle her eşek gibi teneke nişanla gözü doymayacağını anlamış” ifadesindeki “öyle her eşek gibi” ifadesinin yerine “diğerleri gibi” anlamındaki “كغيره” kelimesini kullanmış, “gözü doymamak” deyimini için ise eş anlamlılık stratejisinden yararlanarak “لن يرضى”

ifadesini kullanmıştır. “Ey eşek kulum, demiş. Senin bu çok yüksek hizmetini karşılayabilecek bir nişanım yok” ifadesini birebir çevirmiştir. “Sana ölünceye kadar beylik ahırından hergün bir çuval saman bağladım” ifadesindeki “ölünceye kadar” olan kısmı çıkarmış, “beylik ahır” ifadesini eş anlamlılık stratejisinden yararlanarak “إسطبل” şeklinde çevirmiş, “bir çuval saman bağlamak” ifadesini ise “Sana bir çuval saman verilmesini emrediyorum” anlamına gelecek şekilde “أمر بأن يُقدَّم لك عدل من التين” ifadeleriyle çevirerek eş anlamlılık stratejisinden yararlanmıştır. Öte yandan “saltanatım için durmadan anır!...” ifadesini “تستمر سلطنتي” şeklinde çevirmesi bu cümledeki ironin erek metinde kaybolmasına sebep olmuştur. Tüm bunların ışığında, çevirmenin bu kısımda erek metinde kaynak metindeki kadar güçlü bir mizah etkisi uyandıramadığı tespit edilmiştir.

Tablo 13: Örnek İnceleme 10

Kaynak Metin	Erek Metin
Geceleri uyurlarken kendi çıkardıkları horultunun yada arka sesin gürültüsüyle uyanıp yataklarından fırlayarak, tüfek yada top patlıyor diye ihbarda bulunanlar çok oluyordu. Yakalamak için kendi gölgelerinin arkasından koşarlarken kafalarını duvara çarpan muhbirlerle bile başarı ödülü verildiğinden, kendi gölgelerini kovalayanlar gittikçe artıyordu. (Nesin, Memleketin Birinde 2020, 124)	كثير منهم من يستيقظ من نومه مذعورًا من صوت شخيره أو من ضراطه ليبلغ عن إطلاق رصاص بندقية أو قذيفة مدفع. ولكون بعضهم قد مُنح جوائز، تقديرا لاصطدام رؤوسهم بالجدران أثناء ملاحقتهم ظلالهم للقبض عليها.. فقد ارتفع عدد ملاحقي الظلال. (. Nesîn, Fî ihda'd-duvel 1990, 99)

Kaynak metnin bu kısmında bir ülkedeki başkanın ülkenin her yerini muhbirlerle doldurması anlatılmaktadır. Yazar burada toplumda bu işi yapan kişilerin muvazenesini o denli kaybedip kendilerinden kuşkulananak noktaya geldiklerini ironik bir dille anlatmaktadır. Çevirmen kaynak metindeki “arka ses” ifadesini eş anlamlılık stratejisinden yararlanarak “yellenmek” anlamındaki “ضراط” ifadesi ile çevirmiştir. İlk cümledeki “geceleri”, “gürültüsüyle” ve “yataklarından fırlayarak” ifadeleri çıkarılmıştır. Ayrıca “مذعورا” ifadesi eklenmiştir. Son cümleyi çevirmen “ولكون بعضهم قد مُنح جوائز، تقديرا” şeklinde “لاصطدام رؤوسهم بالجدران أثناء ملاحقتهم ظلالهم للقبض عليها.. فقد ارتفع عدد ملاحقي الظلال” çevirmiştir. Ancak buradan “yakalamak için kendi gölgelerinin arkasından koşarlarken kafalarını duvara çarpmalarının takdiri olarak bazılarına ödül verildiği için gölge kovalayanların sayısı artmıştı” anlamı çıkmaktadır. Kaynak cümlelerinin anlamını tam

olarak vermediği için çevirmenin bu ifadedeki ironiyi erek metinde hissettiremediği tespit edilmiştir. Çevirmenin bu örnekteki toplumsal mizah öğelerini aktarmakta yeteri kadar başarılı olamadığı görülmektedir.

Tablo 14: Örnek İnceleme 11

Kaynak Metin	Erek Metin
“Çok şükür, hak hukuk yerine geldi, aramızdan bir ahlâksız daha eksildi de, biz de yakayı kurtardık, şimdilik sırayı savdık!” (Nesin, Surnâme 2021, 9)	«لَكَ الشُّكْرُ يَا اللَّهُ، أَحَقَّقْتَ الْحَقَّ، وَأَنْقَضْتَ سَافِلًا مِنْ بَيْنِنَا، وَنَحْنُ نَجُونَا، وَابْتَعَدْنَا عَنِ الدَّورِ» (‘. Nesîn, Sûrnâme 1999, 11)

Kaynak metinde yazar, idam cezasına çarptırılan birinin cezasının infazı ile toplumdaki adaletin sağlanamayacağını ve bunun insancıl olmadığını ironik bir dille anlatmaktadır. Bu kısımda, toplumdaki bireylerin kendi ahlaki durumlarına bakmadan başkasının yargılanmasından haz duymasını eleştirmektedir. Çevirmen kaynak metindeki “biz de yakayı kurtardık” deyimini eş anlamlılık stratejisinden yararlanarak “نحن نجونا” şeklinde çevirmiştir. “Sırayı savdık” deyimini ise “ابتعدنا عن الدور” şeklinde çevirmiştir. Bu bakımdan burada paçayı sıyırmak anlamında kullanılan “yakayı kurtardık” ifadesinin “biz kurtulduk” şeklinde ve şimdilik başımızı kurtardık anlamında kullanılan “şimdilik sırayı savdık” ifadesinin “sıradan uzaklaştık” anlamında çevrilmesi kaynak metindeki ironinin erek metinde yitirilmesine yol açmıştır.

Tablo 15: Örnek İnceleme 12

Kaynak Metin	Erek Metin
“Evet, ben de suçluyum ama, hiç olmazsa ben...” diye vicdanlarının ağzını kapayacak bir gerekçe tıkaçı bulanlar, Berber Hayri’ye düşman olmuşlardı. Berber Hayri hele bir asılsın, yeryüzünden bütün kötülük kalkacak, sanki kendileri de bütün suçlardan, suçluluklardan kurtulacaklardı. (Nesin, Surnâme 2021, 34)	عاد الذين أوجدوا حجة: «نعم أنا مذنب، ولكنني على الأقل..»، المُغْلَقَةُ لأفواه ضمائرهم، عادوا إلى خيري الحلاق، وكان إعدام خيري الحلاق سيزيل الجرائم كافة عن وجه الأرض، ويخلصهم من جرائمهم كلها. (‘. Nesîn, Sûrnâme 1999, 45)

Kaynak metinde yine yazar, toplumdaki bireylerin vicdan muhasebesi yapmayıp, üzerlerindeki suçluluk duygusundan kurtulmak ve sıyrılmak için başkasını suçlamalarını, yermelerini ve eleştirmelerini mizahi bir üslupla ele almaktadır. Birinin asılmak gibi bir eylemle cezalandırılmasıyla dünyanın tüm kötülüklerden arınacağını sandıklarını, oysaki

suçun ve suçluluğun varlığını koruyacağını anlatmaktadır. Çevirmen iki cümleyi birleştirerek erek metne aktarmıştır. Kaynak metinde ilk cümledeki “tıkacı” kelimesini çıkarmıştır. “Berber Hayri hele bir asılsın, yeryüzünden bütün kötülük kalkacak, sanki kendileri de bütün suçlardan, suçluluklardan kurtulacaklardı” ifadesindeki ironik anlamı yansıtmak için “كأن” edatından yararlanarak “وكان إعدام خيري الحلاق سيزيل الجرائم كافة عن وجهه” şeklinde çeviri yapmıştır. Burada çevirmenin anlamsal çeviri yöntemini kullandığı söylenebilir.

Tablo 16: Örnek İnceleme 13

Kaynak Metin	Erek Metin
“Duhuliye”si bir liradan cennete girmek isteyenler tekliği bastırıp kafesten aldığı kuşu, “Azat buzat, Tanrım, yarın ahirette beni gözet!” diyerek, saka kuşunun aracılığıyla cennetteki yerini güvenceye aldıktan sonra kuşu havaya fırlatıyordu. Bu şenlik alanında sevap işlemekten ucuza hiçbirşey yoktu; bir sevap bir şişe sudan bile ucuzdu. (Nesin, Surnâme 2021, 151)	والذي يريد الذهاب إلى الجنة بدخولية مقدارها ليرة، يدفعها ويأخذ العصفور من القفص، ويقول: «انطلق حرًا، ولا تتسني غدا في الآخرة يا رب» بعد أن يؤمن على مكانه في الجنة بواسطة العصفور الذي يطلقه في الهواء. ليس هناك أرخص من الحصول على الثواب في ساحة الاحتفال هذه، فهو أرخص من زجاجة ماء. (Nesin, Sûrnâme 1999, 195)

Kaynak metinde yazar, halka açık bir şekilde uygulanacak idam cezasının adeta bir kutlama alanına dönüştüğünü ve burada toplanan insanların idamı yanlış bulmayıp batıl inançlarla cennette yerini garantilemeye çalıştığını anlatarak durumun ne kadar ironik olduğunu vurgulamaktadır. Burada o dönemde saka kuşları ile yapılan toplumsal duruma dikkat çekmektedir. Çevirmen “bir lira” anlamında sokak ağzında kullanılan “tekliği bastırmak” ifadesini “يدفعها” şeklinde çevirmiştir. Bu, anlamı verse de kaynak metne dahil edilen sokak ağzının yankısını uyandırmamaktadır. “Azat buzat, Tanrım, yarın ahirette beni gözet” tekerlemesini “انطلق حرًا، ولا تتسني غدا في الآخرة يا رب” şeklinde kaynak metindeki ifadelere eş değer olan ifadelerle çevirerek eş anlamlılık stratejisinden yararlanmıştır. Çevirmen bu örnekteki cümleleri anlamsal çeviri yönteminden yararlanarak çevirmiştir. Ancak çevirmen, kaynak metindeki ironiyi aynı güçte erek metne aktaramamıştır.

Tablo 17: Örnek İnceleme 14

Kaynak Metin	Erek Metin
Kurul üyeleri gittikten sonra, alanı dolduran (Nesin, Surnâme 2021, 162)	بعد ذهاب أعضاء الهيئة بدأ المزدحمون في الساحة بالدوران (Nesin, Sûrnâme 1999, 208)

Tablo 16: Örnek İnceleme 14 - devam

Kaynak Metin	Erek Metin
kalabalık darağacının çevresinde dönüp dolanıp birbirlerine, “Yeter artık, çekilin de biraz da biz seyredelim!”, “Rica ederim, itmeyin öyle!”, “Dayanma arkamdan be...”, “Biraz yan dur da çocuk da görsün!” gibilerden söylenir, tartışmalar ve ağız dalaşları da sürerken Berber Hayri’nin darağacındaki cesedi de sabah esintisinde adaletin bayrağı gibi sallanıyordu. (Nesin, Surnâme 2021, 162)	حول المشنقة، وراحت تصدر عنهم عبارات من قبيل: «أرجوكم لا تدفعوا هكذا»، «لا تستند عليّ من الخلف..»، «قف جانباً وافسح مجالاً للولد لكي يرى»، وبينما كانت المناقشات، والصراعات الكلامية تدور، راحت جثة خيرى الحلاق على المشنقة تهتز بتأثير رياح الصباح كما رؤية العدالة. (‘. Nesîn, Sûrnâme 1999, 208)

Bu kısımda yazar, idamın yapıldığı alanda insanların birbirlerini itip kakarak idam edilen kişiyi görmeye çalıştığını, “çocuk da görsün” ifadesiyle böyle bir manzaranın çocuklara dahi gösterilecek kadar normal karşılandığını, bu sırada asılan kişinin de adalet yerini bulmuşçasına rüzgârın esintisiyle sallandığını alaycı bir üslupla anlatmaktadır. Burada yazar insanların sürekli değiştiğini, suç işleyen bir kişinin de her zaman aynı kalmayacağını, değişebileceğini ve adaletin bireyin topluma kazandırılmasıyla sağlanabileceğini anlatmak ve toplumu bu yönde bilinçlendirmek istemektedir. Böylece yazar mizahın yararçı işlevini kullanmaktadır. Burada çevirmen cümledeki “söylenir” ifadesine kadar olan kısmı anlamsal çeviri stratejisinden yararlanarak çevirmiş ve sadece “yeter artık, çekilin de biraz da biz seyredelim” ifadesini çıkarmıştır. Cümlelerin sonuna kadar olan kısmı da aynı şekilde çevirirken, yalnızca “sabah esintisinde” kısmını “sabah esintisinin etkisiyle” anlamına gelecek şekilde “بتأثير رياح الصباح” ifadeleriyle aktarmıştır.

Tablo 18: Örnek İnceleme 15

Kaynak Metin	Erek Metin
Yoksul bir baba bu şenliği fırsat bilip, sünnet ettireceği oğlunu evinden alıp buraya getirmeye koşarken, bir başkası da bu şenliğin bu denli cümbüşlü olacağını bilseydi, oğlunun düğününü bugüne denk getirerek arada düğünü de bedavadan çıkarabileceğini düşünüp, ne yazık ki düğünü yapmış olduğundan fırsatı kaçırdığına yanıyordu. Hükümlünün darağacına çekilişini görmeye gelenlerden bir yaşlı emekli, arkadaşına, asılmayı seyrettikten sonra arkadaşlarıyla kahvede birkaç parti pişpirik oynayıp cuma namazını kılmak için Sultanahmet Camisi’ne (...) (Nesin, Surnâme 2021, 155)	أب فقير اغتنم فرصة الاحتفال فهُرِعَ إلى البيت، وجلب ابنه الذي سيختنه، وأب آخر يتأوه لأنه لو عرف أن هذا الاحتفال سيكون بكل هذه الطنطنة لجعل عرس ابنه في هذا اليوم، وهكذا كان سيقم عرس ابنه مجاًناً، ولكنه أقام العرس مع الأسف، وفوت الفرصة. (...) أحد القادمين لرؤية شد المحكوم على حبل المشنقة متقاعد عجوز، يقول لصديقه إنه سيذهب إلى القهوة بعد الفرجة على الشنق، للعب عدة أدوار بالورق، بعد ذلك سيذهب لأداء صلاة الجمعة المباركة في جامع السلطان أحمد. (‘. Nesîn, Sûrnâme 1999, 199-200)

Tablo 17: Örnek İnceleme 15 – devam

Kaynak Metin	Erek Metin
gideceğini söylüyordu. (Nesin, Surnâme 2021, 155)	

Kaynak metinde yazar, idam sahnesinin trajik olması gerekirken toplum tarafından düğün, cümbüş varmış gibi karşılanmasını alaya almaktadır. Öte yandan oluşturduğu bir tiptemenin gündelik bir olaymış gibi asılmayı seyrettikten sonra kâğıt oynayıp ardından camiye gideceğini anlatarak toplumun içinde bulunduğu tezatlığı mizah aracılığıyla göstermek istemektedir. Çevirmen bu kısımdaki cümlelerin içeriğini değiştirmeyip sadık çeviri yöntemini izleyerek erek metne aktarmıştır.

Tablo 19: Örnek İnceleme 16

Kaynak Metin	Erek Metin
- Hadi bakayım, al şunu da bir yemek ye benden. İşi uzatma artık. Maşallah, sen iyi yetişeceksin. Ambarcı da pis pis sırtarak, - Kabak çiçeği gibi çabucak açıldı, dedi. Müteahhit, - Gözlerinden belli, zeki çocuk... dedi. Ambarcı, - Boşuna mı, dedi, boynuz sonradan çıkar ama kulağı geçer demişler... Müteahhidin on liralığı tutan eli havada duruyordu. - Teşekkür ederim, istemez... dedim ve keresteleri metreyle ölçmeyi sürdürdüm. Ambarcı, - On lirayı az buldu! dedi. Müteahhit, Bu delikanlı, dedi, umduğumdan da açığözmüş. -Bana döndü- Oğlum o kadar çabuk zengin olmaya kalkma. Biz bugüne gelesiye neler çektik... (Nesin, Tek Yol 2021, 67)	- ياالله خذ هذه، وكلّ وجبة طعام على حسابي.. لا تطوّل الأمر بعد هذا.. ما شاء الله سنتعلم بشكل جيد.. وقال أمين المستودع وهو يبتسم ابتسامة ذات معنى: - تفتح بسرعة مثل زهر القرع.. قال المتعهد: - بين من عينه، ولد ذكي.. رد عليه أمين المستودع: - ما قال الأولون عن عبث: القرن ينبت بعد الأذن، لكنه يتجاوزها. يد المتعهد التي تمسك عشر الليرات، مازالت ممتدة في الهواء: أشكركم، لا أريد. واستمرت بقياس الأخشاب بالمتر. قال أمين المستودع: - استقلّ المبلغ. رد عليه المتعهد: - هذا الشاب مفتاح العينين أكثر مما كنا نتوقع... (التفت إلي) يا بني، لا تحاول أن تصبح غنيًا بسرعة إلى هذا الحد.. آه يا ما تعذبنا حتى وصلنا إلى ما وصلنا إليه نحن الآن. (Nesin, et-Ṭarīku'l-vâhîd 1997, 80)

Kaynak metnin bu kısmında bir inşaatın sahibinden, müteahhidine, ambarcısına ve işçisine kadar herkesin maldan çalarak hırsızlık ve yolsuzluk yaptığı, bu düzene herkesin alet olduğu ve sesini çıkaranın işinden edildiği anlatılmaktadır. Burada toplumun çeşitli kesimlerindeki ahlaki bozukluk ironik bir üslupla anlatılmaktadır. Çevirmen “Hadi bakayım, al şunu da bir yemek ye benden. İşi uzatma artık. Maşallah, sen iyi yetişeceksin”

“ياالله خذ هذه، وكلّ وجبة طعام على حسابي.. لا تطول الأمر بعد هذا.. ما شاء الله ستتعلم بشكل جيد” cümlesini şeklinde çevirmiştir. “Hadi bakayım” ifadesi için “ياالله” ifadesini tercih ederken, “yetişeceksin” ifadesi için öğreneceksin anlamındaki “ستتعلم” ifadesini seçmiştir. “Pis pis sırtarak” ifadesini “وهو يبتسم ابتسامة ذات معنى” şeklinde çevirip “pis pis” kelimesini “manidar bir gülümseme” şeklinde eş anlamlılık stratejisine başvurarak çevirmiştir. Utangaçlıktan kısa bir sürede sıyrılıp hızla değişen kişiler için kullanılan “kabak çiçeği gibi çabucak açıldı” deyimini çevirmen, “تفتح بسرعة مثل زهر القرع” şeklinde bağlamsal anlamı vermeden birebir çeviri yöntemiyle çevirmiştir. “Gözlerinden belli, zeki çocuk” ifadesini de birebir çeviri yöntemiyle çevirmiştir. Sonradan yetişen kimselerin önceden yetişen kimseleri geçmesi ile ilgili söylenen “boynuz sonradan çıkar ama kulağı geçer” deyimini de yine bağlamı yansıtmadan birebir aktarmıştır. Çevirmen bu kısımdaki diğer ifadeleri de birebir çevirmiştir. Dolayısıyla burada bir mizah kaybı söz konusudur. Yazarın yaptığı göndermeler erek metinde oluşturulamamıştır.

Tablo 20: Örnek İnceleme 17

Kaynak Metin	Erek Metin
“Nasılmış, işte sizlerden birinin oğlu da bizim aramıza düşer...” demek istiyorlar. Elle gelen düğün bayram, demişler... (Nesin, Tek Yol 2021, 104)	«كيف؟ ها هو واحد من ابنانكم سقط بيننا..» أما قال الأولون: «العرس الذي نأتي به بأيدينا هو العيد». (Nesîn, et-Ṭarîku'l-vâhîd 1997, 128)

Kaynak metnin bu kısmında alt tabakadan insanların sıkıntı çekerken yalnız başlarına çekmek yerine aynı sıkıntıları üst tabakada da görmek istedikleri ve böyle olunca rahatladıkları ironik bir dille anlatılmaktadır. Burada “elle gelen düğün bayram” şeklinde kullanılan atasözü, kalabalık bir grubun aynı sıkıntıyı çekmesinin tek bir kişinin çekmesinden daha katlanılabilir olduğu anlamına gelip bu ruh halini özetlemektedir. Çevirmen bu örnekteki ifadeleri bağlamı dışında birebir çevirmiş, böylece söz konusu deyim “Ellerimizle getirdiğimiz düğün bayramdır” anlamına kaymıştır. Halbuki deyimdeki el ifadesi topluca anlamına gelmektedir. Bu yüzden kaynak metindeki mizahi işlev erek metinde sağlanamamıştır.

Tablo 21: Örnek İnceleme 18

Kaynak Metin	Erek Metin
İyi belle... Bu dediğim üçlü birleşip sacayak olmazsa, buranın köylü milleti tıpkı (Nesin, Tek Yol 2021, 122-123)	احفظ جيدا. إذا لم يتحد هذا الثلاثي الذي ذكرته، فسيغدو الفلاحون هنا مثل المساجين المدمنين بدون هيرويين. (Nesîn, et-Ṭarîku'l-vâhîd 1997, 149-150)

Tablo 20: Örnek İnceleme 18 – devam

Kaynak Metin	Erek Metin
hapishanede eroinsiz kalmışlar gibi krize tutulurlar Allah korusun... Bizim şeyh bulmak için telaşımızın sebebi buydu. İnsana benzer böyle senin gibi bir mahluk bulamazsa bizim köylümüz, o zaman içi göçmüş meşeden şeyh yapar. (Nesin, Tek Yol 2021, 122-123)	وأصابتهم النوبة، الله يحمينا... هذا هو سبب استنفارنا لنجد شيئاً. إذا لم يجد فلاحنا مخلوقاً مثلك يشبه الإنسان، سيعمل واحداً من خشب السنديان. (‘. Nesîn, eṭ-Ṭarîku'l-vâhîd 1997, 149-150)

Kaynak metinde bey, şeyh ve hükümetten oluşan üçlü bir zagon olduğu ve köylü toplumunun yönetilmesi için bu düzenin sürmesinin elzem olduğu anlatılmaktadır. Bu üçlü zagonun toplumu kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmesi, dini duygularını sömürmesi ve cehaletinden faydalanması ironik bir dille eleştirilip hicvedilmektedir. Çevirmen burada sadece “sacayak” ve “içi göçmüş” ifadelerini çıkararak sadık çeviri yönteminden yararlanmıştır. Kaynak metindeki mizahi göndermeler açık olduğundan, çevirinin bu şekilde yapılması sonucunda mizahi bir değer kaybı yaşanmamıştır.

Tablo 22: Örnek İnceleme 19

Kaynak Metin	Erek Metin
Bu adamlara doğrudan doğruya, ben bir keramet sahibi şeyh olarak, “Oylarınızı filancaya vereceksiniz!” diyecekmişim. Usûl böyleymiş... Ben bu usulü bilmediğimden, ya bana, “O dediğin herifin ne meymeneti var da ona oy verelim?” diye soracaklar sanıyorum. Yahu bu adamlar hiçbişey sormaz. Biliyorum sormadıklarını. Ben her nasılsa dalgınlığa gelip sorarlar diye düşündüm. (Nesin, Tek Yol 2021, 143-144)	كان علي أن أقول لهؤلاء الناس مباشرة: أنا كشيخ صاحب كرامة أقول لكم: اعطوا أصواتكم لفلان. هكذا هي الأصول.. ولأنني لا أعرف هذه الأصول، أو أنني كنت أظن أنهم سيأتون إلي ويقولون لي لنعط أصواتنا لذلك الآخر، ففكرت بهذا. لا أدري لماذا شردت، وظننت أنهم سيسألونني ففكرت بهذا. (‘. Nesîn, eṭ-Ṭarîku'l-vâhîd 1997, 174-175)

Kaynak metnin bu kısmında halkın dini inançlarının sömürüldüğü, aldığı kararların yönlendirildiği ve insanların da bu durumdan şikayetçi olmadığı ironik bir şekilde eleştirilmektedir. Yazarın mizah anlayışından çıkarılabileceği gibi, burada amaç aslında toplumu aklını kullanmaya ve eleştirel düşünmeye teşvik etmektir. Çevirmen kaynak metindeki “Bu adamlara doğrudan doğruya, ben bir keramet sahibi şeyh olarak, ‘Oylarınızı filancaya vereceksiniz!’ diyecekmişim. Usûl böyleymiş...” ifadelerini aynı şekilde aktarmıştır. “Ben bu usulü bilmediğimden, ya bana, ‘O dediğin herifin ne meymeneti var da ona oy verelim?’ diye soracaklar sanıyorum” ifadelerini “ولأنني لا أعرف هذه الأصول، أو أنني كنت أظن أنهم سيأتون إلي ويقولون لي لنعط أصواتنا لذلك الآخر، ففكرت بهذا” şeklinde

çevirmiştir. Çevirmenin kullandığı ifadeler “Ben bu usulü bilmediğimden ya da bana gelip oylarımızı şu diğerine verelim diyeceklerini sandığımdan, böyle düşündüm” anlamına gelmektedir. Burada çevirmenin ““O dediğin herifin ne meymeneti var da ona oy verelim?” diye soracaklar sanıyorum” kısmını tamamen değiştirip farklı bir bakış açısıyla yeni bir cümle haline getirdiği görülmektedir. “Yahu bu adamlar hiçbir şey sormaz. Biliyorum sormadıklarını. Ben her nasılsa dalgınlığa gelip sorarlar diye düşündüm” ifadelerini de “لا أدري لماذا شردت، وظننت أنهم سيسألونني ففكرت بهذا” şeklinde çevirmiştir. Bu cümle “Neden dalgınlığıma geldi de bana soracaklarını sanıp böyle düşündüm bilmiyorum” anlamına gelmektedir. Burada “Yahu bu adamlar hiçbir şey sormaz. Biliyorum sormadıklarını” ifadelerini tamamen çıkartarak eksiltme stratejisini uyguladığı anlaşılmaktadır. Çevirmenin “soracaklar sanıyorum” kısmını değiştirip diğer kısımdaki “sorarlar diye düşündüm” ifadelerini çevirmesi bir tutarsızlığa yol açmıştır. Çevirmen burada sadık çeviri anlayışından biraz uzaklaşmış ve ironi zayıf kalmıştır.

Tablo 23: Örnek İnceleme 20

Kaynak Metin	Erek Metin
Kış ayazında denize dalmak neyse, halkın içine girmek de öyle olacak, bir girip bir çıkacaksın... Yooook, öyle yapmaz da halkın içinde kalakalırsan, halk bakar ki, şeyhte de kendisinde de iki göz var, şeyhte de kendisinde de ağız var, şeyhte de... Hiçbir farkı yok. Şeyhin de kendisi gibi bir insan olduğunu anlayınca, gözünde değeri kalmaz. (Nesin, Tek Yol 2021, 152)	الدخول بين الناس يشبه الدخول إلى البحر في الشتاء البارد، عليك أن تدخل ثم تخرج بسرعة.. إذا ما عملت هذا، ودخلت وبقيت، سينظر الناس إليك وسيجدون أن للشيخ عينين مثلما لهم، وللشيخ فمًا مثلما لهم.. وللشيخ... لا يختلف عنهم.. وعندما يفهمون أن الشيخ إنسان مثلهم فلا يبقى له قيمة عندهم. (Nesin, et-Ṭarîku'l-vâhîd 1997, 185)

Kaynak metnin bu kısmında aslında şeyhin de insanlar gibi olduğu, aralarında bir fark olmadığı, ancak topluma karışınca bunun anlaşılıp insanların nezdinde bir itibarı kalmayacağı ironik bir dille anlatılmaktadır. Burada toplumdaki insanların başkalarını gözlerinde yüceltmesi ve kutsallaştırmasına bir eleştiri vardır. Çevirmen, “Kış ayazında denize dalmak neyse, halkın içine girmek de öyle olacak, bir girip bir çıkacaksın” ifadelerini “الدخول بين الناس يشبه الدخول إلى البحر في الشتاء البارد، عليك أن تدخل ثم تخرج بسرعة” şeklinde çevirmiştir. Çevirmen burada benzetme anlamında kullanılan “neyse” ifadesini “يشبه” fiilini kullanarak erek metne aktarmıştır. Burada “ayaz” ifadesi için “بارد” sıfatını kullanmayı tercih etmiştir. Çevirmen ikinci cümledeki “Yooook” ifadesini çıkarırken, “halkın içinde kalakalırsan” ifadelerini “girersen ve kalırsan” anlamına gelecek şekilde

“ودخلت وبقيت” ifadeleriyle çevirmiştir. Son cümledeki “gözünde değeri kalmaz” ifadesindeki “gözünde” kelimesini eş anlamlılık stratejisiyle “عندهم” şeklinde çevirmiştir. Çevirmenin burada anlamsal çeviri yaklaşımı izlediği ve ironiyi koruduğu söylenebilir.

3.3. Romanlardaki Siyasi Mizah Ögelerinin Arapça Çevirilerinin İncelenmesi

Tablo 24: Örnek İnceleme 21

Kaynak Metin	Erek Metin
Tahtalıköy’de hiç devlet dairesi olmadığı ve memur da kullanılmadığı için bütün işler çok çabuk görülüyor ve tıkırında gidiyor. (Nesin, Ölmüş Eşek 2020, 8)	كل الأعمال في المقبرة تجري بسرعة وعلى ما يرام ذلك لعدم وجود أي دائرة حكومية أو موظف. (Nesîn, el-Hımâru'l-meyyit 1997, 8)

Kaynak metnin bu kısmında devlet dairesindeki işlerin çok yavaş yürüdüğü ve memurların işlerini hakkaniyetle yapmadıkları ironik bir şekilde anlatılmaktadır. Kaynak metinde mezarlık anlamına gelen ve kültürel bir ifade olan “tahtalıköy” kelimesini çevirmen kültürel yönünden sıyrarak işlevsel eşdeğerlik stratejisiyle “المقبرة” şeklinde çevirmiştir. “Bütün işler çok çabuk görülüyor ve tıkırında gidiyor” ifadesini eş anlamlılık stratejisinden yararlanarak “كل الأعمال في المقبرة تجري بسرعة وعلى ما يرام” şeklinde çevirmiştir. Çevirmenin anlamsal çeviri yöntemini izlediği bu örnekte ironik mesajı aktarmayı başardığı görülmektedir.

Tablo 25: Örnek İnceleme 22

Kaynak Metin	Erek Metin
Biz ölüleri değil, mezar taşlarını bile dile getiririz ki, Boğaziçi sefasında gazel okunuyor sanırsın... (Nesin, Ölmüş Eşek 2020, 10)	وسئرى أننا لا نجعل الأموات فقط يتكلمون، بل حتى شواهد القبور نجعلها نتكلم حتى تظن أنها تنطق بالغزل في جلسة صفاء على شاطئ البوسفور. (Nesîn, el-Hımâru'l-meyyit 1997, 10)

Kaynak metnin bu kısmında polislerin orantısız güç kullanıp baskı altında ifade aldığı ironik bir üslupla eleştirilmektedir. Çevirmenin burada anlamsal çeviri yönteminden yararlanarak kaynak metindeki ironik anlamı erek metne taşıyabildiği görülmektedir.

Tablo 26: Örnek İnceleme 23

Kaynak Metin	Erek Metin
- Yanmıştı. Bütün gün kaldırım üstünde debelense cankurtaran arabası bulamazdı.	- كان سيحرق نفسه. لو تخطط طول النهار على الرصيف لما وجد سيارة إسعاف.
- Cankurtaran arabasından geçtik beyim, çöp arabası olsa razıyız.	- بلا إسعاف يا سيدي... نحن راضون بسيارة زباله.
(Nesin, Ölmüş Eşek 2020, 27)	(. Nesîn, el-Hımâru'l-meyyit 1997, 31)

Kaynak metnin bu kısmında ülkenin çöp arabası tahsis edemeyecek kadar kötü yönetildiği, sokakların pis olduğu ve bunun için bir önlem alınmadığı ironik bir dille anlatılmaktadır. Çevirilerin yapıldığı dönemdeki Suriye'nin durumunun incelendiği kısımda da Suriye toplumunun aynı dertten muzdarip olduğuna dikkat çekilmişti. Çevirmen buradaki “yanmıştı” ifadesini bağlamı göz önünde bulundurmadan birebir “كان سيحرق نفسه” şeklinde çevirmiştir. Burada “yanmıştı” ifadesi mecaz olarak kullanılarak “iş bitmişti” ya da “hapı yutmuştu” anlamına gelirken, erek metinde bu anlam verilememiştir. Arapçada bunun karşılığı olarak “كان سيكون في الورطة” ya da “كان سيواجه” gibi ifadeler kullanılmaktadır. İkinci cümledeki “geçtik” ifadesinin anlamını eş anlamlılık stratejisini kullanarak “بلا” şeklindeki amme kelime ile vermiştir. Çevirmenin genel olarak ironi havasını koruduğu görülmektedir.

Tablo 27: Örnek İnceleme 24

Kaynak Metin	Erek Metin
O araba, azrailin rehberi... Nerden, nasıl bir insanoğlunu kapsam da tekerleklerimin altına alsam diye kentin içinde dört dönüp duruyor. Önüne durduğun arabanın plakasına baksana... Resmî arabanın da en resmîsi ki, bunlarla kimse baş edemez. Önce arabanın plakasına rengine bakacaksın.	إنها دليل عزرائيل... هذه السيارة تدور في شوارع المدينة على ابن آدم لتأخذه تحت عجلاتها. قبل كل شيء انظر إلى لوحها ثم لونها.
(Nesin, Ölmüş Eşek 2020, 44)	(. Nesîn, el-Hımâru'l-meyyit 1997, 50)

Kaynak metnin bu kısmında siyasi tabakadan insanların kural tanımaz olması, yasaların üstünde olması ve hiçbir kısıtlamaya tabi olmaması iğneleyici bir şekilde eleştirilmektedir. Çevirmen “O araba, azrailin rehberi... Nerden, nasıl bir insanoğlunu kapsam da tekerleklerimin altına alsam diye kentin içinde dört dönüp duruyor” cümlesindeki “nerden, nasıl bir insanoğlunu kapsam da” ifadesini çıkararak “هذه السيارة” şeklinde çevirmiştir. Bu ifade anlamı vermekle birlikte, kaynak metinde daha güçlü bir ifade görülmektedir. Zira arabanın kana

susamış gibi insan aradığı ima edilmektedir. Bu yüzden yapılan çevirinin zayıf kaldığı tespit edilmiştir. Çevirmenin kaynak metindeki “Önüne durduğu arabanın plakasına baksana... Resmî arabanın da en resmîsi ki, bunlarla kimse baş edemez” ifadelerini eksiltme stratejisinden yararlanarak çıkarttığı görülmektedir. Diğer ifadeleri birebir çevirmiştir. Çevirmenin burada söz konusu ifadeleri çıkarması ve çevirdiği cümlelerde kaynak metindeki vurguyu tam olarak verememesi sebebiyle ironik mesajı aktarmada yetersiz kaldığı tespit edilmiştir.

Tablo 28: Örnek İnceleme 25

Kaynak Metin	Erek Metin
İster misiniz? Rüştetsiz, iltimasız bir garip kişinin evrakı gibi beni hükümet dairelerinde masadan masaya havale etsinler... (Nesin, Ölmüş Eşek 2020, 72)	أتريدين أن أنتقل من مكان إلى مكان مثل معاملة في دائرة رسمية لم تدفع رشوتها. (‘. Nesîn, el-Hımâru'l-meyyit 1997, 80)

Kaynak metnin bu kısmında, hükümet dairelerinde işlerin rüşvet ve iltimas ile yürüdüğü, kendisine arka çıkacak biri olmayınca insanların işlerinin aksayıp hallolmadığı ironik bir şekilde anlatılmaktadır. Çevirmen “iltimasız bir garip kişinin” ifadesini çıkartarak eksiltme stratejisinden yararlanmış ve “masadan masaya” ifadesini “bir yerden bir yere” anlamındaki “من مكان إلى مكان” ifadesi ile değiştirerek eş anlamlılık stratejisinden yararlanmıştır. Kaynak metindeki ifadelerin eksiltmesiyle erek metindeki ironi zayıflamakla birlikte verilmek istenen mesaj korunmuştur.

Tablo 29: Örnek İnceleme 26

Kaynak Metin	Erek Metin
- Ah, dermiş, ben başkalarına benzemem. Hele bir öyle yere geçsem, bütün kötülükleri kaldıracığım yeryüzünden. Aç, susuz kalmayacak. Çıplak, çulsuz kalmayacak. Kavga dövüş kalmayacak. Bütün işleri yoluna koyacağım. Ak sakallı, - Çok istiyorsun ama, demiş, yapmak istediğin işin nasıl yapılacağını bilmiyorsun. Senden önce de senin gibi yapmak istedikleri işi bilmeyenler çok geldi geçti. (Nesin, Memleketin Birinde 2020, 51)	- آه، أنا لا أشابه الآخرين.. سأحو كل الشرور من الدنيا.. لن يبقى جائع أو عطشان، لن يبقى عارٍ ولن يبقى صراع أو اقتتال.. سأضع كل شيء في مكانه. قال ذو اللحية البيضاء: - لكنك تطلب الكثير. أنت لا تعرف ما ينبغي فعله.. لقد وجد الكثيرين قبلك أرادوا عمل ما تنوي عمله، وزالوا، كانوا لا يعرفون كيف.. (‘. Nesîn, Fî ihda'd-duvel 1990, 35)

Kaynak metinde siyasi tabakadaki kişilerin her şeyi yoluna koyma ve bütün sorunları giderme vaatleriyle başa geçmek istediği, ancak bunların boş vaatler olarak kaldığı, bu gibi çok insanın gelip geçtiği ve sözlerini sahada eyleme dökmediği ironik bir şekilde anlatılmaktadır. Çevirmen “Hele bir öyle yere geçsem” ifadelerini eksiltme stratejisinden yararlanarak çıkarmıştır. “Kaldıracağım” ifadesini “silme, yok etmek” anlamlarına gelen “محا” fiilini kullanarak çevirmiştir. “Çulsuz” ifadesini çevirmemiştir. “Bütün işleri yoluna koyacağım” ifadesini “سأضع كل شيء في مكانه” şeklinde çevirerek “yoluna” kelimesini “yerine” kelimesi ile değiştirmiştir. Buna ek olarak ikinci paragraftaki “Çok istiyorsun ama, demiş, yapmak istediğin işin nasıl yapılacağını bilmiyorsun” ifadelerini “لكنك تطلب الكثير. أنت لا تعرف ما ينبغي فعله” şeklinde çevirerek anlamsal çeviri stratejisi izlemiştir. Böylece çevirmen “nasıl yapılacağını” ifadesini “ne yapman gerektiğini” anlamına gelecek şekilde çevirmiştir. “Senden önce de senin gibi yapmak istedikleri işi bilmeyenler çok geldi geçti” ifadesini “لقد وجد الكثيرين قبلك أرادوا عمل” şeklinde çevirmiştir. “Geldi geçti” ifadesi için “وجد” ve “زال” şeklindeki zıt anlamlı fiilleri kullanmıştır. Burada da ifadeleri birebir aynı çevirmeyip yakın bir anlama gelecek şekilde anlamsal çeviri stratejisinden yararlanarak çevirmiştir.

Tablo 30: Örnek İnceleme 27

Kaynak Metin	Erek Metin
Yalnız, şeytanın sütkardeşi olan birkaç bilgin, krala, - Sen, demişler, iyilerden de iyisin, doğruların en doğrususun! Kral kendisine karşı gelen bilginlerin iki dudaklarını sırimla diktirip ağızlarını kapatmış. (Nesin, Memleketin Birinde 2020, 62)	إلا أن بعض أخوان الشيطان بالرضاعة من العلماء قالوا للملك: - أنت أوجد من الجيدين وأصدق من الصادقين. أمر الملك بإخاطة أفواه العلماء الذين تحدوه. (Nesin, Fî ihda'd-duvel 1990, 43)

Kaynak metnin bu kısmında, baştaki kralın istemediği cevaplar karşısında insanları susturduğu mizahi bir şekilde anlatılıp diktatör ve despot yönetim biçimi eleştirilmektedir. Çevirmen burada “sırım” kelimesini ve “ağızlarını kapatmış” ifadelerini çıkarıp anlamsal çeviri yönteminden yararlanmıştır. Çevirmenin ironik mesajı koruduğu görülmektedir.

Tablo 31: Örnek İnceleme 28

Kaynak Metin	Erek Metin
- Nasıl da küçültüyorum... Hav hav hav... Korkusundan küçülüyor. Hav hav... Çoban köpeği sanki kuş olmuş uçuyordu. Motorlu tiren ne çoban köpeğini görüyor ne de onun havlamasını duyuyordu. (Nesin, Memleketin Birinde 2020, 77)	- كيف أجعل القطار أصغر حجمًا؟ هاو هاو هاو... إنه يتضاءل من خوفه مني، هاو هاو... لقد أصبح كلب الحراسة كطير طائر، والقطار لم يكن يسمع نباحه أو يراه. (. Nesîn, Fî ihda'd-duvel 1990, 57)

Kaynak metnin bu kısmı, küçük ülkelerin büyük ülkelere kafa tutup onlara sözde korku salması, ancak aslında büyük ülkelerin kendi kalkınmalarıyla meşgul olup çizdikleri yolda hızla ilerleyerek bu küçük ülkelerin sesini bile duymamasının ironik bir tablosu olarak yorumlanabilir. Çevirmen “Nasıl da küçültüyorum” cümlesini daha da anlaşılır kılmak için ekleme stratejisinden yararlanarak “كيف أجعل القطار أصغر حجمًا” şeklinde çevirmiştir. “Çoban köpeği sanki kuş olmuş uçuyordu” ifadesini “لقد أصبح كلب” şeklinde çevirmiştir. Burada “çoban köpeği” ifadesini “كلب الراعي” olarak çevirmek yerine “كلب الحراسة” şeklinde eş anlamlılık stratejisinden yararlanarak çevirmiştir. “Uçuyordu” ifadesini kuşun sıfatı haline getirerek “طائر” şeklinde çevirmiş, böylece yer değiştirme stratejisinden yararlanmıştır. Son cümlede ise “motorlu” ifadesini çıkarmış ve “görmek” ile “havlamak” ifadelerinin yerlerini değiştirerek çeviri yapmıştır. Çevirmen genel olarak anlamsal çeviri yönteminden yararlanmıştır. Bir metnin alıcı sayısı kadar metin olduğu göz önüne alınırsa, bu paragraf için yapılan ironi yorumu her kaynak metin okuyucusuna göre değişebilir. Dolayısıyla erek metin okuyucuları da buradaki ironiyi farklı şekillerde yorumlayabilir. Önemli olan, burada çevirmenin ifadeleri düzgün bir şekilde aktararak ironi havasını korumuş olmasıdır.

Tablo 32: Örnek İnceleme 29

Kaynak Metin	Erek Metin
Bir zamanlar yeryüzünün biyerinde lafı bol, iş az bir ülke varmış. (Nesin, Memleketin Birinde 2020, 89)	في أحد الأزمان، مكان، فيه دولة، كلامها كثير وأفعالها قليلة. (. Nesîn, Fî ihda'd-duvel 1990, 67)

Kaynak metnin bu kısmında, ülkede icraattan çok laf yapıldığı ironik bir şekilde ifade edilmektedir. Çevirmen burada “yeryüzü” ifadesini çıkararak diğer kısımları sadık çeviri yöntemini izleyerek çevirmiştir.

Tablo 33: Örnek İnceleme 30

Kaynak Metin	Erek Metin
Sen bana bakma. Ben hem yazarım hem de mizahçıyım. Böyle olunca, arasına “aslan kafeste gerek” diye beni içeri alırlar. (Nesin, Memleketin Birinde 2020, 94)	لا تتظري إليّ.. فأنا كاتب، وسأخر.. عندما نصل إليها، فسيقولون لي (حتى السبع يدخل القفص) ويزقونني في السجن. (Nesin, Fî ihda'd-duvel 1990, 71-72)

Kaynak metnin bu kısmında düşünce ve fikir özgürlüğünün kısıtlandığı ve yönetimin hoşuna gitmeyen bir söylemi hapis ile cezalandırıp baskılamaya çalıştığı ironik bir şekilde anlatılmaktadır. Çevirmen “Sen bana bakma” ifadesini “لا تتظري إليّ” şeklinde birebir çevirmiştir. “Arasına” ifadesini çıkarmıştır. “Aslan kafeste gerek” ifadesini “حتى السبع يدخل القفص” şeklinde çevirmiştir. Ancak burada “aslan bile kafese girer” anlamı çıkmaktadır. “İçeri alırlar” ifadesini “يزقونني في السجن” şeklinde çevirerek eş anlamlılık stratejisinden yararlanmıştır.

Tablo 34: Örnek İnceleme 31

Kaynak Metin	Erek Metin
Bak o usûl bizde sökmez, bizde olsa hiçbir idamlık ölmez. Elli mumluk ampulü bile yakmayan cereyan, adamı şıp diye öldürür mü... (Nesin, Surnâme 2021, 70)	- انظر، لا يمشی هذا الأسلوب عندنا. لو كان عندنا لما مات أي محكوم بالإعدام. وهل الكهرباء التي تنير بصعوبة مصباحاً قوته خمسون شمعة تقتل إنساناً فجأة؟ (Nesin, Sûrnâme 1999, 95)

Kaynak metinde idam cezasının asılarak değil de elektrikli sandalyeye bağlanarak yapılmasının tartışıldığı bu kısımda, ülkedeki elektrik sorununa ironik bir şekilde dikkat çekilmektedir. “Bak o usûl bizde sökmez” cümlesindeki “sökmez” ifadesi eş anlamlılık stratejisinden yararlanılarak “yürümez” anlamında ammicede kullanılan “لا يمشی” ifadesiyle çevrilmiştir. “İdamlık” ifadesinin karşılığı olarak “محكوم بالإعدام” ifadesi kullanılmıştır. “Elli mumluk ampulü bile yakmayan cereyan” cümlesindeki perspektifi değiştirerek bunun yerine “Elli ampul gücündeki ampulü bile zar zor yakan cereyan” anlamındaki “الكهرباء التي تنير بصعوبة مصباحاً قوته خمسون شمعة” ifadelerini kullanmıştır. Böylece burada düzeltme stratejisine başvurmuştur. Çevirmenin bu örnekteki ironiyi koruduğu görülmektedir.

Tablo 35: Örnek İnceleme 32

Kaynak Metin	Erek Metin
Bu işler adliyenin öbür işleri gibi ne zaman olsa olur diye savsaklanacak türden işler değildi. (Nesin, Surnâme 2021, 127)	هذه الأعمال ليست مثل بقية الأعمال العدلية تؤجل ليُنظر بها في أي وقت. (‘. Nesîn, Sûrnâme 1999, 163)

Eserlerinin pek çok yerinde devlet kurumlarındaki aksaklığı eleştiren Aziz Nesin burada da ironik bir üslupla adliye müessesesini eleştirmektedir. Çevirmen burada “ne zaman olsa olur” ifadesini “لِيُنظر بها في أي وقت” şeklinde çevirmiştir. Böylece kaynak metindeki ifade erek metinde “herhangi bir zamanda bakılmak üzere” anlamına kaymıştır. Çevirmen “savsaklanacak” ifadesi için “تؤجل” fiilini kullanmıştır. Kullanılan bu fiil “ertelemek” anlamına geldiği için “savsaklanacak” ifadesindeki iğnelemeyi tam olarak vermemektedir. Bu örnekte çevirmenin anlamsal çeviri yönteminden yararlandığı söylenebilir.

Tablo 36: Örnek İnceleme 33

Kaynak Metin	Erek Metin
Görevimiz bir insanı yasalara uyarak öldürmek bile olsa, bunu elimizden geldiğince acı çekirtmeden yada az acı çektirerek, çok insancıl biçimde yerine getirmeliydik; öyle ki cezasını çekip asılan kişi bile -asıldıktan sonra konuşabilse- kendisini uyarca ve insanca asanlara, “Allah sizden razı olsun! Sağolunuz! Hiç canımı yakmadınız, beni ne iyi astınız!” demeliydi. (Nesin, Surnâme 2021, 127)	حتى لو كانت مهمتنا قتل إنسان التزاماً بالقوانين فعليتنا تنفيذه هذه المهمة قدر استطاعتنا دون تعذيبه، أو تعذيبه بالحد الأدنى، وبشكل إنساني جداً. حتى يقول الشخص المشنوق الذي أخذ عقوبته، إذا أمكنه التحدث بعد الشنق، للذين شنقوه بشكل حضاري وإنساني: «ليرض عنكم الله!». تسلموا، لم تؤلموني، بالجودة شفقكم لي!...» (‘. Nesîn, Sûrnâme 1999, 163)

Bütün kaynak metin boyunca Aziz Nesin idamın insanlık dışı bir şey olduğunu, insanların sürekli bir değişim içerisinde olduğunu, bu yüzden asılan kişiyle suçu işleyen kişinin aynı olmadığını anlatmaktadır. Burada mizah türlerinden ironi ve iğnelemeyi kullanarak ülkede uygulanan idam cezasının insanlık dışı bir şey olduğuna ve nasıl yapılırsa yapılsın idam cezasının acı verici bir şey olduğuna dikkat çekmek istemektedir. Çevirmen burada sadık bir çeviri yaklaşımı izlemiş ve kaynak metindeki ironik üslubu korumuştur.

Tablo 37: Örnek İnceleme 34

Kaynak Metin	Erek Metin
Hay Allah, bu denli yetenekli bir insanı sen gel de cezaevi kâtipliğinde ziyan et! Ne büyük haksızlık! (Nesin, Surnâme 2021, 133)	هيه ياالله، إنسان له كل هذه المواهب، تعال واستهلكه في قلم السجن!. ما أكبر هذا الظلم! (. Nesin, Sûrnâme 1999, 172)

Kaynak metnin bu kısmında, para söz konusu olunca dolap çevirmede uzman olan cezaevi kâtibi asılacak kişinin masraflarının devlet tarafından karşılanması için nasıl avans bulunacağını anlatmaktadır. Daha önce bu gibi işler için ayrılan bütçe çoktan harcandığı için bu avansın kanunlar çerçevesinde bir kılıfa uydurularak alınması ve cezaevi kâtibinin kurnazlığı ironik bir şekilde eleştirilmektedir. Böylece devlet kurumlarındaki usulsüzlüklere ve bunların görmezden gelinmesine ışık tutulmaktadır. Çevirmen burada “sen gel de” ifadesini “تعال” şeklinde çevirerek kelimeyi bağlamı dışında olduğu gibi aktarmıştır. “Ziyan et” ifadesi içinde “استهلكه” fiilini kullanmıştır. Çevirmenin burada genel olarak birebir çeviri yönteminden yararlandığı söylenebilir. Bununla birlikte kaynak metindeki ironinin erek metinde korunduğu ve aktarıldığı görülmektedir.

Tablo 38: Örnek İnceleme 35

Kaynak Metin	Erek Metin
- Madem paranız yok, ne diye adam astırıyorsunuz? Bedavadan adam asılır mı? Hadi bir iyilik olsa anlarım. Hem hiç tanımadığın, yiyip içmişliğin olmayan bir adamı as, hem de ücretini alma... Olur mu ağabey? Koskoca devlet, bir zavallı Çingene Ali'nin hakkını yesin, olur mu? (Nesin, Surnâme 2021, 134)	«إذا لم يكن لديكم نقود، فلماذا تشنقون البشر؟ وهل يُشنق إنسانٌ مجاناً؟ لو كانت حسنة لتفهمنا الأمر. اشتق رجلاً لا تعرفه أبداً، وليس بينك وبينه حتى الخبز والملح، ولا تقبض أجرته.. هل هذا ممكن يا أخي؟ دولة طويلة وعريضة تأكل حق علي الغجري المسكين. أمعقول هذا؟» (. Nesin, Sûrnâme 1999, 173)

Kaynak metinde başkahramanı asacak bir cellat arayan devletin uzun uğraşlar sonucu bulduğu cellada bile verecek parası olmadığı, kendisinden bedavaya hizmet beklediği ve beklediği hizmetin de adam asmak gibi ağır bir iş olduğu ironik bir üslupla anlatılmaktadır. Çevirmen burada “yiyip içmişliğin olmayan” ifadelerini kültürel eşdeğerlik stratejisinden yararlanarak “وليس بينك وبينه حتى الخبز والملح” şeklinde çevirmiştir. Kelime anlamı itibarıyla “aranda ekmek ve tuz bile yok” anlamına gelen bu ifade, Araplar arasında yaygın olarak kullanılıp “ekmek ve tuz” ile sıkı ilişkiler kastedilmektedir. Çevirmen “koskoca devlet” ifadesini “دولة طويلة وعريضة” şeklinde “uzun ve geniş devlet”

anlamında çevirmiştir. Çevirmen burada anlam çözümlemesi stratejisinden yararlanarak “koskoca” ifadesinin bileşenlerini ortaya çıkarmış ve hedef dilde bunun karşılığını tam olarak verebilmek için iki bileşen eklemiştir. Son cümledeki “Olur mu?” ifadesini “Mantıklı mı?” anlamındaki “أمعقول هذا؟” ifadesiyle çevirmiştir. Bunun dışındaki ifadelerde bir değişiklik yapmamıştır. Çevirmenin burada genel olarak anlamsal çeviri yönteminden yararlandığı ve ironiyi koruduğu görülmektedir.

Tablo 39: Örnek İnceleme 36

Kaynak Metin	Erek Metin
“Gazeteci sana niçin dağa çıktığını, neden eşkıya olduğunu soracak. Ulan sakın, “Açlıktan, yokluktan eşkıya oldum” deme. “Belediyeden aylıklı bir çöpçülük bulaydım dağa çıkmazdım” dersen, seni itler gibi sürüterek buraya getirtir, kemiklerini kırarım. Diyeceksin ki gazeteciye, “Ben namus uğrusuna bu yola düştüm” diyeceksin. “Ben vatani vazifemi ifa ederken, bir zalim bey karıma göz koyduğundan, ben de namusumu korumak için...” diyeceksin, anladın mı? Sonra diyeceksin ki “Ben hiç cana kıymadım. Ben zenginlerden alırım, yoksullara veririm. Yoksul kızların çeyizini düzer, düğünlerini yaparım” diyeceksin... Böyle demezsen gözünü patlatırım...” (Nesin, Tek Yol 2021, 130)	“سيأسالك الصحفي عن سبب صعودك إلى الجبل، وكونك قَطَّاع طرق. ولكن ولاه، إحدِر أن تقول له بسبب الفقر والعوز. إذا قلت: «لو عملت زبالاً في البلدية براتب شهري لما خرجت إلى الجبل»، سأجرك إلى هنا مثل الكلب، وأكسّر عظامك. ستقول إنك سقطت في هذا الطريق دفاعاً عن الشرف. ستقول: «بينما كنت أقوم بأداء واجبي الوطني بخدمة العلم وضع أحدهم عينه على زوجتي فاضطرت لحماية شرفي» فهمت؟ ثم ستقول: «أنا لم أقتل أحداً؟ أنا أخذ من الأغنياء وأعطى الفقراء، وأجهز العرائس الفقيرات، وأعمل لهن أعراسهن».. إذا لم تقل هذا سأقلع عينيك..” (Nesîn, et-Tarîku'l-vâhîd 1997, 158)

Kaynak metnin bu kısmında hükümetin ülkeyi iyi yönetemediği, halkın refah seviyesinin düşük olduğu ve bu yüzden insanların yanlış yola saptığı, hükümetin bunun üzerini örtmeye çalıştığı ve aslında kötü bir şeyi insanlara allayıp pullayarak iyi bir şey gibi servis etmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Çevirmen ilk cümledeki “eşkıya” kelimesini “yol kesici” anlamına gelen “قَطَّاع طرق” ifadesi ile çevirmiştir. “Ulan” kelimesini Araplar arasında genellikle yakın ve samimi ilişkilerde şaşkınlık, öfke veya dikkat çekme ifadesi olarak kullanılan “ولاه” kelimesiyle çevirmiştir. “Çöpçülük bulaydım” ifadesini “çöpçü olarak çalışsaydım” anlamına gelecek şekilde “لو عملت زبالاً” ifadeleriyle çevirerek eş anlamlılık stratejisinden yararlanmıştır. “İtler” ifadesini yer değiştirme stratejisinden yararlanarak tekile dönüştürmüştür. “Namus uğruna” ifadesini “namusu koruma uğruna” anlamına gelecek şekilde “دفاعاً عن الشرف” ifadeleriyle çevirmiş, böylece “koruma” ifadesini ekleyerek genişletme stratejisinden yararlanmıştır. “Vatani hizmetimi” ifadesini

“واجبي الوطني” şeklinde çevirirken “vatani görevim” anlamındaki “واجبي الوطني” ifadesine ek olarak Arap kültüründe askerlik hizmeti için kullanılan “bayrak hizmeti” anlamındaki “خدمة العلم” ifadesini de kullanarak kültürel eşdeğerlik stratejisinden yararlanmıştır. “Bir zalim bey karıma göz koyduğundan” ifadesini çevirirken “zalim bey” ifadesini çıkarıp bunun yerine “birisi” anlamındaki “أحدهم” kelimesini kullanmış ve “göz koymak” deyimini için Arapçada da aynı şekilde kullanılan “وضع عينه على” ifadesini kullanmıştır. “Çeyizini düzer” deyimini “وأجهز العرائس” şeklinde çevirmiştir. “Gözünü patlatmak” ifadesinin yerine “gözünü çıkarırım” anlamındaki “سأفلق عينيك” ifadelerini kullanarak eş anlamlılık stratejisinden yararlanmıştır. Bunun dışındaki ifadeleri bir değişiklik yapmadan çevirmiştir. Çevirmenin sadık bir çeviri yaklaşımı izleyerek kaynak metindeki ironiyi koruduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 40: Örnek İnceleme 37

Kaynak Metin	Erek Metin
Ben bu adamı, başabaş kalsam bitiririm ya, ne yapayım ki ben bir kişiyim o kalabalık. Çünkü bir kendisi bir de kendisiyle hükümet... Üstündeki resmî elbise ne demek!.. (Nesin, Tek Yol 2021, 136)	لو بقينا وحدي وهذا الرجل وتصارعنا فسانهيه، ولكن ماذا أفعل؟ أنا شخص واحد وهو مجموعة كبيرة.. لأنه واحد وحكومة مع هذا الواحد.. ماذا تعني البزة التي يلبسها؟... (Nesin, et-Ṭarîku'l-vâhîd 1997, 166)

Kaynak metnin bu kısmında hükümet için çalışan kişilerin dokunulmaz oldukları ve insanın böyle kişileri karşısına alınca hükümet ile de uğraşması gerektiği ironik bir şekilde anlatılmaktadır. Burada hükümetin vatandaşa hizmet etmesi gerekirken, demir yumruk anlayışına bürünerek halkına korku saldığı mizahi bir şekilde dile getirilmektedir. Yazar “Üstündeki resmî elbise ne demek!..” ifadesiyle resmi kıyafetin bir tür statü, otorite veya güç sembolü olduğunu ima etmektedir. Burada “ne demek” ifadesinde bir soru anlamı yokken çevirmen bunu “ماذا تعني البزة التي يلبسها؟” şeklinde çevirmiştir. Dolayısıyla bu cümlede bir ironi kaybı söz konusudur. Bunun dışındaki diğer cümleler herhangi bir değişiklik yapılmadan çevrilmiş ve bu cümlelerdeki ironi korunmuştur.

Tablo 41: Örnek İnceleme 38

Kaynak Metin	Erek Metin
Yahu hükümet avcuna altın doldurup da uzatsa, hiçbir köylü almaz be! (Nesin, Tek Yol 2021, 168)	يا هو، إذا ملأت الحكومة حضانها بالذهب، وقدمته للفلاحين، فلن تجد فلاحًا واحدًا يأخذه... (Nesin, et-Ṭarîku'l-vâhîd 1997, 204)

Tablo 40: Örnek İnceleme 38 – devam

Kaynak Metin	Erek Metin
Çünkü sonunda nasıl olsa bir kazık yiyeceğini bilir adam. “Bana altın verecek ama,” der, “karşılığında kimbilir benim neyimi alacak, sonra burnumdan getirecek anamdan emdiğim sütü...” (Nesin, Tek Yol 2021, 168)	لأن هذا الفلاح يعرف أنه سيأكل الخازوق بعد هذا... سيقول: «ستعطيني ذهبًا، ولكن من بدري ماذا ستأخذ مني بالمقابل، بعد هذا ستجعلني أنزف من أنفي الحليب الذي أرضعتني إياه أمي...» (. Nesin, et-Ṭarîku'l-vâhîd 1997, 204)

Burada yazar halkın hükümete güvenmediğini, kendisini kandırma peşinde olduğunu düşündüğünü, bu yüzden vaatlerine şüpheyile yaklaştığını ve ellerine çok değerli bir şey geçse bile iki katı zarara uğratılacaklarına inandıklarını ironik bir şekilde anlatmaktadır. Çevirmen “yahu” kelimesini aktarım stratejisinden yararlanarak “ياهو” şeklinde çevirmiştir. “Avcuna” kelimesinin yerine “kucak anlamındaki” “حسنها” ifadesini kullanarak eş anlamlılık stratejisinden yararlanmıştır. “Hiçbir köylü almaz be” ifadesini çevirirken düzeltme stratejisinden yararlanarak “bunu alacak bir tane köylü bulamaz” anlamındaki “فلن تجد فلاحًا واحدًا يأخذه” ifadelerini kullanmıştır. Aldatılmak anlamında kullanılan “kazık yiyeceğini” ifadesini “سيأكل الخازوق” şeklinde birebir çevirmiştir. Bu ifade Araplar arasında da bu anlamda kullanıldığından çevirmenin kültürel eşdeğerlik stratejisinden yararlandığı söylenebilir. Bunun dışındaki ifadeleri birebir çevirmiştir. Bu değerlendirmeler çerçevesinde çevirmenin erek metinde ironiyi koruduğu söylenebilir.

Tablo 42: Örnek İnceleme 39

Kaynak Metin	Erek Metin
Biz sabıkalı mahkûmlar, gerçek ve büyük suçluların yüksek dokunulmazlıkları olduğunu, buyüzden onların ellerini kollarını sallayarak dışarda özgürce dolaştıklarını, en iyi yerlerde, en iyi biçimde yaşadıklarını çok iyi biliriz. Cezaevlerine doldurulan suçlular, gerçekte, küçük suçlar işledikleri, az para çaldıkları, küçük dolandırıcılıklar ve yankesicilikler yaptıkları için cezaevlerine tıklılmışlardı. Yani onlar suç işledikleri için değil, büyük suçlar işleyemedikleri için cezalandırılmışlardır. Ama her insanın, cezalandırılmayacak kadar büyük (Nesin, Tek Yol 2021, 338-339)	نحن الواقعين أصحاب السوابق ندرك جيدًا، ونعرف أكثر من كل الناس، أن المجرمين الحقيقيين الكبار يمتازون بحصانة رفيعة، لهذا فهم يتجولون خارج السجن بحرية. إن الذين يملأون السجون هم في الحقيقة مرتكبو الجرائم الصغيرة، وسارقو القليل من الأموال، والمحتالون الصغار، والنشالون.. أي أن هؤلاء في السجن لا لأنهم ارتكبوا جرائم، بل لأنهم لم يرتكبوا جرائم كبيرة. ولكن ليس كل إنسان يمتلك الموهبة والمعرفة والامكانية والمظهر الذي يؤهله لارتكاب جرائم كبيرة.. إذا كان في هذا العالم رجال كبار، فهناك رجال صغار أيضًا، كما قال الشاعر ضيًّا باشا: صاحب الجاه سارق الملايين طليق وسارق بعض القروش لص كبير (. Nesin, et-Ṭarîku'l-vâhîd 1997, 404)

Tablo 41: Örnek İnceleme 39 - devam

Kaynak Metin	Erek Metin
suçlar işlemeye yeteneği, bilgisi, görgüsü, öğrenimi yoktur ki... Bu dünyada büyük adamlar varsa küçük adamlar da var... Hani Ziya Paşa'nın dediği gibi:	
Milyonla çalan mesned-i izzette serefraz Birkaç kuruşu mürtekinin cây-ı kürektir. (Nesin, Tek Yol 2021, 338-339)	

Kaynak metnin bu kısmında devletin adaleti sağlayamaması, büyük suçlar işleyenlerin yaptıklarının yanına kâr kalması ve yetmeyip en iyi hayatları yaşaması iğneleyici ve ironik bir üslupla eleştirilmektedir. Çevirmen “buyüzden onların ellerini kollarını sallayarak dışarda özgürce dolaştıklarını” ifadelerini “لهذا فهم يتجولون خارج السجن” şeklinde çevirmiştir. “Dışarıda” ifadesinin anlaşılması için genişletme stratejisinden yararlanarak “السجن” kelimesini eklemiştir. “Elleri kollarını sallayarak” ifadesini ise çıkartarak eksiltme stratejisinden yararlanmıştır. Bundan sonra gelen “en iyi yerlerde, en iyi biçimde yaşadıklarını” ifadesinde de aynı stratejiyi uygulamıştır. “Cezaevlerine doldurulan suçlular, gerçekte, küçük suçlar işledikleri, az para çaldıkları, küçük dolandırıcılıklar ve yankesicilikler yaptıkları için cezaevlerine tıkmışlardır” cümlesini yer değiştirme stratejisinden yararlanarak neden-sonuç ilişkisi olan fiil cümlesinden isim cümlesine çevirmiştir. Böylece çevirmenin yaptığı yeni çeviri “Cezaevlerine doldurulan suçlular, gerçekte, küçük suçlar işleyenler, az para çalanlar, küçük dolandırıcılar ve yankesicilerdir” anlamına gelmektedir. Çevirmen “yani onlar suç işledikleri için değil, büyük suçlar işleyemedikleri için cezalandırılmışlardır” ifadelerindeki “cezalandırılmışlardır” ifadesi yerine “hapishanedeler” anlamındaki “هؤلاء في السجن” ifadelerini kullanmış, böylece eş anlamlılık stratejisinden yararlanmıştır. “Ama her insanın, cezalandırılmayacak kadar büyük suçlar işlemeye yeteneği, bilgisi, görgüsü, öğrenimi yoktur ki...” ifadesindeki “cezalandırılmayacak kadar” ve “öğrenimi” ifadelerini çıkararak “ولكن ليس كل إنسان يمتلك الموهبة والمعرفة والامكانية والمظهر الذي يؤهله لارتكاب جرائم كبيرة” şeklinde çevirmiştir. Çevirmenin buradaki “görgü” kelimesini “مظهر” şeklinde çevirdiği ve “الامكانية” kelimesini eklediği görülmektedir. Böylece çevirmenin yaptığı çeviri ile cümle “Ama her insanın, büyük suçlar işlemesini sağlayacak yeteneği, bilgisi, imkânı ve endamı yoktur” anlamına kaymıştır. Burada “cezalandırılmayacak kadar”

ifadesinin çıkarılması cümledeki ironinin zayıflamasına sebep olmuştur. “Milyonla çalan mesned-i izzette serefraz” ifadelerini “صاحب الجاه سارق الملايين طليق” şeklinde çevirmiştir. Böylece cümle “Milyonları çalan makam sahibi özgür” anlamına kaymıştır. Kaynak cümlede milyonları çalanların saygınlık dayanaklarında yani yüksek mevkilerde başının dik olduğu kastedilmektedir. Bunun ışığında çevirmenin “mesned-i izzette” kelimesini “makam sahibi” anlamındaki “صاحب الجاه” kelimesiyle ve “serefraz” kelimesini “özgür” anlamındaki “طليق” kelimesiyle değiştirdiği görülmektedir. “Birkaç kuruşu mürtekinin cây-ı kürektir” cümlesini “birkaç kuruş çalan büyük bir hırsızdır” anlamına gelecek şekilde “وسارق بعض القروش لص كبير” ifadeleriyle çevirmiştir. Çevirmenin, kaynak cümledeki gittiği yer kürektir yani kürek cezasına çarptırılır anlamındaki “cây-ı kürektir” ifadesini “لص كبير” ifadesi ile değiştirdiği görülmektedir. Bunun dışında örnekteki ifadelerde bir değişiklik yapılmamıştır. Bu kısımda çevirmenin genel olarak kaynak metindeki ironiyi erek metne zayıf bir şekilde yansıttığı görülmektedir. Özellikle Ziya Paşa’nın sözlerini yetersiz bir şekilde aktarmıştır.

Tablo 43: Örnek İnceleme 40

Kaynak Metin	Erek Metin
Cezaevinde, ömründe görmediği ve göremeyeceği bir rahata kavuşuyor. Öyle ya, çalışmak yok, ekmek elden su gölden dedikleri gibi... Ağaya kulluk yok. Candarma baskısı yok. Hükümet korkusu yok. Vergisi yok. Salgısı yok. Nasıl olsa hükümet tayın veriyor. Kışın sıcak... Cepte parası var. Yan gelip yatar, çubuğunu tütündür. Gel keyfim gel. (Nesin, Tek Yol 2021, 343)	يحصل البديل على راحة أثناء السجن لم ولن يراها في حياته. نعم ياه.. الخبز وافر، والماء وافر.. لا عبودية للأغا ولا ضغطاً للجنדרمة، ولا خوفاً من الحكومة، ولا ضرائب ولاحسميات.. كيفما كان فالحكومة تقدم التعيين. الجو دافئ شتاءً.. والجيب مليء بالنقود.. دائماً مضطجع، يعزف على نايه، وتعال يا كوفي تعال.. (Nesin, et-Ṭarîku'l-vâhîd 1997, 409)

Kaynak metnin bu kısmında hapisanede başkalarının yerine bedel karşılığında hapis yatanların durumundan bahsedilirken, hapisanenin dışarıdan daha yaşanılabilir bir yer olduğu ve bunun müsebbibinin de ülkede refahı sağlayamayan yönetimin olduğu alaylı ve ironik bir üslupla anlatılmaktadır. Çevirmen “öyle ya, çalışmak yok, ekmek elden su gölden dedikleri gibi...” ifadelerini “نعم ياه.. الخبز وافر، والماء وافر” şeklinde çevirmiştir. Burada “çalışmak yok” ifadesini çıkardığı ve “ekmek elden su gölden” deyimini “ekmek bol, su bol” anlamına gelecek şekilde çevirdiği görülmektedir. “Vergisi yok. Salgısı yok” ifadesinin basım hatası sonucu yanlış yazıldığı, aslının “vergisi yok, algısı yok” şeklinde olması gerektiği varsayılmaktadır. Genelde vergisi yok, kârı yok

anlamında kullanılan bu ifadeyi çevirmen “ولا ضرائب ولا حسميات” şeklinde çevirmiştir. Dolayısıyla “algısı” ifadesini “kesintiler” anlamındaki “حسميات” kelimesi ile değiştirmiştir. Çevirmen “tayın” kelimesini “التعيين” şeklinde çevirmiştir. Ancak burada kastedilen şey öğün olduğundan çevirmenin kelimeyi yanlış anladığı tespit edilmiştir. “Cepte parası var” ifadesini “والجيب مليء بالنقود” şeklinde “cebi para dolu” anlamında çevirmiştir. Dolayısıyla burada eş anlamlılık stratejisinden yararlanmıştır. “Yan gelip yatar” fiil cümlesini yer değiştirme stratejisinden yararlanarak isim cümlesine çevirmiş ve “her zaman” anlamındaki “دائما” ifadesini eklemiştir. Yarını düşünmeden yaşar anlamındaki “çubuğunu tütürür” deyimini kültürel eşdeğerlik stratejisinden yararlanarak “neyini üfler” anlamındaki “يعزف على نايه” ifadesiyle çevirmiştir. “Gel keyfim gel” ifadesini ve kalan diğer ifadeleri birebir çevirmiştir. Genel olarak çevirmenin ironik havayı erek metinde de verdiği söylenebilir.

SONUÇ

Bu çalışmada öncelikle çeşitli düşünürlerin değerlendirmeleriyle mizah kavramı kapsamlı bir şekilde ele alınmış ve mizahın çeşitleri incelenmiştir. Aynı şekilde çeşitli araştırmacıların siyasi ve toplumsal mizah ile ilgili tanımlamaları paylaşılmış ve bu terimlerin kavramsallaştırma çalışması yapılmıştır. Bu çerçevede Aziz Nesin'in mizah anlayışı incelenmiştir. Buna ek olarak mizah çevirisinin zorlukları tespit edilmiş ve bu konudaki çalışmalara değinilmiştir. Çalışmadaki eserlerin mercek altına alınması için Hans J. Vermeer'in ve Katharina Reiss'in Skopos Kuramı ve bunu "işlev artı bağlılık" kavramıyla tamamlayan Christiane Nord'un yaklaşımı incelenmiştir. Daha sonra çeviride kullanılan stratejilerin farklı araştırmacılar tarafından yapılan tanımlamalarına yer verilmiş ve çalışmada kullanılacak olan Peter Newmark'ın çeviri yöntemleri ve stratejileri açıklanmıştır. Bu strateji ve yöntemlere ilişkin Arapça-Türkçe ve Türkçe-Arapça örneklerin ele alındığı çalışmaların yeterli olmaması sebebiyle bunların daha iyi kavranabilmesi adına örnekler verilmiştir. Bunun ardından Aziz Nesin'in eserlerinin Arap dünyasındaki yerinin tespit edilmesi için çeşitli araştırma, gazete ve dergiler taranmış ve bu konuda bir röportaj yapılmıştır. Daha sonra 'Abdu'l-Kâdir 'Abdelli'nin hayatının, çevirmenliğinin, düşünce dünyasının ve Türk edebiyatına yönelik ilgisinin anlaşılması için ailesi ve arkadaşları ile yapılan bir röportaj ve kendisinin kaleme aldığı yazılar incelenmiştir. Bunun akabinde Aziz Nesin'in eserlerini yazdığı dönemde Türkiye'nin durumu ve çevirilerin yapıldığı dönemde Suriye'nin durumu ele alınmıştır. Tüm bunların ışığında romanların genel çeviri durumundan bahsedilerek kaynak metindeki toplumsal ve siyasi mizah öğeleri çevirileriyle birlikte karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Yapılan bu incelemeler sonucunda, Aziz Nesin'in Arap dünyasında önemli bir yerinin olduğu, eserlerinin beğeniyle karşılandığı ve yakından takip edildiği anlaşılmıştır. Eserleri gerek tamamen birden fazla kez gerekse tefrika halinde yayınlanmıştır. Bu ilginin arkasında okurların beğenisi, müşterek tarih, coğrafi yakınlık, çevirmenlerin ilgisi, baskıdan kaçış yolu aranması, ideolojik sebepler, ortak sorunlar ve toplumsal ve siyasi benzerliklerin yattığı ortaya çıkarılmıştır.

Çevirmenin hayatının incelenmesi sonucunda, kendisinin Türkiye ve Suriye halkını ve kültürünü birbirine yakınlaştırmayı, iki toplumun benzer sorunlara sahip olduğunu göstermeyi ve Türkiye toplumunun sorunları üzerinden Suriye toplumunun sorunlarına ışık tutmayı kendisine bir amaç olarak edindiği anlaşılmıştır. Kendisinin

ülkesinde siyasi baskıya maruz kaldığına, bu bakımdan halkının anlatmak istediği şeyleri Nesin'in dile getirdiğini fark ederek eserlerini çevirmeye başladığına ve ancak bu sayede sansürü aşabildiğine ışık tutulmuştur. Bu şekilde başladığı çevirmenlik hayatıyla edebiyat üzerinden Türkiye ve Suriye toplumunu birbirine yakınlaştırmada ciddi bir rol oynadığı tespit edilmiştir.

Ayrıca Aziz Nesin'in eserlerini yazdığı dönemde Türkiye'nin durumu ve çevirilerin yapıldığı Suriye'nin durumu incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda Nesin'in eserlerindeki toplumsal ve siyasi mizah öğelerinin arka planına ışık tutulmuş ve Suriye'de özellikle 1990'lı yıllarda Nesin'in eserlerinin çevirilerinde patlama yaşanmasının olası sebepleri tespit edilmiştir. Bundaki en büyük etkenin, dış gelişmeler sonucunda hükümetin iç politikasında değişikliğe gitmesinin olduğu ortaya konmuştur. Hafız Esed'in meşruiyetini devam ettirmek adına bir özgürlük paravanı inşa ettiği ve izin verdiği ölçüde bir nefes alma alanı açtığı anlaşılmıştır. Bu durum, Nesin'in eserlerinin çevirilerindeki patlamayla ilişkilendirilmiştir. Diğer taraftan iki dönemin incelenmesi sonucunda, iki ülkedeki siyasal ve toplumsal durumun bazı yönlerden benzeştiği tespit edilmiştir. Türkiye'deki gerilimin yükselmesinin sebebi daha çok dış gelişmeler etkili sağcı-solcu çatışmaları üzerinden hükümete yönelikken Suriye'deki kavgaların sebebinin daha çok mezhepsel çatışmalara dayalı olduğu göz önüne alınarak verilen kavgaların amaçlarının farklı olmasına ve Suriye'de Sovyet yörüngesinde bir hükümet başтайken Türkiye'de kapitalist ve Batı kampına yakın yönetimlerin bulunmasına rağmen; despot uygulamalar, baskı ve adaletsizlikler açısından kısmen bir benzerlik görülmektedir. Türkiye'de eserlerin yayınlandığı tarihlerde siyasal istikrarsızlıkla birlikte bir baskı furyası yaşanırken, çevirilerin yapıldığı Suriye'de de kontrolcü ve otoriter bir yönetim hüküm sürmüştür. Her iki dönemde de ordunun darbeler yapıp halkın sözünün üstüne söz söylediği, başa geçenlerin baskı yaparak insanların seslerini kısımaya çalıştığı, yozlaşmaların görüldüğü, görevlerin kötüye kullanıldığı ve adam kayırmaların yapıldığı görülmektedir. Mezhepsel, sınıfsal ve ideolojik kutuplaşmaların yaşanması, başta iyi olan bir ekonominin daha sonra kötüleşmesiyle halkın huzursuzluğunun artması, yönetime yönelik darbelerin yanı sıra darbe içi darbelerin olması, siyasal şiddet olaylarının zirve yapması ve devletin üst kademelerine yönelik suikast girişimlerinin görülmesi bu iki dönemin benzerlikleri arasındadır.

Çalışmada incelenen kaynak metinler ile erek metinlerin karşılaştırmalı incelemesi sonucunda, erek metinlerde farklı bir amaç güdüldüğüne dair bir ize rastlanmamıştır. Çevirmenin genelde birebir, sadık ve anlamsal çeviri yöntemlerini izlediği ve bu bakımdan Peter Newmark'ın V diyagramına göre kaynak metin odaklı bir yaklaşım izlediği anlaşılmıştır. Çevirmenin bu yaklaşımı atasözleri, deyimler, mecazi anlamlar ve söz oyunlarının kullanıldığı kısımlarda verilmek istenen mesajın ve ironinin erek metinde kaybolmasına yol açmıştır. Öte yandan kaynak metinde erek dilde var olmayan dil dışı göndergelerin kullanılmadığı net, anlaşılır ve basit cümlelerin çevirisinde bu yaklaşım verilmek istenen mesaja engel teşkil etmemiştir. Aziz Nesin'in eserlerinde yalın bir üsluba sahip olmasının yanı sıra farklı halkların karşı karşıya kalabileceği ortak toplumsal ve siyasi sorunlara parmak basması kaynak metin odaklı erek metinlerin bu kısımlarının anlaşılır olmasında bir etkidir. Ayrıca iki toplumun benzer sorunlara ve kültüre sahip olması da bir diğer etkidir. Örneğin *Tek Yol* adlı kitapta sahte şeyhlik ile ilgili kısım şeyhlik, ağalık ve beylik gibi makamlara yabancı olan bir toplum için çevrilmiş olsaydı buradaki mizahın işlevini yerine getirmesi bir yana, basit ifadelerin bile erek kitle tarafından anlaşılması güç olabilirdi. Tüm bunlar doğrultusunda çevirmenin izlediği yaklaşımın, yer yer kaynak metinde iletilmek istenen mesajların erek metne yansıtılmasında bir engel teşkil etmediği, yer yer ise bunun tam tersi olduğu tespit edilmiştir.

Erek metinler işlev artı bağıllık yaklaşımı çerçevesinde değerlendirildiğinde, çevirmenin kaynak metin odaklı yaklaşımı ile çeviri ortaklarından yazara karşı genel olarak bağıllığını korumaya çalıştığı ancak bunu yaparken özellikle deyimlerin kullanıldığı ironik yerlerde erek kitlenin anlayabileceği işlevsel bir çeviri yapmaması neticesinde diğer bir ortağı olan erek kitleye bağıllığını büyük ölçüde koruyamadığı fark edilmiştir. Çevirmen çok nadir bir şekilde deyimsel ve iletişimsel bir çeviri yaklaşımı izlemiştir. Bu bakımdan çevirmen özellikle üstü kapalı ve mecazi ifadelerin yer aldığı kısımlarda toplumsal ve siyasi mizahi mesajları ya zayıf bir şekilde aktarmış ya da hiç aktaramamıştır. Sadece anlaşılır ve net ifadelerin yer aldığı kısımlarda hedeflenen işlevi erek metinde canlandırabilmiştir.

Son olarak, bütün bu çalışmadan hareketle 'Abdelli'nin yaptığı çevirilerde, özellikle deyimler, atasözleri ve mecazi anlamların işlevlerini erek metinde yeniden canlandırmada yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Bunda 'Abdelli'nin üniversite hayatında

kısa bir süreliğine Türkiye’de bulunması ve ardından hemen ülkesine dönmesi, dolayısıyla bu süre zarfında dile ve kültüre hâkim olmada yeterince ilerleme kaydedememesinin rol oynadığı düşünülmektedir. Zira örneklerden hareketle çevirmenin bazı ifadeleri yanlış anlayıp çevirdiği, ya da arka planını anlamayıp birebir çevirdiği görülmektedir. Bu bakımdan, ‘Abdelli’nin hayatının son zamanlarına doğru Türkçeden Arapçaya yaptığı çevirilere bakılması daha kesin bir sonuç alınmasına fayda sağlayabilir.

Çalışmayı sonlandırırken şuna da değinmek yerinde olacaktır ki; mizah ürünleri, içerisinde bir toplumun genel ve kültürel bilgisi, sosyokültürel birikimi, değer sistemleri ve dünya görüşü gibi özelliklerini taşıdığı için toplumların tanınmasında büyük pay sahibidir. Bu bakımdan çevirmenlere çok iş düşmektedir. Ortak kültürlerde mizah ürünlerinin çevirisi her zaman büyük bir zorluk teşkil etmese de kültürler ve halklar birbirinden uzaklaştıkça, dilin derinliklerine gömülü çevrilemeyen öğeler arttıkça ya da kelime oyunları, tekerlemeler, deyimler ve atasözleri işin içine girdikçe mizah çevirisi çevirmenlerin önlerinde aşılması güç bir zorluk olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak bunun çevirmenleri yıldırması ve çeviribilim alanında bu konuda daha fazla betimleyici çalışma yapıp öneriler sunulması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Akça, İsmet. 2020. «Yetmişli Yıllarda Hegemonya Krizi, Ordu ve Militarizm.» *Türkiye'nin 1970'li Yılları* içinde, yazar Mete Kaan Kaynar, 99-119. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Alharthi, Adel Awadh A. 2016. «Challenges and Strategies of Subtitling Humour: A Case Study of the American Sitcom Seinfeld, with Particular Reference to English and Arabic.» University of Salford, Ağustos.
- tarih yok. *AlSharekh Archives*. Erişildi: Aralık 14, 2022. <https://bit.ly/43FAW5j>.
- Altunel, İbrahim. 2003. «Latife.» *TDV İslâm Ansiklopedisi* 27: 109-110.
- Atılğan, Gökhan. 2020. «12 Mart: Kapanan ve Açılan Yollar.» *Türkiye'nin 1970'li Yılları* içinde, yazar Mete Kaan Kaynar, 55-87. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Atılğan, Gökhan. 2017. «'68'in Kapıları.» *Türkiye'nin 1960'lı Yılları* içinde, yazar Mete Kaan Kaynar, 315-340. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Bora, Tanıl. 2019. «Celal Bayar.» *Türkiye'nin 1950'li Yılları* içinde, yazar Mete Kaan Kaynar, 151-157. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Bouraga, Dharifa. 2017-2018. «The Untranslatability of Cultural Arab Jokes into English and the Application of Compensation Methods.» *Yüksek Lisans Tezi*. Kasdi Merbah University.
- Cabir, Hişam. 2009. *en-Nüktetü's-siyasiyyetü i'nde'l-Arab beyne's-suhrriyyeti'l-berîeti ve'l-harbi'n-nefsiyyeti*. Lübnan: eş-Şeriketü'l-âlemiyyeti li'l-kitabi.
- Cebeci, Oğuz. 2017. *Komik Edebi Türler Parodi, Satir ve İroni*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Celül, Belhâc. 2020. «en-Nüktetü's-sa'biyyetü ve devruhâ fi a'rzi ve nakdi'l-mefâhîmi'l-içtimâiyyeti.» *Mecelletü'l-kelem* 5 (1): 332-354.
- Cemîle, Şabir. 2019. «Tercemetü's-suhrriyyeti ve delâletuhâ mine'l-İncilîziyyeti ile'l-a'rabiyyeti mesrahiyyetü 'bîcamâliyün' li-Curc Bernârd Şu enmûzecen.» *Yüksek Lisans Tezi*. Câmi'atü Ebî Bekr Belkayid Tilimsân.
- Cooke, Miriam. 2007. *Dissident Syria: Making Oppositional Arts Official*. Durham: Duke University Press.
- Çimen, Mehmet. 2020. *Millî Güvenlik Stratejisi Açısından Hafız Esad Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri 1970-2000 Yılları Arası*. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.

- Dağbaşı, Gürkan. 2017. «Arapçadan Türkçeye Yapılan Şiir Çevirilerinde Nitelik Sorunu.» *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 2 Mayıs: 177-196.
- Demir, Musa. 2010. «Topluma Yönelik Eleştiri Yöntemleri Açısından Aziz Nesin Romancılığı.» *Doktora Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Derviş, Mahmud. 2008. *Biz Kaybettik Aşk da Kazanmadı*. Çeviren Lütfullah Göktaş. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- . 1988. *Ölümü Seviyorlar Benim*. Çeviren Lütfullah Bender. İstanbul: Armoni Yayınları.
- Doğaner, Yasemin. 2017. «İhtilâlin Mantığı.» *Türkiye'nin 1960'lı Yılları* içinde, yazar Mete Kaan Kaynar, 99-115. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Doğaner, Yasemin. 2019. «Vatan Cephesi.» *Türkiye'nin 1950'li Yılları* içinde, yazar Mete Kaan Kaynar, 177-193. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Duran, Naime. 2020. «Aziz Nesin'in "Hoptirnam" Adlı Eserinin Arapça Çevirisinin Söz Oyunları ve İroni Açısından Değerlendirilmesi.» *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Durmuş, İsmail. 2018. *Çeviri Sanatının Esasları*. İstanbul: Akdem Yayınları.
- . 1998. «Hiciv.» Cilt 17. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi. 447-449.
- Durmuş, İsmail. 2005. «Mizah.» *TDV İslâm Ansiklopedisi* 30: 205-206.
- Eğri, Taha. 2016. «Suriye'nin Ekonomi Polisiği: 1970-2014.» *Bağımsızlıktan Arap Baharı'na Suriye: İç ve Dış Politika* içinde, düzenleyen: Mehmet Akif Okur ve Nuri Salık, 213-239. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- el-Emîn, Hazrî Muhammed, ve Ben'azze Aḥmed. 2020. «Tercemetü'n-nükteti fi's-sînema'l-müdebleceti ilâ'l-'Arabîyyeti-nemâzeczun taṭbîkiyyetün-» *Mecelletü âfâki sînemâi 'yyeti*, 404-427.
- el-Kaysî, Hanân Muhammed. 2021. «en-Nüktetü's-siyasiyyetü fi mîzani hürriyyeti't-ta'bîri ani'r-re'yi.» *Mecelletü ḥuḳuḳu'l-insâni ve'l-hürriyyetü'l-â'mmeti*. 6 (2): 01-33.
- en-Nebî, Memduh Ferac. 2017. *Al Arab*. 3 Mart. <https://l24.im/z4gWZAH>.
- er-Râvî, Hüseyin. 2013. *Al Rai Media*. 6 Mayıs. Erişildi: Aralık 23, 2002. <https://bit.ly/3rz09Rq>.
- ez-Zeydi, Mişârî. 2022. *eş-Şarku'l-evsaf*. 29 Temmuz. Erişildi: Kasım 22, 2022. <https://bit.ly/44EYbh3>.

- Fahş, Muştâfâ. 2022. *eş-Şarku'l-evsaf*. 18 Mart. Erişildi: Kasım 13, 2022.
<https://bit.ly/3QaKbaA>.
- Fenoglio, Irène, ve François Georgeon. 2000. *Doğu'da Mizah*. Çeviren Ali Berktaş. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Freud, Sigmund. 1996. *Espri Sanatı*. Çeviren Erdoğan Alkan. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Georgeon, François. 2000. «Osmanlı İmparatorluğu'nda Gülmek Mi?» *Doğu'da Mizah* içinde, yazar Fenoglio Irène ve François Georgeon, çeviren Ali Berktaş, 79-101. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gong, Yumin. 2020. «Translation Strategies of The Strange Days Under Skopos Theory.» *Theory and Practice in Language Studies*, Eylül: 1153-1157.
- Görücü, Çağdaş. 2020. «CHP: Değişim, Umut, Hayal Kırıklığı.» *Türkiye'nin 1970'li Yılları* içinde, yazar Mete Kaan Kaynar, 339-367. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Gültekin, Mücahit. 1974. «"Memleketimden İnsan Manzaralarında" Mizah.» *Yansıma* 2 (33): 181-188.
- Gündoğdu, Raşit. 2013. *Osmanlı'nın Gülen Yüzü*. İstanbul: İnkılâb Yayınları.
- Güngör, İbrahim, ve Abdulhadi Timurtaş. 2016. «İbn Memmâtî'ninel-Fâşûş Fî Ahkâmıkarakuş Adlı Eseri ve Karakuşî Hükümler.» *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (33): 215-233.
- Gürçağlar, Şehnaz Tahir. 2014. *Çevirinin ABC'si*. 2. İstanbul: Say Yayınları.
- Gürson, Poyraz. 2010. *Suriye*. Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları.
- Hamûda, 'Âdil, röportaj yapan: Mâlik et-Türkî. 2002. *en-Nüktetü's-siyasiyyetü ve mua'lecetüha'l-Arabiyyetü* (28 Kasım). Erişildi: 05 28, 2022.
<https://bit.ly/3DsJUbu>.
- Hamza, Müeyyed. 2011. *Al Rai Media*. 14 Ekim. Erişildi: Aralık 23, 2022.
<https://bit.ly/3O84hPR>.
- Heydon, Georgina, ve Sajjad Kianbakht. 2020. «Applying Cultural Linguistics to Translation Studies: A New Model for Humour Translation.» *International Journal of Comparative Literature & Translation Studies*, 31 Temmuz: 1-11.
- Hüseyin, Hasan. 1974. «Halk Edebiyatımızda Mizah ve Yergi Damarı.» *Yansıma* 2 (33): 139-149.
- Ilgaz, Rıfat. 1974. «Mizahın Yeri.» *Yansıma* 2 (33): 130-135.

- Işık, Yeşim. 2016. «Gideon Toury'nin Erek Odaklı Çeviri Kuramı Işığında Aziz Nesin'in "Tek Yol" Adlı Romanının Farsça Tercümesinin İncelenmesi.» *Turkish Studies*, 305-320.
- Karçığa, Servet. 2009. «Ahmed Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde İroni.» *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Kaynar, Mete Kaan. 2020. «Anarşinin Türkçesi, Bir Anarşi Lejantı: 3K4F.» *Türkiye'nin 1970'li Yılları* içinde, yazar Mete Kaan Kaynar, 137-175. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Kaynar, Mete Kaan. 2019. «Türkiye'nin Ellili Yılları Üzerine Bazı Notlar.» *Türkiye'nin 1950'li Yılları* içinde, yazar Mete Kaan Kaynar, 15-39. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Kiraz, Sami. 2016. «Bağımsızlıktan 21. Yüzyıla Suriye-Rusya Siyasi İlişkileri.» *Bağımsızlıktan Arap Baharı'na Suriye: İç ve Dış Politika* içinde, düzenleyen: Mehmet Akif Okur ve Nuri Salık, 291-313. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Koca, Bayram. 2020. «Yetmişli Yıllarda Merkez Sağ: Milliyetçilik ve Anti-Komünizm.» *Türkiye'nin 1970'li Yılları* içinde, yazar Mete Kaan Kaynar, 373-395. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Koca, Selçuk. 2020. «Hürriyetten Otoriteye: 12 Mart Dönemi Anayasa Değişiklikleri.» *Türkiye'nin 1970'li Yılları* içinde, yazar Mete Kaan Kaynar, 87-98. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Koçak, M. Hakan. 2019. «Ellili Yıllarda Emek Rejimi ve Emek Hareketi.» *Türkiye'nin 1950'li Yılları* içinde, yazar Mehmet Kaan Kaynar, 69-97. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Krings, Hans Peter. 1986. «Translation Problems and Translation Strategies of Advanced German Learners of French (L2).» *Interlingual and Intercultural Communication: Discourse and Cognition in Translation and Second Language Acquisition Studies* içinde, yazar Juliane House ve Shoshana Blum-Kulka, 263-276. Gunter Narr Verlag Tübingen.
- Kuruç, Bilsay. 2020. «Türkiye'de Plancılığın İkinci Onyılı: Yetmişli Yıllarda Devlet Planlama Teşkilatı.» *Türkiye'nin 1970'li Yılları* içinde, yazar Mete Kaan Kaynar, 229-245. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Kuruloğlu, Fehmi. 2016. «1960-1965 Yılları Arasında Türkiye'de Siyasal, Sosyal ve Ekonomik Hayat.» *Doktora Tezi*. Tokat: Gaziosman Paşa Üniversitesi.
- McHugo, John. 2017. *Syria: A Recent History*. London: Saqi Books.

- Mekavî, Abdu'l-Kâdir. 2013-2014. «en-Nüktetü's-şâ'biyyetü's-siyasiyyetü bi mintika Tilimsân 2007-2009 dirasetün fî mezâmînihâ ve eb'âdihâ.» *Yüksek Lisans Tezi*. Câmi'atü Ebi Bekr Belkâid.
- Mercan, Muhammed Hüseyin. 2016. «1970'ten Günümüze Suriye Dış Politikasının Temel Parametreleri.» *Bağımsızlıktan Arap Baharı'na Suriye: İç ve Dış Politika* içinde, düzenleyen: Mehmet Akif Okur ve Nuri Salık, 239-263. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- . 2012. *Suriye: Regim ve Dış Politika*. İstanbul: Açılım Kitap Yayınevi.
- Muntaisr Hashim Ahmed, El Hag. 2019. «Translation Strategies In Light of Skopos Theory.» *Adab: Journal of Faculty of Arts, University of Khartoum*, 22-44.
- Nesin, Aziz. 1973. *Cumhuriyet Döneminde Türk Mizahı*. İstanbul: Akbaba Yayınları.
- Nesîn, Azîz. 2006. *el-A'mâlu'l-mesrahiyetu'l-kâmiletu*. Çeviren Faruk Mustafa. Cilt 1. Şam: el-İttihâdu'l-küttâbu'l-'Arab.
- Nesîn, 'Azîz. 1997. *el-Hımâru'l-meyyit*. Çeviren 'Abdu'l-Kâdir 'Abdelli. Lazkiye: Dâru'l-Menârati li'd-dirâsâti ve't-tercemeti ve'n-neşri.
- . 1997. *eṭ-Ṭarîku'l-vâhîd*. Çeviren 'Abdu'l-Kâdir 'Abdelli. Şam: Dâru'l-medâ eş-şekâfeti ve'n-neşri.
- . 1990. *Fî ihda'd-duvel*. Çeviren 'Abdu'l-Kâdir 'Abdelli. Halep: Daru'r-Râzi.
- Nesin, Aziz. 2020. *Memleketin Birinde*. İstanbul: Nesin Yayınevi.
- . 2020. *Ölmüş Eşek*. İstanbul: Nesin Yayınevi.
- . 2021. *Surnâme*. İstanbul: Nesin Yayınevi.
- Nesîn, 'Azîz. 1999. *Sûrnâme*. Çeviren 'Abdu'l-Kâdir 'Abdelli. Şam: Verd li't-tıbbâ'a ve'n-neşri ve't-tevzî'.
- Nesin, Aziz. 2021. *Tek Yol*. İstanbul: Nesin Yayınevi.
- . 2021. *Zübük*. İstanbul: Nesin Yayınevi.
- Newmark, Peter. 1988. *A Textbook of Translation*. New York-London-Toronto-Sydney-Tokyo: Prentice Hall.
- Nord, Christiane. 2016. «Function+Loyalty: Theology Meets Skopos.» *Open Theology*, 566-580.
- . 1991. «Scopos, Loyalty, and Translational Conventions.» *Target*, 91-109.

- . 1995. «Text-Functions in Translation: Titles and Headings as a Case in Point.» *Target: International Journal of Translation Studies*, 261-284.
- . 2006. «Translating as a Purposeful Activity: A Prospective Approach.» *TEFLIN*, Ağustos: 131-143.
- . 2007. *Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained*. Manchester: St. Jerome Publishing.
- Odabaşı, Levent. 2017. «Fikir Kulüplerinden Devrimci Gençliğe.» *Türkiye'nin 1960'lı Yılları* içinde, yazar Mete Kaan Kaynar, 341-358. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Odacıoğlu, Cem, ve Evren Barut. 2018. «Çeviri, Usul, Strateji ve Yöntemleri Üzerine Bir Derleme.» *Tarih Okulu Dergisi*, Haziran: 1363-1392.
- Orient Tv. 2017. *YouTube*. Muhammed Hac Bekri. 15 Mayıs. Erişildi: Ocak 25, 2023. <https://124.im/bMSkmtJ>.
- Orient TV. 2017. *YouTube*. Muhammed Hac Bekri. 9 Mayıs. Erişildi: Ocak 21, 2023. <https://bit.ly/3OrbT1g>.
- Öngören, Ferit. 1998. *Cumhuriyet'in 75. Yılında Türk Mizahı ve Hicvi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özcan, Feridun Cemil. 2019. «Ellili Yıllarda Türkiye Ekonomisi.» *Türkiye'nin 1950'li Yılları* içinde, yazar Metin Kaan Kaynar, 39-69. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Özcan, Gencer. 2020. «1974 Kıbrıs Bunalımı.» *Türkiye'nin 1970'li Yılları* içinde, yazar Mete Kaan Kaynar, 291-307. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Özcan, Gencer. 2017. «Altmışlı Yıllarda "Dış" Politika.» *Türkiye'nin 1960'lı Yılları* içinde, yazar Mete Kaan Kaynar, 217-257. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Özcan, Gencer. 2019. «Ellili Yıllarda "Dış" Politika.» *Türkiye'nin 1950'li yılları* içinde, yazar Mete Kaan Kaynar, 97-135. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Özcan, Gencer. 2020. «Yetmişli Yıllarda "Dış" Politika.» *Türkiye'nin 1970'li Yılları* içinde, yazar Mete Kaan Kaynar, 261-291. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Özcan, Ömer. 2002. *Türk Edebiyatında Hiciv ve Mizah (Yergi ve Gülmece)*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Özdemir, Celal Oral. 2019. «Demokrasinin Gizlenen Yüzü: Tahkikat Komisyonu.» *Türkiye'nin 1950'li Yılları* içinde, yazar Mete Kaan Kaynar, 235-249. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Özocak, Gürkan. 2011. «Türkiye’de Siyasi İktidarın Mizahla İmtihani: İfade Özgürlüğü ve Karikatür.» *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 24 (94): 259-294.

- Öztan, Bengü, ve Zişan Ataman Çelik. 2017. «27 Mayıs'ın Gölgesinde Bir Albay: Talat Aydemir'in Darbe Girişimleri.» *Türkiye'nin 1960'lı Yılları* içinde, yazar Mete Kaan Kaynar, 155-179. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Saç, Selman. 2017. «İlimli Mücadeleden Radikal Önlemlere: 27 Mayıs 1960.» *Türkiye'nin 1960'lı Yılları* içinde, yazar Mete Kaan Kaynar, 77-99. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Salık, Nuri. 2016. «Modern Suriye'de Toplum ve Siyaset: 1946-2000.» *Bağımsızlıktan Arap Baharı'na Suriye: İç ve Dış Politika* içinde, düzenleyen: Mehmet Akif Okur ve Nuri Salık, 31-67. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Siddig, Ahmed Ali Mohammed. 2019. «Translating Humorous Expressions into Arabic with Reference to Loss, Gain, and.» *International Journal of Applied Linguistics & English Literature*, 16-22.
- Soysal, Fırat. 2012. «Eşdeğerlik ve Skopos Kuramının Çeviri Eylemine Uygulanabilirlikleri: Bertolt Brecht Çevirilerine Eleştirel Bir Yaklaşım.» *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Suçin, Mehmet Hakkı. 2018. 'Abdu'l-Kâdir 'Abdelli, bi- 'Uyûnî; eş-şekâfetu, edebu, tercemetu, funûnu. İstanbul: Meyselûn li's-şekâfeti ve't-tercemeti ve'n-neşri.
- Sudeyri, Meşal. 2022. *Kıyasıya Bir Maç*. 17 Kasım. <https://124.im/lib>.
- Şahhüseyinoğlu, H. Nedim. 2015. *Anadolu Halk Kültüründe Fıkra, Nükte ve Mizah*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Şener, Sami. 2013. «Osmanlı Fıkraları Hakkında Bir Değerlendirme.» *Osmanlı'nın Gülen Yüzü* içinde, yazar Raşit Gündoğdu, 272-280. İstanbul: İnkılâb Yayınları.
- tarih yok. *The National Library of Israel*. Erişildi: Aralık 16, 2022. <https://bit.ly/3OsNfxo>.
- Tunç, Mustafa Şekip. 2019. *Gülmek Nedir? ve Kime Gülüyoruz?* Düzenleyen: Caner Solak. Çizgi Kitabevi.
- Türk Dil Kurumu. tarih yok. *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişildi: Şubat 2, 2022. <https://sozluk.gov.tr/>.
- Ünsal, Gülhanım. 2020. «Mizahî Ögelerin Çevirisi Üzerine Bir İnceleme: Bir Noel Gecesi Örneği.» *Litera: Dil Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 663-682.
- Vermeer, Hans J. 2008. *Çeviride Skopos Kuramı*. Çeviren Ayşe Handan Konar. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Xeni, Elena. 2014. «Investigating the Process of Translation: Humour Translation Norms, Strategies and Approaches in Children's Literature.» *Yüksek Lisans Tezi*. Aston University.

Yemmut, Beşir. 1934. *Şâirâtü'l-Arab fi'l-câhiliyyeti ve'l-İslâm*. Beyrut: el-Mektebetü'l-ehliyyetü.

Zeydi, Mişari. 2022. *Şarku'l Avsat*. 29 Temmuz. Erişildi: Kasım 22, 2022. <https://bit.ly/3rHa0F0>.

EKLER

Çevirmen Ahmet Zekeriya ile röportaj

Soru 1: Diğer Türk yazarlar arasında Aziz Nesin'in Arap dünyasında ön plana çıkmasının sebebi nedir?

Aziz Nesin'in Arap dünyasında ön plana çıkması bana göre iki şeyden kaynaklanıyor: Birincisi, küresel sol akımın yükseldiği dönemde solcu yazarların kendisine duyduğu ilgi. Zira Nesin de onlardan biriydi. İkincisi ise Nesin'in o dönem ironik üslubuyla anlattığı Türkiye'deki mevcut gerçekliğin Arap dünyasının gerçekliğine benzemesi.

Soru 2: Özellikle 1990-2000 yılları arasında Aziz Nesin'in eserlerinin Arapça çevirilerinde bariz bir artış görülüyor. Sizce bunun arkasında özel bir sebep olabilir mi?

Bunun sebebi kesinlikle Arap okuyucuların Nesin'in eserlerini beğenmesidir. Zira Ürdünlü Şafvân eş-Şelebî'nin 1978 yılında Kuveyt merkezli el-'Arabi dergisinde Aziz Nesin'in bir hikayesini 'İddia' başlığıyla çevirmesinin ve okuyucuların beğenisini kazanmasının ardından yayınevleri, özellikle de Suriye'dekiler Nesin'in eserlerini çevirmeye yöneldi. Cemâl Dûrmûş, Muhammed Mevlûd Fâkî, Bekr Şıdkı ve 'Abdu'l-Kâdir 'Abdelli'nin imzasıyla birçok çeviri yayınlandı ve "Aziz Nesin modası" diyebileceğimiz bir şey başladı.

Bu çevirilerin büyük ölçüde gelişigüzel bir şekilde yapıldığı dikkat çekiyor. Nitekim bir çevirmenin Nesin'in antolojilerini tek bir hikâye halinde yayınladığını ya da daha önce çevrilmiş bir eseri tekrar çevirdiğini görüyoruz. Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz buna güzel bir örnek. Bekr Şıdkı 2002 yılında Yahya Ne Yaşar Ne Yaşamaz başlığıyla harika bir çeviri ortaya koydu. Ancak sonra Muhammed Mevlûd Fâkî üç yıl geçtikten sonra aynı kitabı Yaşar: Yaşayan Ölü başlığıyla daha zayıf bir şekilde çevirdi. Ancak görünen o ki, romanın başarısı ve Nesin'in isminin popülerliği bazı yayınevlerini bunu tekrar basmaya itti. Ne var ki, tanınmamış çevirmenlerin kötü çevirileri ile...

Soru 3: Aziz Nesin'in yanı sıra Nazım Hikmet, Orhan Pamuk ve Yaşar Kemal gibi sol eğilimli yazarların Arapçaya çevirilerinin yapılmasının arkasında ideolojik bir gerekçe olduğunu söyleyebilir miyiz?

Nesin, Nazım Hikmet ve diğer solcu Türk yazarlarının seçilmesinin arkasında tabiki ideolojik nedenler var. Ancak buna karşılık Müslüman yazarlar da örneğin Sultan

Abdülhamid dönemi ile ilgili belirli konuları çeviri için seçmişler ve aynı zamanda ideolojik saiklerle Muhammed Akif Ersoy ve Necip Fazıl gibi ediplerden de çeviriler yapmışlardır.

Soru 4: Arap siyasi dünyası ile Nesin'in eserlerini kaleme aldığı dönemin siyasi dünyası arasında bir benzerlik olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet, Aziz Nesin'in Türkiye'de ele aldığı dönem ile o dönemin Arap dünyası arasında büyük bir benzerlik var. Arap dünyasının hala aynı dönemde olduğu da söylenebilir.

Soru 5: Sizce Arap toplumu ve Türk toplumunun sorunları benzer midir?

Evet, oldukça benzer sorunlardır. Özellikle de Aziz Nesin'in ele aldığı dönemdeki sorunlar. Arap dünyası hâlâ kimlik çatışmaları, askeri nüfuz vb. sorunlardan muzdariptir.

Soru 6: Aziz Nesin'in eserlerinin Suriye'de daha çok çevrilmesinin sebebi sizce nedir?

Bunun sebebi, ortak sınırlar ve tarihten ötürü Suriye'nin tarihsel olarak büyük ölçüde Türkiye ile bağlantılı olmasıdır. Aynı şekilde Türkçeden çeviri yapanlar genelde Suriyeliydi. Suriye ve Türkiye arasındaki ilişkinin hiçbir zaman kopmadığını düşünüyorum.

Soru 7: Aziz Nesin'in Irak ve Mısır: Dünya Kazan Ben Kepçe adlı kitabını çevirmeye karar veren siz miydiniz yoksa bir yayınevinden bu yönde bir talep mi geldi?

Refikam ve çeviri sürecindeki ortağım Melek Deniz Özdemir ile bu eseri çevirmeye karar verdim.

Soru 8: Neden bu eser?

Çünkü bana göre bu, seyahat edebiyatından önemli bir eser. Özellikle 1960'lı ve 70'li yıllarda Aziz Nesin gibi önemli bir Türk yazarın Mısır ve Irak hakkındaki görüş ve izlenimlerini bilmenin önemli olduğunu düşündük. Bana göre bu seyahat, Aziz Nesin'in milliyetçilik ve azınlıklar meselesi gibi diğer kitaplarında doğrudan yer almayan fikirlerinin ve dünyalarının yeni yönlerini ortaya çıkarıyor.

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı	Sema	SEVİL	
Doğum Yeri ve Yılı			
Bildiği Yabancı Diller	Arapça	İngilizce	
ve Düzeyi	İleri	Orta	
Eğitim Durumu	Başlama – Bitirme Yılı	Kurum Adı	
Lise	2010	2015	Açık Öğretim İmam Hatip Lisesi
Lisans	2015	2020	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Arapça Mütercim ve Tercümanlık
Yüksek Lisans	2020	2023	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı Çeviribilim (%30 Arapça)
Doktora	-	-	-
Çalıştığı Kurum/lar	Başlama - Ayrılma Yılı	Çalışılan Kurumun Adı	
1.	2022	-	Şarku'l Avsat
2.	-	-	-
3.	-	-	-
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar	-		
Katıldığı Proje ve Toplantılar	-		
Yayınlar:	-		
Diğer:	-		
İletişim (e-posta):			
	Tarih	18/07/2023	
	İmza		
	Adı Soyadı	Sema SEVİL	

